

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA SOCIÁLNÍ PRÁCE

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Yvonna Paikrová

SOUDOBÉ PROBLÉMY SPRÁVY NEPOJISTNÝCH DÁVEK NA
REGIONÁLNÍ (KRAJSKÉ A OBECNÍ) ÚROVNI

Current problems concerning administration of uninsurable allowances at
regional (district and municipal) office

Vedoucí práce: Prof. JUDr. Igor Tomeš

Konzultant: Ing. Petr Víšek

Praha 2008

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité prameny a literaturu.

Yvonna Paikrová

Na tomto místě bych ráda poděkovala panu prof. JUDr. Igoru Tomešovi a panu Ing. Petru Víškovi za cenné připomínky a odborné rady, kterými přispěli k vypracování této diplomové práce.

OBSAH:

ÚVOD	6
1. SOCIÁLNÍ OCHRANA	7
2. PRÁVNÍ ÚPRAVA STÁTNÍ SOCIÁLNÍ PODPORY	11
2.1. ZÁKLADNÍ POJMY	12
2.1.1. Oprávněná osoba, žadatel.....	12
2.1.2. Rodina, okruh společně posuzovaných osob, společná domácnost, osamělost	13
2.1.3. Nezaopatřenost, studium, zletilost	14
2.1.4. Rozhodný příjem, rozhodné období, výdělečná činnost	17
2.1.5. Životní minimum.....	19
2.2. ŘÍZENÍ O DÁVKÁCH STÁTNÍ SOCIÁLNÍ PODPORY	21
2.2.1. Vznik, změna, zánik nároku na dávku a její výplata.....	21
2.2.2. Výkon státní sociální podpory.....	23
2.2.3. Zahájení řízení a účastníci řízení.....	23
2.2.4. Vydávání rozhodnutí	26
2.2.5. Správní delikty v souvislosti se státní sociální podporou	27
2.3. JEDNOTLIVÉ DÁVKY SSP – TESTOVANÉ	29
2.3.1. Přídavek na dítě.....	29
2.3.2. Sociální příplatek.....	30
2.3.3. Příspěvek na bydlení	32
2.4. Jednotlivé dávky SSP – Netestované	34
2.4.1. Rodičovský příspěvek	34
2.4.2. Porodné.....	38
2.4.3. Pohřebné.....	38
2.4.4. Dávky pěstounské péče	38
2.5. Změny v zákoně č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře	41
3. PRÁVNÍ ÚPRAVA POMOCI V HMOTNÉ NOUZI.....	44
3.1. Osoba v hmotné nouzi.....	46
3.2. Osoba, která není v hmotné nouzi	46
3.3. Okruh oprávněných osob	48
3.4. Společně posuzované osoby.....	48
3.5. Příjem	49
3.6. Rozhodné období.....	53
3.7. Aktivizační plán	54
3.8. Dávky pomoci v hmotné nouzi	55
3.8.1. Příspěvek na živobytí	55
3.8.2. Doplatek na bydlení	57
3.8.3. Mimořádná okamžitá pomoc.....	60
3.9. Působnost orgánů veřejné správy	61
3.10. Změny v zákoně č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi	62
4. PRÁVNÍ ÚPRAVA SOCIÁLNÍCH SLUŽEB	64
4.1. Legislativní úprava sociálních služeb v České republice.....	67
4.2. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách	69
4.2.1. Typologie sociálních služeb	70
4.3. Příspěvek na péči.....	72
4.4. Subjekty sociálních služeb	73
4.5. Zdroje financování sociálních služeb	75
4.6. Působnost orgánů veřejné správy v sociálních službách.....	76
4.6.1. Působnost MPSV.....	77

4.6.2. Krajské úřady a kraje.....	78
4.6.3. Úřad obce s rozšířenou působností a obec	79
4.6.4. Úřady práce	79
4.7. Poskytování sociálních služeb.....	79
4.8. Zařízení sociální péče.....	81
4.8.1. Kraje.....	81
4.8.2. Obce	81
4.8.3. Nestátní neziskové organizace	82
4.9. Rozvoj lidských zdrojů.....	82
4.10. Změny v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách	83
5. ZHODNOCENÍ PLATNÉ PRÁVNÍ ÚPRAVY	84
5.1. STÁTNÍ SOCIÁLNÍ PODPORA	84
5.1.1. Pozitiva státní sociální podpory	85
5.1.2. Negativa státní sociální podpory	87
5.2. POMOC V HMOTNÉ NOUZI	88
5.2.1. Pozitiva pomoci v hmotné nouzi	89
5.2.2. Negativa pomoci v hmotné nouzi.....	89
5.3. SOCIÁLNÍ SLUŽBY	91
5.3.1. Problematika příspěvku na péči	92
5.3.2. Financování zařízení sociální péče.....	94
5.3.3. Dotace.....	95
5.4. STÁTNÍ SOCIÁLNÍ ÚŘAD.....	97
ZÁVĚR.....	100
RESUME.....	102
SEZNAM POUŽITÉ A CITOVANÉ LITERATURY:	104
PŘÍLOHY	107

ÚVOD

Úkolem státu je zorganizovat a zajistit (legislativně, institucionálně, finančně a personálně) takový systém, který zaručí konsensuálně dohodnutý sociální standard všem svým občanům. Tento standard se realizuje v různých sociálních situacích a událostech, které právě stát specifikuje. K nim stanoví podmínky, při jejichž splnění bude mít oprávněná osoba nárok na podporu. To jak stát tento systém organizuje a jak nastaví podmínky pro čerpání pomoci je realizací jeho sociální politiky. Sociální politika se uskutečňuje prostřednictvím systému, který je tvořen souborem institutů a opatření určených ke zmírnění, předcházení nebo odstranění následků určitých sociálních událostí. Těmito instituty se rozumí sociální pojištění, státní sociální podpora a sociální pomoc.

V této práci je zhodnocena a popsána oblast dávek státní sociální podpory a sociální pomoci, které jsou realizovány jednotlivými zákony s účinností od 1. 1. 2007, nároky na jejich přiznání, výplatu, správu a financování a změny, které přinesl zákon č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů. Dále je zde zmíněno několik problémů, se kterými se pověření pracovníci v rámci své práce a uplatňování předmětných zákonů setkávají.

Dávky státní sociální podpory i dávky sociální péče směřují do relativně dobře zmapované oblasti, v níž se nacházejí osoby a rodiny s nízkými příjmy. Řeší určité deficity v jejich příjmové situaci a podporují příjmy tam a tak, aby oprávněné sociální potřeby občanů, rodin a dětí byly zabezpečeny na takové úrovni, o níž se společnost domnívá, že je přiměřená. Oba systémy je třeba posuzovat víceméně v celku, protože redukce v jednom systému se projeví jako nárůst v druhém. Proto je třeba zvážit otázku zda úspory jež jsou postupně realizovány jsou ekvivalentní riziku důsledků, které by mohly postihnout statisíce rodin.

Pokud jsou v rámci této práce používány teze zaměřené na specifické problémy, vycházím ze zkušeností s poskytováním uvedených dávek a služeb, které byly konzultovány s pracovníky Městského úřadu Tábor Odboru sociálních věcí Úřadu práce v Táboře a Odboru sociálních věcí a zdravotnictví Krajského úřadu Jihočeského kraje.

1. SOCIÁLNÍ OCHRANA

V každé zemi tvoří součást obyvatelstva určitý segment skupiny lidí, kteří se svými příjmy nacházejí pod hranicí chudoby nebo v nízkém příjmovém pásmu. Kdyby v jejich prospěch nebyly směřovány určité sociální transfery, žili by tito lidé v bídě popř. neúnosné chudobě, a to by přinášelo řadu rizik. Aktivita ve prospěch těchto skupin jsou také ústavním a mezinárodním závazkem státu. Ústavním základem sociálního systému v České republice je Listina základních práv a svobod, která ve svém čl. 3 odst. 1 stanoví:

„Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.“

Zásada nediskriminace provází solidaritu sociálního systému. Vlastní sociální práva upravuje hlava IV. Listiny základních práv a svobod, jedná se zejména o zabezpečení ve stáří, při nezpůsobilosti k práci, hmotné zabezpečení při ztrátě živitele, ochranu zdraví a zdravotní péči, zvláštní péči v těhotenství a podporu státu při péči o děti. Tato nezadatelná práva občanů může omezit jedině zákon a občan má právo se domoci svých práv stanoveným zákonným postupem.

Nedílnou součástí celkových společensko-politických a ekonomických změn v naší zemi v 1. polovině 90. let byla rozsáhlá sociální transformace. Systém sociálního zabezpečení, který byl u nás až donedávna v platnosti, byl ve svých základních principech koncipován ve 2. polovině 50. let, tj. v době, kdy existovaly zcela jiné představy o řízení společensko-ekonomických procesů a bylo tedy naprosto zřejmé, že tento systém není připraven řešit nové úkoly, které budoucí vývoj před sociální systém klade.

Přestože dřívější sociální systém zahrnoval více než 60 sociálních dávek, kdy některé sociální situace byly řešeny duplicitně, tento systém neřešil řadu sociálních situací, jejichž důsledky ve vyspělých evropských zemích patřily ke standardnímu okruhu, které sociální dávky řeší. Tyto nedostatky měly za následek, že v sociální oblasti např. nebyly stanoveny stejné podmínky nároku pro muže a ženy (např. neexistoval vdovecký důchod), jednotlivé sociální dávky měly konstantní úroveň po celou dobu pobírání (neexistovala pravidla pro jejich valorizaci).

„Proto byl souběžně se scénářem ekonomické reformy vypracován v roce 1990 i scénář sociální reformy, který nastínil základní kroky transformace v této oblasti. Prioritním úkolem přitom byla konstrukce záchranné sociální sítě, jejímž základním cílem byla ochrana širokých vrstev obyvatelstva před dopady ekonomické transformace v zájmu zabezpečení její sociální průchodnosti.“¹

Hlavním cílem tohoto postupu bylo sjednocení dávek poskytovaných rodinám do jednoho systému, kdy např. přídavky na děti byly dávkou nemocenského pojištění, výchovné k důchodům dávkou důchodového zabezpečení, rodičovský příspěvek byl státní dávkou, příspěvek při narození trojčat byl dávkou sociální péče. Dále bylo potřeba nově definovat základní podmínky a principy jednotlivých dávek, důraz přitom položit na transformaci nejvýznamnějších dávek, tj. přídavku na děti a státního vyrovnávacího příspěvku, a nově řešit ty sociální situace, které dosud nebyly řešeny (v tomto smyslu byl nově konstruován příspěvek na bydlení a příspěvek na dopravu).

Systém státní sociální podpory je rozsáhlá oblast veřejné správy, jehož hlavním úkolem je zajištění určitého minimálního standardu každého občana. Prioritní skupinou v celém systému jsou rodiny s dětmi, i když se v průběhu času okruh osob oprávněných čerpat dávky státní sociální podpory rozšiřoval, zůstávají rodiny s dětmi hlavní cílovou skupinou.

Základy systému byly tedy položeny počátkem devadesátých let spolu se zahájením transformace československé ekonomiky a sociální politiky. Přijetí zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře bylo významným krokem v celém procesu sociálního zabezpečení. Nový zákon vytvořil komplexní systém dávek a specifikoval podmínky k přiznání dávek. V následujících letech byl zákon několikrát novelizován, měnily se výše dávek, podmínky pro jejich přiznání, upravovala se organizace systému a v souvislosti se zánikem okresních úřadů došlo i ke změnám v orgánech, které zajišťují provádění státní sociální podpory. Systém prochází řadou změn, v rámci reformy veřejných financí byly tedy navrženy změny také v této oblasti.

Kromě jiného byl změněn i plátce dávek státní sociální podpory, místo zaměstnavatelských organizací a okresních správ sociálního zabezpečení (pro pracovníky malých závodů, OSVČ a nezaměstnané), byly výplatou dávek pověřeny okresní úřady a od 1. dubna 2004 úřady práce. Celý systém státní sociální podpory je tak hrazen z prostředků

¹ Materiál MPSV pro jednání vlády České republiky č. j. 2004/50637-21 ze dne 30. 11. 2004

státního rozpočtu. Přenesení výplaty těchto dávek na státní orgán umožnilo garantovat, že ve stanovený termín každá rodina dostane ty dávky, na které má nárok.

V oblasti sociální péče vstoupil dnem 1. 1. 2007 v platnost již dlouhou dobu očekávaný zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, který radikálně změnil celý systém sociálních služeb. Jeho cílem je vytvoření a postupné zavedení systému, který má respektovat důstojnost uživatelů a podporovat jejich nezávislost a ekonomickou spoluúčasť. Samotné financování sociálních služeb je tak ponecháno na rozhodnutí samotným příjemcům služeb.

Rozhodování o jednotlivých dávkách sociální péče je svěřeno obecním úřadům, pověřeným obecním úřadům a úřadům obcí s rozšířenou působností. Dávky sociální péče jsou příslušnými obecními úřady poskytovány v rámci výkonu státní správy v přenesené působnosti a peněžní prostředky na jejich výplatu jsou poskytovány ze státního rozpočtu.

Nový systém sociální péče je dle současné vlády sice krokem správným směrem, ale socialistickou vládou špatně připraveným. Minulá vláda podhodnotila výdaje v této oblasti a plánovala na systém sociálních služeb ve státním rozpočtu pouhých 13 mld. Kč. Současná vláda navýšila tyto prostředky na 16 mld. Kč. Ale už v roce 2007 tento systém společně s financemi z evropských fondů odčerpával mezi 18 až 19 mld. Kč. Tyto výdaje rostly více, než bylo očekáváno a v roce 2008 by se mohly zvýšit až na 22 mld. Kč. Pokud by vláda nepřistoupila k reformě, mohl by tento vývoj v dohledné době přinést mimořádné finanční komplikace. Situace je o to složitější, že se současně rozběhl i systém hmotné nouze, který rovněž přinesl nemalé problémy obcím i klientům.²

První etapa reformy veřejných financí by dle očekávání měla přinést přesnější vymezení práv a povinností okruhu oprávněných osob při využívání příspěvku na péči a efektivnější pojetí financování sociálních služeb prostřednictvím dotací z veřejných rozpočtů. V rámci první etapy reformy veřejných financí byl proto dne 21. srpna 2007 v Poslanecké sněmovně přijat zákon č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů. Senátem prošel 19. září a 5. října ho podepsal prezident ČR. Od 1. ledna 2008 tak došlo v souvislosti s nabytím účinnosti tohoto zákona k řadě změn, které se kromě oblasti daňové a oblasti zdravotnictví významně dotkly také řady zákonů v sociální oblasti a též některých dalších zákonů, např. zákoníku práce, zákona o zaměstnanosti a zákonů v oblasti platové. Opatření obsažená v zákoně č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů sledují v sociální oblasti zastavení vzestupu finančních prostředků vynakládaných v této oblasti,

² Dostupné z: <http://www.zmenyprobudoucnost.cz/prectete-si/socialni-politika/socialni-sluzby.aspx>

neboť tento vzestup je již s ohledem na zvyšující se podíl těchto výdajů na vývoji deficitů veřejných rozpočtů nadále těžko udržitelný. K dalšímu zefektivnění a větší přehlednosti financování by mohla přispět druhá etapa reformy veřejných financí, v rámci které bylo od 1. 1. 2009 počítáno s vytvořením systému jednotné specializované státní správy pod záštitou Národního úřadu pro zaměstnanost a sociální správu.

Zákon č. 261/2007 Sb. přinesl změny v těchto oblastech:

- životního a existenčního minima,
- v systému pomoci v hmotné nouzi,
- v systému sociálních služeb,
- ve státní sociální podpoře,
- v nemocenském pojištění,
- důchodovém pojištění,
- v pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti,
- v zákoníku práce,
- v oblasti platové,
- v zákoně o zaměstnanosti.

Ke změnám, které zákon přinesl v zákonech č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, a č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, blíže v jednotlivých kapitolách textu.

2. PRÁVNÍ ÚPRAVA STÁTNÍ SOCIÁLNÍ PODPORY

„Státní sociální podporou se stát podílí na krytí nákladů na výživu a ostatní základní osobní potřeby dětí a rodin a poskytuje ji i při některých dalších sociálních situacích.“³

Dávky státní sociální podpory, které jsou upraveny zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, náleží při splnění stanovených podmínek pouze fyzické osobě, jestliže osoba a osoby společně s ní posuzované jsou na území ČR hlášeny k trvalému pobytu. Za trvalý pobyt se podle zákona o státní sociální podpoře považuje též pobyt cizince na území ČR hlášeného k pobytu podle zvláštních právních předpisů.

Státní správu vykonávají orgány státní sociální podpory, a to Úřady práce a v hlavním městě Praze úřady městských částí určené Statutem hlavního města Prahy. V odvolacím řízení pak krajské úřady a Magistrát hlavního města Prahy.

V zásadě je celá konstrukce dávek státní sociální podpory odvozena od životního minima, proto se dávky státní sociální podpory ve stanovených případech poskytují v závislosti na výši příjmu. Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu **stanoví životní minimum jako minimální hranici peněžních příjmů fyzických osob k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb.**⁴

Tato státem uznaná dolní hranice částky potřebné k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb členů rodiny je používána pro stanovení hranic příjmu, do kterého bude dávka vyplácena a k určení její výše. Jednotlivé parametry jsou používány jednak pro stanovení příjemců dávky (násobek minima celé rodiny určuje maximální příjem, do kterého bude dávka vyplácena) a jednak pro stanovení výše dávky (násobek životního minima jednotlivé osoby nebo celé domácnosti).

Při realizaci státní sociální podpory je uplatňován princip státem organizované solidarity, a to ve dvou základních směrech: od bezdětných rodin k rodinám s dětmi a od vysokopříjmových rodin k nízkopříjmovým rodinám.

Tomuto rozdělení odpovídají obecně i dva základní druhy dávek, které se k takovému účelu užívají:

³ § 1 odst. 1 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

⁴ § 1 zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu

V první řadě jde o univerzální nárokový příjem každého, jenž je vyjádřením dávky mající **horizontální charakter**. V systému státní sociální podpory představují tento druh dávek rodičovský příspěvek, dávky pěstounské péče, porodné, pohřebné.

Druhým typem dávek jsou příspěvky stanovené na základě testování skutečné celkové příjmové situace rodiny. Jde o podporu rodiny do okamžiku, kdy dosáhne svými příjmy společensky dohodnuté úrovně, přičemž zpravidla s rostoucím příjmem se výše dávky snižuje. V tomto případě se jedná o přerozdělení ve prospěch rodin s nízkým příjmem. Takto koncipované dávky mají **vertikální charakter**. V systému státní sociální podpory mají tento charakter přídavek na dítě, sociální příplatek a příspěvek na bydlení.

Vzájemná proporce výše těchto dávek a prostředků vynakládaných na jejich realizaci umožňuje uskutečňovat mnoho variant státní podpory rodin. Umožňuje pak především jedním systémem uskutečnit diametrálně odlišné pojetí sociální politiky státu. Různým nastavením konstant umožňuje systém realizovat sociální politiku úsporného ale i „štědrého“ charakteru, kdy prostřednictvím různé míry redistribučních procesů může být ve prospěch rodin transferováno různé množství finančních prostředků. Změnou poměru dávek vertikálních a horizontálních je možné při stejném objemu vynakládaných prostředků provádět sociální politiku cílenou na jednotlivé subjekty.⁵

2.1. ZÁKLADNÍ POJMY

2.1.1. Oprávněná osoba, žadatel

Oprávněná osoba je osoba již dávka státní sociální podpory náleží. U jednotlivých dávek je posouzení, kdo je oprávněnou osobou specifické.

Sama oprávněná osoba však nemusí být totožná s příjemcem dávky – osobou, která přijímá výplatu dávky. Toto je typické u nezletilých oprávněných osob, kdy jsou sice oprávněné, ale příjemcem dávky je zpravidla jejich zákonný zástupce či ústav, ve kterém pobývají. Dávka však musí být vždy využita ve prospěch oprávněné osoby.

Oprávněnou osobou může být pouze fyzická osoba, která splňuje podmínku trvalého pobytu daného zákonem o státní sociální podpoře a v jeho návaznosti zvláštními zákony (Magistrát hlavního města Prahy nebo krajský úřad příslušný podle místa pobytu osoby může v odůvodněných případech prominout podmínku trvalého pobytu). Podmínka

⁵ Krebs V., Durdisová J., Poláková O., Žižková J.: Sociální politika. Praha: Codex 1997

trvalého pobytu se nezkoumá u nezletilých dětí svěřených na území České republiky do péče nahrazující péči rodičů nebo do ústavní péče.

Žadatelem o dávky je sama oprávněná osoba a nebo v případě nezletilé osoby její zákonný zástupce. Pro dávku porodné a rodičovský příspěvek může být žadatelem i nezletilá oprávněná osoba jejíž věk je nad 16 let.

2.1.2. Rodina, okruh společně posuzovaných osob, společná domácnost, osamělost

Mluví-li zákon o státní sociální podpoře o **rodině**, nevychází tato definice přímo ze zákona o rodině. Zákon o rodině chápe rodinu především jako manžele s dětmi. Ze zákona o státní sociální podpoře však podmínka manželství nevyplývá. Jako rodina je chápána oprávněná osoba a společně s ní posuzované osoby, a není-li těchto osob, považuje se za rodinu sama oprávněná osoba (např. nezaopatřené dítě v plném přímém zaopatření ústavu pro péči o děti nebo mládež pro potřeby přídatku na dítě nebo pro potřeby příspěvku na bydlení, osoba mající ve svém bytě jako jediná trvalý pobyt).

Za společně posuzované osoby považujeme:

- nezaopatřené děti,
- nezaopatřené děti a rodiče těchto dětí (za rodiče se považují i osoby, jimž byly nezaopatřené děti svěřeny do péče nahrazující péči rodičů na základě rozhodnutí příslušného orgánu, manžel, partner rodiče nebo uvedené osoby, vdovec nebo vdova po rodiči nebo uvedené osobě a druh/žka rodiče nebo uvedené osoby),
- manželé, partneři nebo druh a družka,
- nezaopatřené děti, jejich rodiče, pokud jsou nezaopatřenými dětmi a jsou osamělí, a rodiče těchto rodičů, pokud s oprávněnou osobou spolu trvale žijí a společně uhrazují náklady na své potřeby,
- pro příspěvek na bydlení – osoby závislé výživou a ostatní osoby mající shodný trvalý pobyt.

Hovoří-li zákon o státní sociální podpoře o **společné domácnosti**, pak vychází z definice v občanském zákoníku⁶: „*Domácnost tvoří fyzické osoby, které spolu trvale žijí a společně uhrazují náklady na své potřeby.*“

⁶ § 115 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

Podmínka, že osoby spolu trvale žijí a společně uhrazují náklady na své potřeby, se považuje pro potřeby zákona o státní sociální podpoře vždy za splněnou, jde-li o:

- nezletilé nezaopatřené dítě a jeho rodiče (pokud rodiče dítěte jsou rozvedeni, posuzuje se jako osoba společně posuzovaná s nezaopatřeným nezletilým dítětem rodič, s nímž dítě společně žije, a bylo-li uvedeným rodičům svěřeno dítě do společné nebo střídavé výchovy obou rodičů, posuzuje se s nezaopatřeným nezletilým dítětem rodič určený na základě dohody těchto rodičů s tím, že tuto dohodu mohou rodiče změnit vždy jen k prvnímu dni kalendářního čtvrtletí),
- zletilé nezaopatřené dítě a jeho rodiče, jestliže rodiče a dítě jsou v témže bytě hlášeni k trvalému pobytu (předchozí bod pak platí obdobně),
- manželé, partneři žijící v registrovaném partnerství.⁷

Pojmy rodina, společně posuzované osoby a společná domácnost můžeme v rámci zákona o státní sociální podpoře shrnout v jedno. Zákon tyto pojmy užívá různorodě pro obdobné situace. Vždy však s nimi chce zajistit seznam osob (žadatel, oprávněná osoba, osoby žijící ve společné domácnosti), které budou pro jednotlivé dávky, jejich výpočet a určení jejich výše rozhodující. **V rámci posuzování jednotlivých dávek se okruh společně posuzovaných osob (rodiny) může značně lišit.**

Za **osamělého** se považuje rodič (svobodný, rozvedený, ovdovělý) nezaopatřeného dítěte nežijící ve společné domácnosti s jinou dospělou osobou. Za osamělého se však nepovažuje rodič v období rozvodového řízení.

2.1.3. Nezaopatřenost, studium, zletilost

Jiným pojmem pro **nezaopatřenou** osobu běžně používá pojem dítě. Zákon o státní sociální podpoře tyto dva pojmy spojuje jako nezaopatřené dítě, přičemž dítě je zde specifikováno maximální věkovou hranicí při splnění dalších specifických nároků na jeho studium, nemoc či postižení, tj. až 26 let. Za nezaopatřené dítě je považováno dítě do doby skončení povinné školní docházky, a poté, nejdéle však do 26. roku věku, jestliže se soustavně připravuje na budoucí povolání (studuje).

⁷ § 7 odst. 3 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

Nezaopatřenost není v přímém rozporu se schopností mít příjmy, s výjimkou plně invalidních osob. Tyto osoby ač by byly řádnými studenty do věku 26 let nejsou ze zákona o státní sociální podpoře považovány za nezaopatřené. Zákon však naopak za nezaopatřené považuje i osoby do 26. roku věku, jestliže se nemohou soustavně připravovat na budoucí povolání (studovat) nebo vykonávat výdělečnou činnost pro nemoc nebo úraz, anebo z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu jsou neschopny vykonávat soustavnou výdělečnou činnost.

Po skončení povinné školní docházky se do 18. roku věku považuje za nezaopatřené dítě také dítě, které je vedeno v evidenci úřadu práce jako uchazeč o zaměstnání a nemá nárok na podporu v nezaměstnanosti nebo podporu při rekvalifikaci.

Za povinnou školní docházku se pro účely zákona o státní sociální podpoře považuje také:

- pokračování žáků, kteří po splnění povinné školní docházky nezískali základní vzdělání, v základním vzdělávání;
- desátý ročník základního vzdělávání v základní škole speciální;
- pokračování žáků se zdravotním postižením v základním vzdělávání;
- kurz pro získání základního vzdělání organizovaný zákl. nebo střední školou ve formě denní výuky, který navštěvují osoby mladší 26 let, které nezískaly základní vzdělání;
- období školních prázdnin bezprostředně navazující na ukončení období školního vyučování školního roku, v němž dítě dovrší poslední rok povinné školní docházky. Dobu školních prázdnin však nelze považovat za povinnou školní docházku, jestliže dítě v této době vykonávalo výdělečnou činnost nebo mělo nárok na podporu v nezaměstnanosti nebo podporu při rekvalifikaci po celý kalendářní měsíc (pokud však dítě po skončení výuky v uvedeném školním roce v soustavné přípravě na budoucí povolání pokračuje, tak se k takovéto evidenci či výdělečné činnosti nepřihlíží).⁸

Zákon pojem **studium** nahrazuje slovním spojením **soustavná příprava dítěte na budoucí povolání**. Za studium je považováno studium na středních a vysokých českých školách nebo v cizině, pokud podle rozhodnutí Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy je postaveno na roveň studia na středních nebo vysokých školách v České republice

⁸ § 16 odst. 1 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

a teoretická a praktická příprava pro zaměstnání nebo jinou výdělečnou činnost pro osoby se zdravotním postižením prováděná podle předpisů o zaměstnanosti.

Studium na středních školách:

- studium na středních školách a konzervatořích, zapsaných do rejstříku škol a školských zařízení,
- studium na středních školách zřizovaných ministerstvy obrany, vnitra a spravedlnosti,
- studium na vyšších odborných školách zapsaných do rejstříku škol a školských zařízení,
- jednoleté denní studium na akreditované jazykové škole bezprostředně navazující na studium střední školy (MŠMT v dohodě s MPSV stanovuje seznam těchto škol vyhláškou),
- období školních prázdnin se uznává za studium obdobně jako po skončení povinné školní docházky (viz. výše)

VÝJIMKA: dálkové, distanční, večerní nebo kombinovaného studium na středních školách, pokud je student v době takového studia výdělečně činný nebo má-li v době takového studia nárok na podporu v nezaměstnanosti nebo podporu při rekvalifikaci se za studium pro potřeby stanovení nezaopatřenosti nepovažuje.

Studium na vysokých školách:

- studium na vysoké škole v bakalářském, magisterském a doktorském studijním programu,
- období mezi studiem jednotlivých vysokých škol, pokud prodleva mezi ukončením jedné vysoké školy a začátkem druhé vysoké školy není delší než tři kalendářní měsíce,
- za studium se považuje též kalendářní měsíc, v němž student ukončil řádně studium na vysoké škole, a dále kalendářní měsíc následující po kalendářním měsíci takového ukončení, pokud však nevykonává po celý tento měsíc výdělečnou činnost a ani nemá po celý kalendářní měsíc nárok na podporu v nezaměstnanosti nebo podporu při rekvalifikaci.

Zletilost je nutná ke vzniku plné způsobilosti občana k právním úkonům. Dle českého práva se zletilost nabývá dovršením osmnáctého roku věku. Před dosažením tohoto věku se

zletilost nabývá pouze uzavřením manželství (ke kterému musí dát souhlas soud, který tak může učinit nejdříve po dosažení šestnácti let věku). Zletilost nabytá rozhodnutím soudu již nezaniká (a to ani zánikem manželství pro rozvod či smrt druhého manžela nebo prohlášením manželství za neplatné).

Nabytím zletilosti vzniká občanovi v plném rozsahu způsobilost vlastními právními úkony nabývat práv a brát na sebe povinnosti. Zletilostí zanikají práva a povinnosti zákonných zástupců (zejména rodičů) své děti zastupovat a spravovat jejich záležitosti. Toto právo po osmnáctém roku věku může přivodit pouze soud, pro částečné nebo úplné omezení právní způsobilosti.

2.1.4. Rozhodný příjem, rozhodné období, výdělečná činnost

Státní sociální podpora se ve stanovených případech poskytuje v závislosti na výši příjmu.⁹ **Rozhodný příjem** pro přiznání dávek (přídavek na dítě, sociální příplatek, příspěvek na bydlení) se stanoví jako měsíční průměr příjmů rodiny připadajících na rozhodné období. Měsíční průměr příjmů rodiny se stanoví jako součet jednotlivých měsíčních průměrů příjmů oprávněné osoby a osob s ní společně posuzovaných.

Za příjem se pro účely stanovení rozhodného příjmu považují např.:

- **příjmy ze závislé činnosti a funkční požitky** uvedené v § 6 odst. 1 a 10 zákona o daních z příjmů, s výjimkou částky, která se považuje za příjem z důvodu bezplatného používání motorového vozidla pro služební i soukromé účely podle § 6 odst. 6 zákona o daních z příjmů; pokud závislou činnost vykonávalo nezaopatřené dítě nepovažuje se zúčtovaná částka v měsících červenci a srpnu za rozhodný příjem,
- **příjmy z podnikání a z jiné samostatné výdělečné činnosti** uvedené v § 7 odst. 1 a 2 zákona o daních z příjmů, a jde-li o uvedené příjmy podléhající dani z příjmů stanovené paušální částkou, předpokládaný příjem, nejméně však částka stanovená fiktivní částkou (jmenovanou níže); pokud podnikání nebo jinou výdělečnou činnost vykonávalo nezaopatřené dítě v měsících červenci a srpnu, nepovažuje se za příjem částka ve stanovené výši (za každý z měsíců červenec a srpen částka odpovídající jedné dvanáctině ročního příjmu z podnikání a z jiné samostatné výdělečné činnosti za kalendářní rok, za který se zjišťuje rozhodný příjem),

⁹ §1 odst. 1 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

- **příjmy z pronájmu** uvedené v § 9 zákona o daních z příjmů,
- ostatní příjmy uvedené v § 10 odst. 1 písm. a) až g) zákona o daních z příjmů (po odpočtu výdajů vynaložených na jejich dosažení, zajištění a udržení),
- **příjem přijatý v rámci plnění vyživovací povinnosti** nebo náhrada za tento příjem podle zákona o rodině nebo obdobná plnění poskytovaná ze zahraničí,
- **služné a příplatky** náležející za službu nebo výcvik,
- odchodné a výsluhový příspěvek poskytované příslušníku bezpečnostních sborů podle zvláštního právního předpisu,
- **dávky nemocenského pojištění a důchodového pojištění,**
- **podpora v nezaměstnanosti a podpora při rekvalifikaci,**
- rodičovský příspěvek pro nárok na přídavek na dítě, sociální příplatek a příspěvek na bydlení,
- přídavek na dítě pro nárok na sociální příplatek a příspěvek na bydlení,
- **mzdové nároky** podle zákona o ochraně zaměstnanců při platební neschopnosti zaměstnavatele,
- příjmy ze zahraničí obdobné příjmům výše uvedeným

Zákon o státní sociální podpoře zná i takzvanou fiktivní částku pro výpočet příjmu osob samostatně výdělečně činných nemajících v předchozích posuzovaných obdobích příjem nebo nedosahují svým příjmem částku stanovenou fiktivním výpočtem.

V takových případech se za příjem považuje:

- u osob, které vykonávají činnost jako hlavní (dle zákona o důchodovém pojištění¹⁰), částka odpovídající 50 % průměrné měsíční mzdy v národním hospodářství za předchozí kalendářní rok
- u osob, které vykonávají činnost jako vedlejší (dle zákona o důchodovém pojištění – např. důchodci, studenti, osoba pobírající rodičovský příspěvek²³), částka odpovídající 25 % průměrné měsíční mzdy v národním hospodářství za předchozí kalendářní rok.

Rozhodné období je období, za které se zjišťuje rozhodný příjem pro stanovení nároku na dávku:

¹⁰ zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů

- kalendářní čtvrtletí – pro nárok na dávku sociální příplatek a příspěvek na bydlení
- kalendářní rok – pro nárok na dávku přídavek na dítě.

Za **výdělečnou činnost** je v České republice považována činnost:

- zakládající účast na nemocenském pojištění
- osoby samostatně výdělečně činné (za osobu samostatně výdělečně činnou se pro účely tohoto zákona považuje osoba, která se za takovou považuje pro účely důchodového pojištění)
- osoby jež vykonává činnost v zahraničí za účelem dosažení příjmu

2.1.5. Životní minimum

Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu stanovuje **životní minimum jako minimální hranici peněžních příjmů fyzických osob k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb.**

Životní minimum bylo do 31. 12. 2006 upraveno zákonem č. 463/1991 Sb., o životním minimu,¹¹ ve znění pozdějších předpisů a postupně novelizováno nařízením vlády, podle skutečného růstu nákladů na výživu a na ostatní základní osobní potřeby a nákladů na domácnost vyjádřeného růstem příslušných indexů spotřebitelských cen za domácnosti ve stanoveném období. Toto životní minimum bylo konstruováno dvousložkově. Od 1. 1. 2007 však byla z konstrukce životního minima vyjmuta částka k zajištění nezbytných nákladů na domácnost. Tuto oblast řeší svým specifickým způsobem příspěvek na bydlení, který od 1. 1. 2007 získal úplně novou podobu než jakou měl předchozích deset let.

Životní minimum vymezuje výši nezbytných finančních prostředků pro domácnost k dočasnému zajištění základních životních potřeb jejích členů na velmi skromné úrovni.¹² Životní minimum je využíváno i v systému hmotného zabezpečení uchazečů o zaměstnání, pro stanovení maximálního výdělku v souběhu se starobním důchodem, pro zvýšení důchodu při bezmocnosti, v soudní praxi například pro stanovení alimentálních povinností, v praxi peněžních institucí jako kritérium pro poskytování hypotečních úvěrů apod.

¹¹ Blíže k vývoji částek životního minima viz příloha č. 1

¹² Blíže k aktuální výši částek životního minima viz příloha č. 2

Pokud je osoba pro účely zákona o státní sociální podpoře posuzována společně s jinými osobami, jsou částky životního minima odstupňovány podle pořadí osob. Pořadí posuzovaných osob se stanoví tak, že se nejdříve posuzují osoby, které nejsou nezaopatřenými dětmi, a poté osoby, které jsou nezaopatřenými dětmi. V rámci každé z těchto skupin posuzovaných osob se pořadí stanoví podle věku od nejstarší po nejmladší osobu. Věkem osoby rozhodným pro stanovení částek životního minima je věk, kterého osoba dosáhne v kalendářním měsíci, za který je životní minimum zjišťováno.

Nestanoví-li zákon jinak, rozumí se částkou životního minima posuzované osoby částka, která by příslušela této osobě též s ohledem na pořadí osoby při posuzování podle zákona o životním a existenčním minimu.

Závisí-li nárok na dávku nebo její výše na životním minimu dítěte, rozumí se částkou životního minima dítěte částka životního minima nezaopatřeného dítěte stanovená ve druhém nebo dalším pořadí.

Změny v zákoně o životním a existenčním minimu s účinností od 1. 1. 2008

V zákoně č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu bylo zákonem č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů provedeno především zpřesnění okruhu příjmů, které se považují za započitatelné příjmy; do okruhu těchto započitatelných příjmů se zahrnuje příjem získaný ve formě náhrady mzdy, platu nebo odměny nebo sníženého platu nebo snížené odměny za dobu dočasné pracovní neschopnosti nebo karantény a naopak se za započitatelný příjem nebude považovat příjem plynoucí z důvodu péče o blízkou nebo jinou osobu, která má nárok na příspěvek na péči podle zákona o sociálních službách, je-li tato péče vykonávána osobou patřící do okruhu společně posuzovaných osob.

Nejvýznamnější změnou je úprava pravidel pro zvyšování částek životního a existenčního minima. Podle původní právní úpravy byla vláda povinna zvýšit částky životního a existenčního minima od 1. ledna vždy, byla-li naplněna valorizační podmínka, kterou byl nárůst spotřebitelských cen o 5 %; zvýšením těchto částek automaticky došlo ke zvýšení všech sociálních dávek, jejichž nároky i výše byly odvozovány od částek životního nebo existenčního minima. Podmínka pro valorizaci těchto částek spočívající v nárůstu spotřebitelských cen alespoň o 5 % zůstala zachována, avšak obligatorní zvýšení těchto částek při splnění této podmínky bylo změněno na fakultativní zvýšení; vláda tyto částky může tedy zvýšit v závislosti na svém uvážení, aniž by byla ze zákona povinna tyto částky zvýšit.

2.2. ŘÍZENÍ O DÁVKÁCH STÁTNÍ SOCIÁLNÍ PODPORY

2.2.1. Vznik, změna, zánik nároku na dávku a její výplata

Nárok na dávku vzniká dnem splnění všech podmínek stanovených zákonem o státní sociální podpoře pro vznik nároku na dávku a na její výplatu a podáním žádosti o přiznání dávky. **Splňuje-li nárok na dávku více osob**, náleží dávka osobě, která svůj nárok uplatnila jako první. V případě, že nárok uplatňují dvě osoby (např. oba rodiče) současně a nemohou se dohodnout, kdo nárok uplatní, rozhodne o takové osobě úřad státní sociální podpory. **Splňuje-li oprávněná osoba po část kalendářního měsíce nárok na dávku v nižší výměře a po část tohoto kalendářního měsíce nárok na tutéž dávku ve vyšší výměře**, náleží za kalendářní měsíc dávka ve výši odpovídající vyšší výměře dávky. **Nedosahují-li dávky za kalendářní měsíc částky 50 Kč**, náleží v této částce.

Změní-li se v období, na něž byla dávka přiznána, okruh společně posuzovaných osob nebo jiné skutečnosti rozhodné pro nárok na dávku nebo její výši, posoudí se nově nárok na dávku a její výši ke dni, ke kterému k takové změně došlo.

Došlo-li k takovému posouzení nároku na dávku nebo její výši, dávka se:

- **přizná, vyplatí nebo se její výše zvýší, a to zpětně nejvýše tři měsíce** ode dne, kdy orgán rozhodující o dávce zjistil, že je třeba nově nárok na dávku nebo její výši posoudit, nebo kdy oprávněná osoba o přiznání dávky, její výplatu nebo zvýšení požádá
- **odejme, její výplata se zastaví nebo se její výše sníží, a to ode dne následujícího po dni, jimž uplynulo období, za které již byla dávka vyplacena**

Zánik nároku na výplatu dávky

- **uplynutím tří měsíců** ode dne, od kterého dávka nebo její část náležela:
 - přídavek na dítě
 - sociální příplatek
 - příspěvek na bydlení
 - rodičovský příspěvek
 - příspěvek na úhradu potřeb dítěte
 - odměna pěstouna
- **uplynutím jednoho roku** ode dne, od kterého dávka nebo její část náležela:

- porodné (ode dne narození dítěte)
- pohřebné (ode dne pohřbení)
- příspěvek při převzetí dítěte (ode dne převzetí dítěte nebo ode dne právní moci rozhodnutí soudu o svěření dítěte do pěstounské péče)
- příspěvek na zakoupení motorového vozidla (ode dne zakoupení motorového vozidla nebo zaplacení opravy motorového vozidla)

Je-li oprávněná osoba ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody, zaniká jí nárok na dávku **ode dne následujícího po uplynutí prvního kalendářního měsíce vazby** nebo výkonu trestu odnětí svobody. Navazuje-li na dobu vazby doba výkonu trestu odnětí svobody, obě doby se pro stanovení kalendářního měsíce sčítají (to neplatí jde-li o nároky za dobu přede dnem, od něhož nárok na dávku zaniká nebo jde-li o nárok na rodičovský příspěvek odsouzené ženy po dobu, po kterou pečuje o dítě na základě povolení, které jí bylo vydáno na žádost, aby ve výkonu trestu měla u sebe a starala se o své dítě).

Přechod nároku na dávku

Nárok na dávky nelze postoupit ani dát do zástavy. Zemřela-li oprávněná osoba po uplatnění nároku na dávku, vstupují do dalšího řízení o dávce a nabývají nárok na částky splatné do dne smrti oprávněné osoby stejným dílem osoby, k nimž bylo přihlíženo při stanovení rozhodného příjmu, jde-li o dávky poskytované v závislosti na výši příjmu, a v ostatních případech osoby společně posuzované. Nároky na dávky nejsou rovněž předmětem dědictví.¹³

Výplata dávek

Opakující se dávky (přídavek na dítě, sociální příplatek, příspěvek na bydlení, rodičovský příspěvek, příspěvek na úhradu potřeb dítěte, odměna pěstouna) **se vyplácejí měsíčně, a to po uplynutí kalendářního měsíce, za který náležely**, a to nejpozději do konce kalendářního měsíce následujícího po tomto měsíci.

Jednorázové dávky (porodné, pohřebné, příspěvek při převzetí dítěte, příspěvek na zakoupení motorového vozidla) **se vyplácejí nejpozději do konce kalendářního měsíce následujícího po měsíci, v němž byla dávka přiznána.**

¹³ §§ 55 a 56 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

2.2.2. Výkon státní sociální podpory

Státní sociální podpora je státní sociální systém. Náklady na tuto podporu hradí v plném rozsahu stát (tedy nejen náklady na dávky samotné, ale i náklady vznikající v souvislosti s řízením o tyto dávky). **Státní sociální podpora je výkonem státní správy.** Dříve tuto státní správu vykonávaly obce s rozšířenou působností jako výkon přenesené působnosti. **Od 1. 4. 2004 vykonávají státní správu podle zákona o státní sociální podpoře orgány státní sociální podpory:**

v 1. stupni rozhodování:

- Úřady práce – odbory státní sociální podpory (ve správních obvodech stanovených zvláštním právním předpisem s výjimkou území hlavního města Prahy)
- v hlavním městě Praze úřady městských částí určené Statutem hlavního města Prahy (ve správních obvodech tvořených územím příslušných městských částí)

v odvolacím řízení (výkon přenesené působnosti):

- krajské úřady (ve správních obvodech úřadů práce spadajících do správního obvodu krajského úřadu)
- Magistrát hlavního Prahy

Státní správu podle zákona o státní sociální podpoře vykonává též MPSV.

Krajské úřady na úseku státní sociální podpory v přenesené působnosti poskytují úřadům práce odbornou a metodickou pomoc a vykonávají kontrolu a dozor nad jejich činností ve státní sociální podpoře; pro kontrolu a výkon dozoru nad činností úřadů práce ve státní sociální podpoře se přiměřeně použije ustanovení zákona č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení) o kontrole přenesené působnosti obcí a o dozoru nad výkonem přenesené působnosti obcí. **Místní příslušnost** úřadu státní sociální podpory se řídí místem, kde je oprávněná osoba hlášena k trvalému pobytu podle zvláštních předpisů.

2.2.3. Zahájení řízení a účastníci řízení

Řízení o přiznání dávky se zahajuje pouze na základě písemné žádosti oprávněné osoby podané příslušnému úřadu státní sociální podpory na tiskopisu předepsaném Ministerstvem práce a sociálních věcí. Řízení o přiznání dávky nelze zahájit z moci úřední.

Řízení o změně výše již přiznané dávky nebo o jejím odnětí nebo o zastavení její výplaty se zahajuje na návrh oprávněné osoby nebo z moci úřední úřadem státní sociální podpory.¹⁴

V řízení o dávku jsou účastníky řízení:

- oprávněná osoba
- příjemce dávky (oprávněná osoba nebo její zákonný zástupce; jiná osoba, již byla nezletilá oprávněná osoba svěřena do péče na základě rozhodnutí příslušného orgánu; osoba, která má nezletilou oprávněnou osobu v přímém zaopatření; ústav (zařízení) pro péči o děti nebo mládež, je-li nezletilá oprávněná osoba v plném přímém zaopatření tohoto ústavu (zařízení); může být též ustanoven zvláštní příjemce v případech, kdy by se výplatou dávky dosavadnímu příjemci zřejmě nedosáhlo účelu, kterému má dávka sloužit, nebo kdyby tím byly poškozeny zájmy osob, které je příjemce dávky povinen vyživovat, anebo nemůže-li oprávněná osoba výplatu přijímat).

Příjemce dávky je vždy povinen dávku využít ve prospěch oprávněné osoby nebo podle jejich pokynů, pokud tato osoba nemůže výplatu přijímat (s výjimkou, kdy jde o příspěvek na bydlení, který může být zvláštním příjemcem použit bez souhlasu oprávněné osoby k úhradě nedoplatku nájemného z bytu a úhradě za plnění poskytovaná s užíváním bytu).

V řízení o přeplatku na dávce jsou účastníky řízení:

- oprávněná osoba a osoba společně s oprávněnou osobou posuzovaná, další fyzická nebo právnická osoba, která nesplnila některou jí uloženou povinnost nebo přijala dávku nebo její část, ačkoliv musela z okolností předpokládat, že byla vyplacena neprávem nebo ve vyšší částce, než náležela, nebo jinak způsobila, že dávka byla vyplacena neprávem nebo v nesprávné výši

V řízení o ustanovení zvláštního příjemce je účastníkem řízení:

- fyzická nebo právnická osoba, která má být tímto zvláštním příjemcem

Jednání v zastoupení:

- pokud není oprávněná osoba způsobilá k právním úkonům, jednají za ni její zákonní zástupci

¹⁴ § 67 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

- je-li nezletilá oprávněná osoba svěřena na základě rozhodnutí příslušného orgánu do péče jiné osoby, zastupuje ji v řízení o dávkách namísto zákonného zástupce tato osoba
- je-li nezletilá oprávněná osoba v plném přímém zaopatření ústavu (zařízení) pro péči o děti nebo mládež, zastupuje tuto osobu v řízení o dávkách tento ústav (zařízení) v případě, že zákonný zástupce nepožádal o dávku nejpozději do dvou měsíců ode dne, kdy mu byla zaslána písemná výzva úřadu státní sociální podpory, aby o dávku pro nezletilou osobu požádal, nebo v případě, kdy pobyt zákonného zástupce není znám

Výjimka:

Jde-li o rodičovský příspěvek nebo porodné, má právo jednat v řízení o tuto dávku i nezletilý rodič starší 16 let a může mu být tato dávka vyplácena.

Mělo-li nezaopatřené dítě nárok na dávku před dovršením zletilosti, náleží mu výplata dávky po dovršení zletilosti, udělí-li takové dítě písemný souhlas.

Podání nebo jiný úkon lze učinit také:

- v počítačové sestavě, zveřejněné v elektronické podobě MPSV
- v elektronické podobě a elektronicky podepsat podle zvláštního právního předpisu, pokud MPSV zveřejnilo příslušný tiskopis v elektronické podobě

Důkazní prostředky

V řízení o dávkách lze použít k důkazu:

- záznamy na technických nosičích dat
- mikrografické záznamy
- tištěné produkty optického archivačního systému
- tištěné nebo fotografické produkty jiné výpočetní techniky místo originálu listiny, podle jehož obsahu byly pořízeny, pokud z povahy věci nevyplyvá, že je třeba předložit originál nebo úředně ověřený opis listiny

Různorodost těchto důkazních prostředků se bohužel v praxi v zásadě nevyužívá. K dokládáním listinným podkladům je zpravidla nutné předkládat originály nebo úředně ověřené opisy listin.

2.2.4. Vydávání rozhodnutí

Zákon o státní sociální podpoře aplikuje vydávání rozhodnutí odlišně od zákona č. 500/2004 Sb., správního řádu. Správní řád¹⁵ lze proto uplatnit pouze v obecné rovině nikoliv však přímo.

V rámci právně aplikační praxe v řízení o dávkách státní sociální podpory je využíváno:

• písemné rozhodnutí, které se doručuje do vlastních rukou:

- dávka nebyla přiznána vůbec nebo v požadovaném rozsahu
- dávka byla odejmuta
- výplata dávky byla zastavena
- jde o přeplatek na dávce
- v případech, kdy přichází v úvahu více oprávněných osob a úřad státní sociální podpory rozhoduje o tom, komu se bude dávka vyplácet
- rozhodnutí o zvláštním příjemci
- v případě, kdy se rozhoduje o prominutí podmínky trvalého pobytu (v tomto případě se nelze odvolat ani nelze rozhodnutí přezkoumat mimo odvolací řízení)

• písemné oznámení, které se nedoručuje do vlastních rukou (do 30ti dnů ode dne první výplaty lze uplatnit námitky):

- o přiznání dávky
- o změně výše dávky

• písemné oznámení, které se nedoručuje (do 30ti dnů ode dne první výplaty lze uplatnit námitky):

- v případě neprokázání příjmu na další rozhodné období (po uplynutí měsíční lhůty pro přídavek na dítě a tříměsíční lhůty pro sociální příplatek a příspěvek na bydlení se vydává rozhodnutí o odejmutí dávky)
- dojde-li ke změně dávky z důvodu zvýšení částek ŽM nebo u nezaopatřeného dítěte z důvodu dosažení věku stanoveného pro používání vyšší částky ŽM

¹⁵ zákon č. 500/2004 Sb., správní řád

• výzva, která se doručuje do vlastních rukou:

- ke splnění povinnosti, potřebné k dořešení řízení o dávkách státní sociální podpory

• usnesení, které se pouze poznamenává do spisu:

- o změně péče o dítě zakládající nárok na rodičovský příspěvek

Řešení námitek

Úřad SSP vydá do 30 dnů ode dne, kdy mu námitky došly, rozhodnutí o dávce.

Přezkum vydaných rozhodnutí ve správním řízení

- je-li žadateli v odvolání vyhověno v plném rozsahu, může napadené rozhodnutí změnit úřad, který rozhodnutí vydal
- v případech, kdy není žadateli vyhověno, přezkoumává rozhodnutí vydaná úřady práce krajský úřad a rozhodnutí vydaná úřady městských částí hlavního města Prahy Magistrát hlavního města Prahy

Odvolání nemá odkladný účinek.

2.2.5. Správní delikty v souvislosti se státní sociální podporou

Oblast správních deliktů je v zákoně o státní sociální podpoře novinkou účinnou od 1.1.2007. Do této doby nebyly přestupky a správní delikty zákonem řešeny.

Přestupky¹⁶

Fyzická osoba (s výjimkou osob oprávněných, osob společně posuzovaných nebo příjemců dávky), se dopustí přestupku tím, **že nesplní povinnost sdělit bezplatně údaje rozhodné pro nárok na dávku, její výši nebo výplatu.** Za takovýto přestupek lze uložit pokutu až do výše 250.000,- Kč.

Fyzická osoba, kterou je oprávněná osoba, osoba společně posuzovaná nebo příjemce dávky, se dopustí přestupku tím, že:

- nesplní povinnost osvědčit skutečnosti rozhodné pro trvání nároku na dávku, její výši nebo výplatu nebo ohlásit změny v těchto skutečnostech ve lhůtě 8 dnů,
- nereaguje či nesplní podmínky výzvu ve lhůtě do 8 dnů (nestanovil-li úřad lhůtu delší),

¹⁶ § 65a zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

- nepodrobí-li se ve stanovené lhůtě vyšetření zdravotního stavu nebo jinému odbornému vyšetření, pokud je toto potřeba pro hodnocení zdravotního stavu pro nárok na dávku.

Lze uložit pokutu až do výše 10.000,- Kč.

Správní delikty právnických osob a podnikajících fyzických osob¹⁷

Právnická osoba nebo podnikající fyzická osoba se dopustí správního deliktu tím, že nesplní povinnost sdělit bezplatně údaje rozhodné pro nárok na dávku, její výši nebo výplatu. Za takovýto správní delikt lze uložit pokutu až do výše 250.000,- Kč.

Je-li právnická osoba nebo podnikající fyzická osoba příjemcem dávky (např. ústav), dopustí se správního deliktu, jestliže nesplní ohlašovací povinnost (do 8 dnů ode dne nastalé skutečnosti) nebo nesplní povinnost vyhovět výzvě (do 8 dnů, nestanoví-li úřad lhůtu delší). Za takovýto správní delikt lze uložit pokutu až do výše 250 000 Kč.

Právnická osoba za delikt neodpovídá, jestliže prokáže, že vynaložila veškeré úsilí, které bylo možno požadovat, aby porušení právní povinnosti zabránila. Odpovědnost právnické osoby za správní delikt zaniká, jestliže orgán státní sociální podpory o něm nezahájil řízení do 1 roku ode dne, kdy se o něm dověděl, nejpozději však do 3 let ode dne, kdy byl spáchán.

Pokuty vybírá orgán státní sociální podpory, který je uložil. Příjem z pokut uložených úřadem práce je příjmem státního rozpočtu, příjem z pokut uložených krajským úřadem je příjmem rozpočtu kraje, příjem z pokut uložených Magistrátem hlavního města Prahy je příjmem rozpočtu hlavního města Prahy a příjem z pokut uložených úřady městských částí určených Statutem hlavního města Prahy je příjmem rozpočtů těchto městských částí. Pokuty vymáhá příslušný finanční úřad. Při vybírání a vymáhání uložených pokut se postupuje podle zákona o správě daní a poplatků.

¹⁷ § 65b zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

2.3. JEDNOTLIVÉ DÁVKY SSP – TESTOVANÉ

Testovanými dávkami se rozumí dávky vyplácené v závislosti na výši příjmu jednotlivce nebo rodiny. Stanoveným postupem se zkoumá, zda konkrétní osoba má určitou výši příjmů, resp. určité výše příjmů nedosahuje a zda ji proto vzniká nárok na výplatu dávek státní sociální podpory.

2.3.1. Přídavek na dítě¹⁸

Přídavek na dítě je základní dlouhodobou dávkou poskytovanou rodinám s dětmi. Touto dávkou se stát podílí na krytí nákladů na výživu a ostatní osobní potřeby dítěte, což je základní forma pomoci rodinám s dětmi. Stát tak částečně kompenzuje rodinám skutečnost, že dlouhodobě značnou částí svých příjmů zabezpečují potřeby svých dětí a v důsledku této skutečnosti mají dlouhodobě nižší životní úroveň ve srovnání s rodinami bezdětnými při stejných pracovních zásluhách žitelů rodin.

Nárok na přídavek na dítě má nezaopatřené dítě, maximálně však do 26 roku věku jestliže rozhodný příjem v rodině nepřevyšuje součin životního minima a koeficientu 2,40. Výše přídavku na dítě činí za kalendářní měsíc, jde-li o nezaopatřené dítě ve věku do 6 let 500,- Kč, jde-li o dítě ve věku od 6 do 15 let 610,- Kč a jde-li o dítě ve věku od 15 do 26 let 700,- Kč.¹⁹

Rozhodný příjem

Rozhodným příjmem pro nárok na přídavek na dítě je vždy předchozí kalendářní rok. Výše dávky se stanovuje vždy na období od 1.10. do 30.9. následujícího roku.

Posuzování rozhodného příjmu rodiny pro jednotlivá období nároku na dávku:

- pro období od 1.10.2005 do 30.9.2006 se posuzuje příjem za kalendářní rok 2004
- pro období od 1.10.2006 do 30.9.2007 se posuzuje příjem za kalendářní rok 2005
- pro období od 1.10.2007 do 30.9.2008 se posuzuje příjem za kalendářní rok 2006

Výplata přídavku na dítě

Přídavek na dítě náležející zletilému nezaopatřenému dítěti se vyplácí tomuto dítěti. Pokud přídavek na dítě náleží nezletilému nezaopatřenému dítěti vyplácí se osobě, která má

¹⁸ §§ 17 – 19 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

dítě v přímém zaopatření, a to do konce kalendářního měsíce, v němž nezaopatřené dítě dovršilo zletilosti. Je-li nezletilé nezaopatřené dítě v plném přímém zaopatření ústavu (zařízení) pro péči o děti nebo mládež, vyplácí se přídavek na dítě tomuto ústavu (zařízení).

2.3.2. Sociální příplatek²⁰

Cílem této dávky je pomáhat rodinám s dětmi s nízkými příjmy krýt náklady spojené se zabezpečováním jejich potřeb. Tato dávka je na rozdíl od přídavku na dítě konstruována tak, aby mohla lépe reagovat na sociální situaci v rodině.

Do výše sociálního příplatku se promítá narozdíl od přídavku na dítě i zdravotní postižení dítěte nebo rodiče, případně rodičova osamělost (nevede s žádným dospělým společnou domácnost). Vyšší sociální příspěvek se poskytuje i rodinám, kde se narodilo více dětí současně, a to v době do tří let jejich věku. Od 1. 1. 2007 se sociální příspěvek zvýšil i rodinám, kde dítě studuje na střední škole v denní formě studia nebo na vysoké škole v prezenční formě studia.

Nárok na sociální příplatek má rodič pečující alespoň o jedno nezaopatřené dítě, za splnění podmínek maximálního příjmu v rodině. Péče o některé děti však nárok na příplatek nezakládá. Jde o tyto děti:

- dítě svěřené do pěstounské péče nebo svěřeného do péče podle zvláštních ustanovení
- nezaopatřené dítě, které má nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte po dosažení zletilosti dítěte
- dítě, jemuž nenáleží příspěvek na úhradu potřeb dítěte proto, že požívá důchod z důchodového pojištění, který je stejný nebo vyšší než uvedený příspěvek
- nezaopatřené dítě, které je v plném přímém zaopatření ústavu (zařízení) pro péči o děti nebo mládež

Rozhodné období

Rozhodným obdobím pro stanovení nároku na sociální příplatek je kalendářní čtvrtletí bezprostředně předcházející kalendářnímu čtvrtletí, ve kterém je uplatňován (žádán) nárok na sociální příplatek (př. žádost o příplatek je podána k 1. 7. 2008, rozhodným obdobím tedy bude 2. čtvrtletí 2008).

¹⁹ Vývoj výše přídavku na dítě v příloze č. 3

Rozhodný příjem

Rozhodný příjem, který nesmí být přesáhnut musí být nižší než součin částky životního minima rodiny a koeficientu 2,00. Životní minimum lze podle různých sociálních situací navýšit (je-li současně splněno více podmínek k možnému navýšení koeficientů, stanoví se životní minimum s přihlédnutím k těmto skutečnostem).

Možné zvýšení koeficientů:

Jde-li o částku životního minima nezaopatřeného dítěte násobíme ji v případě jde-li o:

- dítě dlouhodobě těžce zdravotně postižené, koeficientem 3,00 (koeficient se neuplatní, jde-li o dítě, které je poživitelem částečného invalidního důchodu)
- dítě dlouhodobě zdravotně postižené, koeficientem 2,67 (koeficient se neuplatní, jde-li o dítě, které je poživitelem částečného invalidního důchodu)
- dítě dlouhodobě nemocné, koeficientem 1,34 (koeficient se neuplatní, jde-li o dítě, které je poživitelem částečného invalidního důchodu)
- děti, které se narodily současně, a to v době do tří let jejich věku, koeficientem 1,22
- dítě, které studuje na střední škole v denní formě studia nebo na vysoké škole v prezenční formě studia ve studijním programu poskytujícím vysokoškolské vzdělání, koeficientem 1,20.

Jde-li o částku životního minima rodiče násobíme ji v případě, že jde o:

- oba rodiče jsou dlouhodobě těžce zdravotně postižení, koeficientem 1,35
- osamělého rodiče, který je dlouhodobě těžce zdravotně postižený, koeficientem 1,30
- jednoho z rodičů, který je dlouhodobě těžce zdravotně postižený, koeficientem 1,05
- o osamělého rodiče, který není dlouhodobě těžce zdravotně postižený, koeficientem 1,17

Stupeň postižení se stanovuje podle výše stupně nepříznivosti zdravotního stavu. Za dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav se považuje nepříznivý zdravotní stav, který podle poznatků lékařské vědy má trvat déle než jeden rok. Jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu činí stupeň zdravotního postižení

- od 20 % do 49 %, považuje se nezaopatřené dítě (u dospělých osob tento stupeň není pro potřeby zákona o státní sociální podpoře uznáván) za dlouhodobě nemocné
- od 50 % do 79 %, považuje se osoba (tedy i dítě) za dlouhodobě zdravotně postiženou

²⁰ §§ 20 – 22 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

- od 80 % do 100 %, považuje se osoba (tedy i dítě) za dlouhodobě těžce zdravotně postiženou.

Výše sociálního příplatku

Výše sociálního příplatku činí za kalendářní měsíc rozdíl mezi částkou životního minima nezaopatřeného dítěte nebo součtem částek životního minima nezaopatřených dětí, je-li takových dětí v rodině více, a částkou určenou jako podíl, v jehož čitateli je součin částky životního minima uvedeného dítěte nebo uvedených dětí a rozhodného příjmu rodiny a ve jmenovateli součin částky životního minima rodiny a koeficientu 2,00. (Pokud rozhodný příjem rodiny, z něhož se vychází při stanovení podílu podle výše uvedeného, nedosahuje částky životního minima rodiny, započítává se pro stanovení výše sociálního příplatku jako rozhodný příjem rodiny částka odpovídající životnímu minimu této rodiny bez zvýšení koeficientů pro různé sociální situace.)²¹

2.3.3. Příspěvek na bydlení²²

S ohledem na rostoucí náklady na bydlení a rušení slev a dotací v této oblasti je v systému státní sociální podpory zakomponován i příspěvek na bydlení, který přispívá na náklady všem občanům i rodinám bez ohledu na vlastnictví jejich forem bydlení (obecní, nájemní, družstevní, osobní vlastnictví s výjimkou podnájemních smluv) a bez ohledu na to, zda v rodině je či není nezaopatřené dítě. Obdobně jako u sociálního příplatku je i tato dávka diferencována a omezena maximálním příjmem posuzované rodiny, výpočet tohoto příjmu je ale od 1.1.2007 značně složitější.

Nárok na příspěvek na bydlení má vlastník nebo nájemce bytu, který je v bytě přihlášen k trvalému pobytu, jestliže 30 % (v Praze 35 %) příjmů rodiny nestačí k pokrytí nákladů na bydlení a zároveň těchto 30 % (v Praze 35 %) příjmů rodiny je nižší než příslušné normativní náklady stanovené zákonem.

Normativní náklady na bydlení jsou stanoveny jako průměrné náklady na bydlení podle velikosti obce a počtu členů v domácnosti. Zahrnují pro nájemní byty částky nájemného v souladu se zákonem o nájemném a pro družstevní byty a byty vlastníků obdobné náklady.

²¹ Blíže k částkám sociálního příplatku příloha č. 4

²² §§ 24 – 28 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

Dále jsou do nich zahrnuty ceny služeb a energií. **Normativní náklady na bydlení jsou propočítány na přiměřené velikosti bytů pro daný počet osob v nich trvale bydlících.**²³

Náklady na bydlení tvoří:

- u bytů užívaných na základě nájemní smlouvy (nájemní, obecní apod.):
 - nájemné
 - náklady za plnění poskytované s užíváním bytu, nejsou-li tyto náklady zahrnuty do nájemného:
 - náklady (zálohy) za plyn, elektřinu, vodné a stočné, centrální vytápění nebo za pevná paliva (ty jsou v zákoně stanoveny taxativní částkou: pro 1 osobu 475,- Kč, pro 2 osoby 650,- Kč, pro 3 osoby 850,- Kč, pro 4 a více osob 1.050,- Kč), poplatek za úklid spol. prostor, poplatek za výtah, osvětlení spol. prostor atd.
 - odvoz odpadu
 - doplatky, přeplatky na službách spojených s bydlením (případající do posuzovaného – rozhodného kalendářního čtvrtletí)
- u družstevních bytů a bytů vlastníků:
 - srovnatelné náklady s náklady na nájemné u bytů užívaných na základě nájemní smlouvy (tyto částky jsou v zákoně taxativně určeny: pro 1 osobu 651,- Kč, pro 2 osoby 890,- Kč, pro 3 osoby 1.164,- Kč, pro 4 a více osob 1.404,- Kč)
 - náklady za plnění poskytované s užíváním bytu, nejsou-li tyto náklady zahrnuty do nájemného
 - náklady (zálohy) za plyn, elektřinu, vodné a stočné, centrální vytápění nebo za pevná paliva (ty jsou v zákoně stanoveny taxativní částkou: pro 1 osobu 475,- Kč, pro 2 osoby 650,- Kč, pro 3 osoby 850,- Kč, pro 4 a více osob 1.050,- Kč), poplatek za úklid spol. prostor, poplatek za výtah, osvětlení spol. prostor atd.
 - odvoz odpadu
 - doplatky, přeplatky na službách spojených s bydlením (případající do posuzovaného – rozhodného kalendářního čtvrtletí)

²³ Blíže k částkám normativních nákladů na bydlení příloha č. 5

Náklady na bydlení se pro nárok a výši příspěvku na bydlení stanoví jako jejich průměr za kalendářní čtvrtletí bezprostředně předcházející kalendářnímu čtvrtletí, na které se nárok na výplatu dávky prokazuje, popřípadě nárok na dávku uplatňuje. Za příjem se považují i přídavek na dítě a rodičovský příspěvek. Od 1. ledna 2008 se do příjmu nezapočítává výživné, které v rozhodném období platila osoba dítěti, se kterým je pro účely stanovení rozhodného příjmu osobou společně posuzovanou.

Výše příspěvku na bydlení

Výše příspěvku na bydlení se stanoví jako rozdíl mezi normativními náklady na bydlení a násobkem rozhodného příjmu a **koefficientu 0,30** (v Praze 0,35). Pokud rozhodný příjem rodiny, z něhož se vychází při stanovení výše příspěvku na bydlení, nedosahuje částky životního minima rodiny, započítává se jako rozhodný příjem rodiny částka odpovídající životnímu minimu této rodiny. Pokud jsou náklady na bydlení nižší než normativní náklady na bydlení, náleží příspěvek na bydlení ve výši rozdílu mezi náklady na bydlení a rozhodným příjmem rodiny vynásobeným koefficientem 0,30 (v Praze 0,35). Vláda nařízením upraví použité částky vždy k 1. lednu na období jednoho kalendářního roku.

2.4. Jednotlivé dávky SSP – Netestované

2.4.1. Rodičovský příspěvek²⁴

Rodičovský příspěvek je typickou dávkou, kterou stát naplňuje politiku podpory rodin s dětmi. Stát se touto dávkou podílí na krytí nákladů potřebných k zajištění výživy a ostatních osobních potřeb rodiče v době, kdy celodenně osobně a řádně pečuje alespoň o jedno dítě. Touto podporou rodiny se naplňuje předpoklad psychologů, sociologů a pedagogů, že dítě se nejlépe rozvíjí ve společnosti a při maximální péči svých rodičů, především v prvních letech svého života, kdy se utváří základní volní a morální vlastnosti a předpoklady vychovávaného dítěte.

Na rodičovský příspěvek má rodič nárok, jestliže po celý kalendářní měsíc osobně celodenně a řádně pečuje o dítě, které je nejmladší v rodině. S účinností od 1. 1. 2008 si rodič může zvolit čerpání rodičovského příspěvku po dobu do dvou, tří nebo čtyř let dítěte.

Rodičovský příspěvek je stanoven ve třech výších daných v pevných měsíčních částkách:

- zvýšená výměra 11.400,- Kč,
- základní výměra 7.600,- Kč,
- snížená výměra 3.800,- Kč.

Volbou doby čerpání si rodič zároveň volí i k ní příslušnou výši příspěvku, a to:

- **„rychlejší čerpání** rodičovského příspěvku“ – po peněžitě pomoci v mateřství ve zvýšené výměře 11.400,- Kč do 24 měsíců věku dítěte; o tuto formu čerpání však může požádat pouze rodič, který má nárok na peněžitou pomoc v mateřství ve výši alespoň 380,- Kč za kalendářní den,
- **„klasické čerpání** rodičovského příspěvku“ - po peněžitě pomoci v mateřství v základní výměře 7.600,- Kč do 36 měsíců věku dítěte; o tuto formu čerpání může požádat pouze rodič, který má nárok na peněžitou pomoc v mateřství nebo nemocenské poskytované v souvislosti s porodem,
- **„pomalejší čerpání** rodičovského příspěvku“ - po peněžitě pomoci v mateřství nebo od narození dítěte (nevznikl-li nárok na peněžitou pomoc v mateřství) v základní výměře 7.600,- Kč do 21 měsíců věku dítěte a dále ve snížené výměře 3.800,- Kč do 48 měsíců věku dítěte.

O vybranou dobu a výši čerpání rodičovského příspěvku musí rodič písemně požádat příslušný úřad státní sociální podpory na předepsaném formuláři. O rychlejší čerpání musí rodič požádat nejpozději v kalendářním měsíci následujícím po měsíci, ve kterém nejmladší dítě dosáhne 22 týdnů života, resp. ve kterém současně narozené nejmladší děti dosáhnou věku 31 týdnů života (doba pobírání peněžitě pomoci v mateřství, která je dávkou nemocenského pojištění, je sjednocena pro vdané a osamělé matky na 28 týdnů, v délce 37 týdnů bude náležet pouze po porodu víceročet). O klasické čerpání musí rodič požádat nejpozději v kalendářním měsíci, ve kterém nejmladší dítě dosáhne 21 měsíců věku. Pokud rodič nepožádá o rychlejší či klasické čerpání rodičovského příspěvku, je mu po 21. měsíci věku dítěte vyplácen rodičovský příspěvek v režimu pomalejšího čerpání, tzn. ve snížené

²⁴ §§ 30 – 32 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

výměře. Dobu a výši čerpání rodičovského příspěvku je možné zvolit pouze v rozhodných obdobích (kalendářní měsíc po 22. týdnu věku dítěte a 21. měsíci věku dítěte). Po učiněném rozhodnutí je vybraná možnost čerpání již **nezměnitelná** a nelze ji uplatňovat zpětně, a to ani v případě, že se rodiče v pobírání rodičovského příspěvku střídají.

U zdravotně postižených dětí má rodič nárok nejdříve ode dne posouzení dítěte jako dítěte dlouhodobě zdravotně postiženého nebo dlouhodobě těžce zdravotně postiženého nebo po skončení čerpání rodičovského příspěvku ve zvýšené výměře na rodičovský příspěvek v základní výměře 7.600,- Kč do 7 let věku dítěte, a to bez ohledu na to, jakou možnost čerpání rodičovského příspěvku zvolil před posouzením zdravotního stavu dítěte. Nárok na rodičovský příspěvek v základní výměře náleží i v případech, kdy dlouhodobě zdravotně postižené nebo dlouhodobě těžce zdravotně postižené dítě není nejmladším dítětem v rodině, pokud by jinak náležel rodičovský příspěvek na nejmladší dítě v rodině ve snížené výměře anebo by nárok na rodičovský příspěvek na nejmladší dítě v rodině již nebyl. Podmínka osobní celodenní a řádné péče musí být splněna u dítěte dlouhodobě zdravotně postiženého nebo dlouhodobě těžce zdravotně postiženého.

Podmínka péče po celý kalendářní měsíc se považuje za splněnou, i když tomu tak fakticky není, v následujících situacích:

- dítě se narodilo,
- rodič měl po část měsíce z dávek nemocenského pojištění nárok na peněžitou pomoc v mateřství, peněžitou pomoc nebo nemocenské poskytnuté v souvislosti s porodem,
- osoba dítě převzala do péče nahrazující péči rodičů na základě rozhodnutí příslušného orgánu,
- dítě dovršilo věk 2, 3, 4 nebo 7 let, do kterého náleží rodičovský příspěvek,
- dítě nebo rodič zemřeli,
- rodič převzal do péče vlastní dítě, které předtím bylo na základě rozhodnutí příslušného orgánu svěřeno do péče jiné osoby nebo bylo umístěno v ústavu nebo bylo více než 3 kalendářní měsíce v péči zdravotnického zařízení.

Podmínka osobní celodenní péče o dítě není splněna, je-li dítě umístěno v jeslích, mateřské škole nebo jiném zařízení pro děti předškolního věku s výjimkami dále uvedenými. Rodičovský příspěvek náleží i v případech, kdy:

- dítě mladší 3 let navštěvuje jesle nebo jiné obdobné zařízení po dobu nejvýše pěti kalendářních dnů v kalendářním měsíci,
- dítě, které dovršilo 3 léta věku, navštěvuje mateřskou školu nebo jiné obdobné zařízení v rozsahu nepřevyšujícím čtyři hodiny denně nebo 5 dní v kalendářním měsíci,
- dítě pravidelně navštěvuje léčebně rehabilitační zařízení nebo mateřskou školu nebo její třídu zřízenou pro zdravotně postižené děti či jesle se zaměřením na vady zraku, sluchu, řeči a na děti tělesně postižené a mentálně retardované v rozsahu nepřevyšujícím čtyři hodiny denně,
- dlouhodobě zdravotně postižené dítě nebo dlouhodobě těžce zdravotně postižené dítě pravidelně navštěvuje předškolní zařízení v rozsahu nepřevyšujícím čtyři hodiny denně a dítě školního věku navštěvuje základní školu speciální v rozsahu nepřevyšujícím čtyři hodiny denně,
- dítě navštěvuje předškolní zařízení v rozsahu nepřevyšujícím čtyři hodiny denně, pokud je zdravotní postižení sluchu či zraku obou rodičů (osamělého rodiče) v rozsahu 50 % a více.

Příjem rodiče není sledován. Při nároku na výplatu rodičovského příspěvku může rodič výdělečnou činností zlepšovat sociální situaci rodiny. Po dobu své výdělečné činnosti však musí rodič pobírající rodičovský příspěvek zajistit péči o dítě jinou zletilou osobou. Nezkoumá se ani nárok na podporu v nezaměstnanosti a při rekvalifikaci a příspěvky náležející občanům se změněnou pracovní schopností v době jejich pracovní rehabilitace. Jestliže v rodině jeden z rodičů má z dávek nemocenského pojištění nárok po celý kalendářní měsíc na peněžitou pomoc v mateřství, peněžitou pomoc nebo nemocenské poskytované v souvislosti s porodem, rodičovský příspěvek náleží, pouze je-li nižší než dávky nemocenského pojištění. V tomto případě je doplacen rozdíl mezi rodičovským příspěvkem a uvedenými dávkami.

Rodičovský příspěvek se snižuje na polovinu, jestliže dítěti, o které rodič pečuje, a které zakládá nárok na rodičovský příspěvek, je přiznán příspěvek na péči podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

Pokud byl rodiči vyplacen rodičovský příspěvek a přitom nesplnil podmínky pro výplatu příspěvku, je rodič povinen vrátit příslušnému úřadu vyplacené částky za období, kdy mu rodičovský příspěvek nenáležel.

2.4.2. Porodné²⁵

Touto dávkou se matce jednorázově přispívá na náklady, související s narozením dítěte. Nárok na dávku má žena, která porodila dítě. Jestliže žena, která dítě porodila, zemřela a porodné nebylo vyplaceno jí ani jiné osobě, má nárok na porodné otec. Nárok vzniká dnem porodu. Nárok na porodné má rovněž osoba, která převzala dítě do jednoho roku jeho věku do trvalé péče nahrazující péči rodičů. Za takové dítě se považuje dítě osvojené a dítě, které bylo převzato do této péče na základě rozhodnutí příslušného orgánu.

Výše porodného

Výše porodného činí 13.000,- Kč na každé narozené dítě.²⁶

2.4.3 Pohřebné²⁷

Stát prostřednictvím této jednorázové dávky přispívá na úhradu nákladů spojených s vypravením pohřbu. Nárok na pohřebné má osoba, která vypravila pohřeb

- dítěti, které bylo ke dni smrti nezaopatřeným dítětem
- osobě, která byla ke dni smrti rodičem nezaopatřeného dítěte,

jestliže dítě nebo taková osoba měly trvalý pobyt na území České republiky.

Výše pohřebného je stanovena pevnou částkou ve výši 5. 000,- Kč.

2.4.4. Dávky pěstounské péče²⁸

Těmito dávkami stát přispívá na potřeby spojené s péčí o děti a další náklady spojené s touto péčí, o které se rodiče nemohou nebo nechtějí starat a které jsou svěřené do pěstounské péče (forma soudního svěřením dítěte na žádost pěstouna do náhradní rodinné výchovy). S výjimkou sociálního příplatku může pěstounovi a dítěti svěřenému do pěstounské péče vzniknout nárok i na další dávky státní sociální podpory, např. na přídavek na dítě, rodičovský příspěvek apod.

Druhy dávek pěstounské péče

- příspěvek na úhradu potřeb dítěte (opakující se dávka)

²⁵ §§ 44 – 46 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

²⁶ Vývoj částek porodného v příloze č. 6

²⁷ §§ 47 – 48 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

²⁸ §§ 36 – 43 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

- odměna pěstouna (opakující se dávka)
- příspěvek při převzetí dítěte (jednorázová dávka)
- příspěvek na zakoupení motorového vozidla (jednorázová dávka)

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Nárok na dávku má nezletilé dítě svěřené do pěstounské péče. Nárok na příspěvek, který náležel ke dni dosažení zletilosti dítěte, se zachovává i po dosažení zletilosti dítěte, nejdéle však do věku 26 let, zůstane-li nezaopatřené dítě žít trvale s bývalým pěstounem a společně uhrazuje náklady na své potřeby.

Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte činí:²⁹

- u nezaopatřeného dítěte 2,30násobek životního minima dítěte
- u zaopatřeného nezletilého dítěte 1,40násobek životního minima dítěte
- u zdravotně postiženého dítěte se koeficient, kterým se násobí životní minimum dítěte, zvyšuje úměrně stupni postižení a činí:
 - 2,35 u dlouhodobě nemocného dítěte
 - 2,90 u dlouhodobě zdravotně postiženého dítěte
 - 3,10 u dlouhodobě těžce zdravotně postiženého dítěte

Jestliže dítě požívá důchod z důchodového pojištění, náleží příspěvek na úhradu potřeb dítěte, jen je-li vyšší, a to ve výši rozdílu mezi tímto příspěvkem a částkou důchodu. Příspěvek na úhradu potřeb dítěte nenáleží po dobu, po kterou je dítě v plném přímém zaopatření ústavu (zařízení) pro péči o děti nebo mládež nebo v péči jiné osoby na základě rozhodnutí příslušného orgánu o svěřením dítěte do péče nahrazující péči rodičů.

Odměna pěstouna

Tato odměna je projevem určitého společenského uznání osoby pečující o cizí dítě v pěstounské péči.³⁰ Nárok na odměnu za výkon pěstounské péče má pěstoun, kterému bylo svěřeno dítě do pěstounské péče, a to až do zletilosti dítěte a poté po dobu, po kterou má dítě svěřené do pěstounské péče nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Nárok na odměnu za výkon pěstounské péče má i pěstoun, jestliže dítě, které mu bylo svěřeno do pěstounské péče,

²⁹ Přehled výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte v příloze č. 7

³⁰ Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/2>

nemá nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte jen proto, že požívá důchod z důchodového pojištění, jehož výše je stejná nebo vyšší než uvedený příspěvek.

Výše odměny pěstouna za kalendářní měsíc je stanovena jako součin životního minima jednotlivce a koeficientu 1,00 za každé dítě svěřené do pěstounské péče.

Jestliže pěstoun nebyl po celý kalendářní měsíc výdělečně činný a po celý kalendářní měsíc byly splněny další podmínky, náleží tzv. **odměna pěstouna ve zvláštních případech**.

Podmínky nároku odměny pěstouna ve zvláštních případech:

- pečuje-li pěstoun alespoň o 3 děti svěřené mu do pěstounské péče – součin částky na osobní potřeby pěstouna a koeficientu 5,50
- pečuje-li pěstoun alespoň o jedno dítě svěřené mu do pěstounské péče, které je dítětem dlouhodobě těžce zdravotně postiženým vyžadujícím mimořádnou péči – součin částky na osobní potřeby pěstouna a koeficientu 5,50
- za péči o každé další dítě svěřené mu do pěstounské péče, a jde-li o dítě dlouhodobě těžce zdravotně postižené vyžadující mimořádnou péči – zvyšuje se o součin částky na osobní potřeby pěstouna a koeficientu 0,50
- za péči o každé další takové dítě svěřené mu do pěstounské péče – zvyšuje se odměna pěstouna o součin částky na osobní potřeby pěstouna a koeficientu 0,75

Odměna pěstouna ve zvláštních případech se pro účely zvláštních právních předpisů (např. zákon o nemocenském pojištění zaměstnanců, občanský soudní řád) posuzuje jako plat. Vykonává-li pěstoun pěstounskou péči v zařízeních pro výkon pěstounské péče a je mu proto poskytována odměna za výkon pěstounské péče podle zvláštních právních předpisů, pak odměna pěstouna nenáleží. Je-li dítě svěřené pěstounovi v plném přímém zaopatření ústavu (zařízení) pro péči o děti nebo mládež nebo v péči jiné osoby na základě rozhodnutí příslušného orgánu o svěření dítěte do péče nahrazující péči rodičů, odměna pěstounovi za péči o tyto děti nenáleží a k těmto dětem se nepřihlíží při stanovení odměny pěstouna ve zvláštních případech.

Příspěvek při převzetí dítěte

Účelem příspěvku je přispět na nákup potřebných věcí pro dítě, přicházející do náhradní rodinné péče. Nárok na tuto jednorázovou dávku má pěstoun, který převzal dítě do pěstounské péče (jde-li o totéž dítě, náleží dávka jen jednou).

Výše příspěvku při převzetí dítěte je rozdílná dle věku dítěte a činí u dítěte do 6 let věku 8.000,- Kč; u dítěte od 6 do 15 let 9.000,- Kč a u dítěte od 15 do 18 let věku 10.000,- Kč.

Příspěvek na zakoupení motorového vozidla

Tato dávka je poskytována pouze pěstounovi, který má v pěstounské péči nejméně čtyři děti nebo má nárok na odměnu pěstouna z důvodů péče o čtyři děti, včetně zletilých nezaopatřených dětí, jež zakládají pěstounovi nárok na odměnu pěstouna.

Dávka je poskytována při:

- zakoupení osobního motorové vozidlo
- zajištění nezbytné celkové opravy osobního motorového vozidla

Podmínkou nároku dále je, že vozidlo nesmí pěstoun používat pro výdělečnou činnost. Příspěvek je poskytován ve výši 70 % pořizovací ceny vozidla, resp. prokázané ceny opravy vozidla, nejvýše však 100.000,- Kč. Součet těchto příspěvků poskytnutých pěstounovi v období posledních deseti kalendářních let přede dnem podání žádosti nesmí přesáhnout 200.000,- Kč.

Pokud pěstoun do pěti let ode dne, kdy mu byl příspěvek poskytnut, osobní motorové vozidlo, na jehož zakoupení nebo opravu byl příspěvek poskytnut, prodal, daroval, počal je používat pro výdělečnou činnost nebo přestal vykonávat pěstounskou péči, nejde-li o případ, kdy pěstoun přestal vykonávat pěstounskou péči z vážných zdravotních důvodů, je povinen vrátit poměrnou část příspěvku na zakoupení motorového vozidla odpovídající době z období pěti let, kdy uvedené podmínky nesplňoval.

2.5. Změny v zákoně č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

V zákoně č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře došlo zákonem č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů s účinností od 1. 1. 2008 ke změnám v okruhu dávek, v podmínkách nároku na jednotlivé dávky a ve výši dávek. Výše dávek je stanovena v zákoně pevnými částkami již bez pravidel jejich zvyšování; zvýšení dávek je možné jen změnou zákona (nikoli nařízením vlády).

Příspěvek na školní pomůcky, který náležel ve výši 1.000,- Kč dítěti, které bylo přihlášeno k zápisu k povinné školní docházce a mělo nárok na přídavek na dítě, se zrušil.

U **přídavku na dítě** došlo ke změnám v podmínkách nároku i výše. Nárok na

přídavek na dítě má nezaopatřené dítě, jestliže rozhodný příjem v rodině nepřevyšuje součin životního minima rodiny a koeficientu 2,40 (došlo ke snížení tohoto koeficientu z 4,00). Výše přídatku na dítě činí za kalendářní měsíc u dítěte ve věku do 6 let 500,- Kč, u dítěte ve věku od 6 do 15 let 610,- Kč a u dítěte ve věku od 15 do 26 let 700,- Kč (nerozlišuje se tedy výše přídatku na dítě ve zvýšené, základní a snížené výměře v závislosti na výši rozhodného příjmu v rodině).

U **sociálního příplatku** se koeficient 2,20 používaný u podmínek nároku a u výše této dávky snížil na 2,00.

U **rodičovského příspěvku** se změnila výše dávky a doba poskytování dávky. Výše rodičovského příspěvku (který náležel v jednotné výši 7.582,- Kč měsíčně) se stanoví ve třech různých výměrách v závislosti na věku dítěte, výši peněžité pomoci v mateřství a volbě rodiče. Výše rodičovského příspěvku ve zvýšené výměře činí 11.400,- Kč měsíčně, v základní výměře 7.600,- Kč měsíčně a ve snížené výměře 3.800,- Kč měsíčně. Rodičovský příspěvek náleží ve zvýšené výměře do dvou let věku dítěte, jestliže rodiči vznikl nárok na peněžitou pomoc v mateřství (peněžitou pomoc) ve výši nejméně 380,- Kč za kalendářní den a rodič zvolil pobírání rodičovského příspěvku nejpozději do konce kalendářního měsíce následujícího po měsíci, v němž dítě dosáhlo 22 týdnů života (31 týdnů v případě vícedětného porodu). Rodičovský příspěvek náleží v základní výměře do 21 měsíců věku dítěte a poté do tří let věku dítěte, jestliže rodiči nenáleží rodičovský příspěvek ve zvýšené výměře a rodič provedl volbu nároku na rodičovský příspěvek v základní výměře nejpozději do konce kalendářního měsíce, ve kterém dítě zakládající nárok na rodičovský příspěvek dosáhlo 21 měsíců věku; podmínkou přitom je, že rodiči vznikl nárok na peněžitou pomoc v mateřství (peněžitou pomoc) nebo na nemocenské poskytované v souvislosti s porodem. Rodičovský příspěvek náleží v základní výměře do 21 měsíců věku dítěte a poté ve snížené výměře až do čtyř let věku dítěte, pokud nebyla provedena volba pobírání rodičovského příspěvku ve zvýšené výměře do dvou let věku dítěte nebo v základní výměře do tří let věku dítěte. V případě, že se jedná o dítě dlouhodobě zdravotně postižené (dlouhodobě těžce zdravotně postižené), bude rodičovský příspěvek náležet v základní výměře až do sedmi let věku dítěte. Nárok na rodičovský příspěvek zakládá péče o nejmladší dítě v rodině (s výjimkou dlouhodobě zdravotně postiženého dítěte). Byla-li provedena volba pobírání rodičovského příspěvku do dvou nebo do tří let věku dítěte, nelze tuto volbu dodatečně měnit; volbu lze přitom provést jen do budoucna.

U **příspěvku při převzetí dítěte** jako jednorázové dávky pěstounské péče se nově stanovila výše dávky v pevných částkách podle věku dítěte (místo dosavadního součinu

částky životního minima dítěte a koeficientu 4,45), a to ve výši 8.000,- Kč, jde-li o dítě ve věku do 6 let, 9.000,- Kč, jde-li o dítě ve věku od 6 do 15 let, a 10.000,- Kč, jde-li o dítě ve věku od 15 do 18 let.

U **porodného** se změnila výše dávky; výše porodného činí 13.000,- Kč na každé narozené dítě.

V případě **pohřebného** se změnil okruh oprávněných osob; nárok na pohřebné má osoba, která vypravila pohřeb buď dítěti, které bylo ke dni smrti nezaopatřeným dítětem, nebo osobě, která byla ke dni smrti rodičem nezaopatřeného dítěte.

3. PRÁVNÍ ÚPRAVA POMOCI V HMOTNÉ NOUZI

Pomoc v hmotné nouzi je určena k zabezpečení základních životních potřeb osob v situaci nedostatku hmotných prostředků v případě, kdy tyto osoby nejsou samy schopny zabezpečovat své základní životní potřeby, a to ani s pomocí rodiny. Nový systém pomoci v hmotné nouzi dle zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o pomoci v hmotné nouzi), který je v účinnosti od 1. 1. 2007 a dávky pomoci v hmotné nouzi nahradily zejména dávky sociální péče dle zákona č. 482/1991 Sb., o sociální potřebnosti, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o sociální potřebnosti). Do zákona o pomoci v hmotné nouzi byly dále transformovány některé dávky dle vyhlášky č. 182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon ČNR o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „vyhláška 182/1991“).

Smyslem nových právních úprav byla rekonstrukce životního minima a změna systému ochrany občanů a rodin před hmotnou nouzí. Cílem změny je především motivovat občany k aktivnímu hledání zaměstnání a k přijetí i méně placené práce. Ti, kteří prokáží snahu zvýšit si příjem vlastní prací, by měli být při čerpání sociálních dávek zvýhodněni. V praxi jde o zvýhodnění těch, kteří se snaží hledat zaměstnání, spolupracují s úřadem práce i s příslušným orgánem pomoci v hmotné nouzi a skutečně projevují snahu zvýšit si příjem prací. Jedná se o rekonstrukci celého systému, nikoli o snížení či zvýšení životního minima. Cílem je snaha přerozdělit prostředky efektivněji a hlavně spravedlivěji. Zároveň využitím sociální práce vytváří podmínky pro zabezpečení individuální práce s příjemci pomoci v hmotné nouzi, a tak zajišťuje potřebné začlenění těchto osob do společnosti. Přitom vychází z principu odpovědnosti jednotlivé osoby za své sociální postavení.

Předcházející řešení pomoci občanům v hmotné nouzi prostřednictvím dávek sociální péče bylo roztříštěno do řady právních předpisů, bylo nepřehledné, neprovázané a již nevyhovující. Základním právním předpisem, který upravoval poskytování pomoci v situaci hmotné nouze, byl zákon o sociální potřebnosti. Zákon o sociální potřebnosti neřešil poskytované dávky komplexně, obsahoval jen ustanovení o podmínkách nároku na dávky sociální potřebnosti a stanovení jejich výše, jinak se pro tyto dávky používala ustanovení zákona o sociálním zabezpečení upravující obecně poskytování dávek sociální péče a ustanovení zákona o působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení pro stanovení působnosti u těchto dávek. V průběhu doby došlo v České republice k zásadním sociálním

a ekonomickým změnám. Zákon o sociální potřebnosti byl mnohokrát novelizován, obsahoval relativně velký rozsah správního uvážení a možnost reagovat na zcela individuální situaci občana. Ukázalo se, že podmínky pro získání sociálních dávek, zejména dávek sociální péče vázaných na sociální potřebnost občana, jsou snadno splnitelné a umožňují jejich poskytování těm, kteří je nepotřebují. Někteří lidé odmítají pod různými záminkami a účelovým jednáním přijmout nabízenou práci a stávají se tak dlouhodobými příjemci sociálních dávek. Z řady důvodů způsobovalo zjednodušení aplikace právního předpisu dosazení na pouhé matematické operace nebo naopak vznik neúměrných rozdílů v hodnocení plnění podmínek sociální potřebnosti či stanovení dávky. Poskytování těchto dávek nemotivovalo k práci, k aktivnímu hledání zaměstnání a k přijetí méně placené práce. Docházelo k vytváření sociálních pastí tím, že byl garantován za poměrně snadno splnitelných podmínek trvalý příjem na úrovni, kterou zejména osoby s více dětmi a nízkou kvalifikací nemohou reálnými příjmy z výdělečné činnosti dosáhnout. To vedlo k nezájmu o přijetí hůře placené práce. Důsledkem této situace byl stav, kdy lidé, kteří pracují a pobírají nižší mzdy, jsou na tom stejně jako ti, kteří se práci vyhýbají.

Zákon o pomoci v hmotné nouzi sleduje zabránění zneužívání dávkového systému hmotné nouze. Navazuje na nový zákon o životním a existenčním minimu a reaguje na změnu koncepce životního minima z dvousložkového na jednosložkové, spojenou s vyjmutím nákladů spojených s úhradou bydlení. Pro stanovení živobytí osoby využívá i nově zavedeného institutu existenčního minima. Vytváří rovněž podmínky pro tvorbu jednotného informačního systému.

Právní předpis je v souladu s ústavním pořádkem České republiky. Vychází z čl. 30 Listiny základních práv a svobod, který zaručuje každému, kdo je v hmotné nouzi, právo na takovou pomoc, která je nezbytná pro zajištění základních životních podmínek. Uvedený článek Listiny přitom koresponduje s článkem 13 Evropské sociální charty, podle něhož se České republice, stejně jako ostatním státům, které jsou Evropskou sociální chartou vázány, ukládá zajistit pomoc nezbytnou k zabránění, odstranění nebo zmírnění stavu potřebnosti jednotlivce nebo rodiny.³¹

³¹ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o pomoci v hmotné nouzi. Dostupná z <http://www.psp.cz/sqw/text/text.sqw?C=3368&T=K2002PSP4T&q=hmotn%e1%20nouze&lem=1&j=1&d1=1&X=t>

3.1. Osoba v hmotné nouzi

Zákon jednoznačně nevymezuje samotný pojem „hmotná nouze“. Stanovuje sedm situací, které charakterizují osobu v hmotné nouzi (viz níže). Lze odvodit, že hmotná nouze je pro účely zákona chápána jako nedostatek peněžních prostředků, popřípadě věcí, které osoba potřebuje k uspokojení základních životních podmínek. Orgán pomoci v hmotné nouzi posuzuje pro účely hmotné nouze buď osobu samotnou, nebo posuzuje osoby, které se pro uvedený účel posuzují společně. Okruh osob, které se posuzují společně je vymezen především zákonem o životním a existenčním minimu.

3.2. Osoba, která není v hmotné nouzi³²

Zákon naopak jednoznačně vymezuje situace, kdy nelze uznat osobu za osobu v hmotné nouzi. Osobou v hmotné nouzi není osoba, která

- a) není v pracovním nebo obdobném vztahu ani nevykonává samostatnou výdělečnou činnost a není vedena v evidenci uchazečů o zaměstnání, s výjimkou osob, u kterých se nezkoumá možnost zvýšit si příjem vlastní prací,
- b) je vedena v evidenci uchazečů o zaměstnání a bez vážných důvodů odmítla vykonávat krátkodobé zaměstnání nebo účastnit se v cíleném programu k řešení zaměstnanosti, a to po dobu 3 kalendářních měsíců následujících po měsíci, ve kterém došlo k odmítnutí,
- c) prokazatelně neprojevuje dostatečnou snahu zvýšit si příjem vlastním přičiněním,
- d) je osobou samostatně výdělečně činnou nebo spolupracující osobou a její příjem po odečtení přiměřených nákladů na bydlení nedosahuje částky živobytí proto, že se nepřihlásila k nemocenskému pojištění, a proto nemá dávky z tohoto pojištění,
- e) je osobou, které byla za neplnění povinností zákonného zástupce dítěte spojených s řádným plněním povinné školní docházky uložena sankce podle zvláštního právního předpisu, a to po dobu 3 měsíců ode dne nabytí právní moci rozhodnutí o uložení sankce,
- f) nastoupila výkon trestu odnětí svobody nebo byla vzata do vazby a tato skutečnost trvala po celý kalendářní měsíc,
- g) je osobou, již se podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách poskytují pobytové sociální služby v domově pro osoby se zdravotním postižením, domově pro seniory, domově se zvláštním režimem nebo v chráněném bydlení,

³² § 3 odst. 1 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi

- h) je osobou, již se podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách poskytují pobytové sociální služby ve zdravotnickém zařízení ústavní péče déle než 3 kalendářní měsíce,
- i) je osobou, již se poskytuje ústavní péče v psychiatrické léčebně nebo v léčebně pro dlouhodobě nemocné déle než 3 kalendářní měsíce, nebo
- j) je osobou, které podle zákona č. 54/1956 Sb., nemocenském pojištění zaměstnanců nevznikl nárok na nemocenské proto, že si úmyslně přivodila pracovní neschopnost, nebo jí vznikla pracovní neschopnost zaviněnou účastí ve rvačce, bezprostředním následkem opilosti nebo užití omamných prostředků anebo při spáchání úmyslného trestného činu, a proto jí nemocenské nenáleží nebo náleží ve snížené výši.

Zákon o pomoci v hmotné nouzi nově upravuje situaci, kdy jedna ze společně posuzovaných osob patří mezi osoby, které nejsou osobami v hmotné nouzi, a to z důvodů uvedených pod písmeny a) až e). V takovémto případě se pro podmínky nároku na příspěvek na živobytí tato osoba posuzuje společně s ostatními osobami, ale při rozhodování o výši dávky se k této osobě nepřihlíží. Což v praxi znamená, že jsou zohledněny případné příjmy této osoby, ale není zohledněna částka živobytí této osoby při určení živobytí společně posuzovaných osob.

Vzhledem k tomu, že zákon o pomoci v hmotné nouzi nezná institut odstranění tvrdosti zákona, upravuje § 3 odst. 3 možnost, aby orgán pomoci v hmotné nouzi mohl v odůvodněných případech považovat za osobu v hmotné nouzi i tu osobu, která je jmenovitě z okruhu osob v hmotné nouzi vyčleněna. Jde jednoznačně o využití správního uvážení při posuzování situace hmotné nouze osoby. Orgány pomoci v hmotné nouzi by uvedeného ustanovení měly využívat výjimečně, a to pouze v těch případech, kdy je zřejmé, že zákon o pomoci v hmotné nouzi nepamatoval na řešení situace, do níž se osoba, většinou ne vlastním zaviněním, dostala.

Zákon o pomoci v hmotné nouzi rovněž v rámci správního uvážení umožňuje orgánu pomoci v hmotné nouzi rozhodnout, že nejde o osobu v hmotné nouzi, protože celkové sociální a majetkové poměry osoby jsou takové, že ji mohou zaručit i po úhradě odůvodněných nákladů na bydlení dostatečné zajištění její výživy a ostatních základních osobních potřeb a toto zajištění lze na ní spravedlivě žádat.

3.3. Okruh oprávněných osob³³

Zákon o pomoci v hmotné nouzi definuje okruh osob, které mají při splnění zákonem stanovených podmínek nárok na poskytnutí příspěvku na živobytí a doplatku na bydlení, tj. okruh oprávněných osob:

- a) osoba, která je na území České republiky hlášena k trvalému pobytu nebo má na území České republiky trvalý pobyt podle zvláštních právních předpisů,
- b) osoba, které byl udělen azyl nebo doplňková ochrana podle zvláštního právního předpisu,
- c) cizinec bez trvalého pobytu na území České republiky, kterému tato práva zaručuje mezinárodní smlouva,
- d) občan členského státu Evropské unie, pokud je hlášen na území České republiky k pobytu podle zvláštního právního předpisu po dobu delší než 3 měsíce, nevyplyvá-li mu nárok na sociální výhody z přímo použitelného předpisu Evropských společenství,
- e) rodinný příslušník občana členského státu Evropské unie, pokud je hlášen na území České republiky k pobytu podle zvláštního právního předpisu po dobu delší než 3 měsíce, nevyplyvá-li mu nárok na sociální výhody z přímo použitelného předpisu Evropských společenství,
- f) cizinec, který je držitelem povolení k trvalému pobytu s přiznaným právním postavením dlouhodobě pobývajícího rezidenta Evropského společenství na území jiného členského státu Evropské unie, a jeho rodinný příslušník, pokud jim bylo vydáno povolení k dlouhodobému pobytu na území České republiky podle zvláštního právního předpisu, a to pokud mají bydliště na území České republiky.

3.4. Společně posuzované osoby

Okruh společně posuzovaných osob je vymezen především zákonem č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu. Společně se pro účely zákona o pomoci v hmotné nouzi posuzují vždy rodiče a nezletilé nezaopatřené děti, manželé, rodiče a nezletilé děti, které

³³ § 5 odst.1 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi

nejsou nezaopatřené. Nezaopatřenost dítěte se posuzuje podle zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o státní sociální podpoře).

Další osoby, které jsou zahrnuty do okruhu společně posuzovaných osob, již musí plnit podmínku, že společně s ostatními posuzovanými osobami společně užívají byt. Jde o rodiče a zletilé děti, pokud tyto děti společně s rodiči užívají byt, ale nejsou společně posuzovány s manželem tohoto dítěte nebo s jinou osobou. Přitom byt pro účely zákona o pomoci v hmotné nouzi je charakterizován v § 4 odst. 2 zákona o životním a existenčním minimu. Jde o soubor místností, popřípadě jednotlivou místnost, který podle rozhodnutí stavebního úřadu svým stavebně technickým uspořádáním a vybavením splňuje požadavky na trvalé bydlení.

Pojem „jiná osoba“ není v zákoně o životním a existenčním minimu ani v zákoně o pomoci v hmotné nouzi specifikován. Lze proto odvodit, že jde o všechny jiné osoby než ty výše uvedené. Je zřejmé, že půjde především o osoby v partnerském vztahu, popřípadě o další osoby blízké. Jiné osoby jsou společně s ostatními osobami posuzovány v případě, že společně užívají byt. Pokud tyto osoby budou požadovat vyjmutí z okruhu společně posuzovaných osob, musí písemně prohlásit, že spolu s ostatními netvoří domácnost. Tuto skutečnost bude nezbytné ze strany orgánu pomoci v hmotné nouzi ověřovat v rámci sociálního šetření.

3.5. Příjem

Započitatelný příjem

Posuzování příjmu pro účely zákona se vztahuje ke třem situacím. Především jde o posouzení pro účely stanovení situace hmotné nouze osoby. V tomto případě, ale i ve zbývajících situacích, se uplatňuje jeden z motivačních prvků zákona o pomoci v hmotné nouzi. Jde o zvýhodnění osob, které pracují, které přijmou i méně placenou práci, oproti osobám, které setrvávají pouze na dávkách pomoci v hmotné nouzi. V jejich případě se proto příjem ze závislé a výdělečné činnosti a z funkčních požitků podle § 6 odst. 1 a 10 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o daních z příjmu), a to po odpočtu daně z příjmů a pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti a pojistného na veřejné zdravotní pojištění, započítává pouze ve výši 70 % tohoto příjmu. Obdobně se ze 70 % započítává příjem plynoucí ze mzdových nároků vyplácených úřadem práce podle zákona č. 118/2000 Sb., o ochraně zaměstnanců při

platební neschopnosti zaměstnavatele a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Z 80 % se započítává příjem, který nahrazuje příjem ze závislé činnosti. Jde o příjem z dávek nemocenského pojištění, z podpory v nezaměstnanosti a podpory při rekvalifikaci. Všechny ostatní příjmy podle § 7 a 8 zákona o životním a existenčním minimu, s výjimkou příspěvku na živobytí se pro účely posouzení hmotné nouze započítávají v plné výši tj. 100 %.

Pro účely příspěvku na živobytí se za příjem považuje příjem zjištěný pro účely posouzení situace hmotné nouze snížený o přiměřené náklady na bydlení. Za přiměřené náklady na bydlení se pro účely zákona o pomoci v hmotné nouzi považují skutečné náklady na bydlení, nejvýše však do výše 30 %, a v hlavním městě Praze do výše 35 % příjmu osoby nebo společně posuzovaných osob. Přitom za skutečné náklady na bydlení se s odkazem na znění § 34 zákona o pomoci v hmotné nouzi považují odůvodněné náklady na bydlení.

Pro účely přiměřených nákladů na bydlení se za příjem považuje příjem zjištěný pro účely posouzení situace hmotné nouze s výjimkou sociálního příplatku a dávek péstounské péče poskytovaných podle zákona o státní sociální podpoře, příjmů z kapitálového majetku a z dalších opakujících se nebo pravidelných příjmů. Okruh započitatelných příjmů rozhodných pro účely pomoci v hmotné nouzi se prakticky shoduje s okruhem příjmů taxativně vyjmenovaných v zákoně o životním a existenčním minimu.

Zákon o pomoci v hmotné nouzi podle § 9 odst. 1 písm. c) výslovně nepovažuje příspěvek na živobytí za příjem oproti zákonu o životním a existenčním minimu. Důvodem je skutečnost, že příspěvek na živobytí je „doplnění“ nedostatečného příjmu občana nacházejícího se v hmotné nouzi.

Zvýšení příjmu vlastním přičiněním

Zákon o pomoci v hmotné nouzi taxativně vymezuje možnosti, které má osoba k dispozici ke zvýšení příjmu vlastním přičiněním.³⁴ Jde o zvýšení příjmu vlastní prací, řádným uplatněním nároků a pohledávek a prodejem nebo jiným využitím majetku. Zároveň stanovuje výjimky, kdy se na osobě nepožaduje prokázání zvýšení příjmu. Ustanovení jednotlivých paragrafů, vymezující obsah tří způsobů zvýšení příjmu vlastním přičiněním je úzce navázáno na hodnocení těchto možností pro účely příspěvku na živobytí. Při posuzování situace hmotné nouze je nutné posoudit možnost zvýšení příjmu vlastní prací a zvýšení příjmu řádným uplatněním nároků a pohledávek. Zvýšení příjmu prodejem nebo jiným využitím majetku se posuzuje až po určité době.

Zvýšení příjmu vlastní prací³⁵

Vymezení možnosti zvýšení příjmu vlastní prací je jednoznačně zaměřeno na výdělečnou činnost. Orgán pomoci v hmotné nouzi posuzuje, zda osoba, která nepracovala, započala výdělečnou činnost nebo zda si může zvýšit rozsah a intenzitu výdělečné činnosti a konečně zda má možnost vykonávat lépe placenou práci. Zvláště v místech s vysokým procentem nezaměstnanosti bude problémem posuzovat možnost vykonávat lépe placenou výdělečnou činnost nebo pracovní činnost širšího rozsahu. V individuálních situacích je úspěchem výdělečná činnost na nižší úroveň, neboť je jedinou možností pracovní aktivity. V takových případech lze akceptovat i to, že se osoba zaeviduje u úřadu práce jako zájemce o zaměstnání s požadavkem na zprostředkování lépe placeného zaměstnání a s úřadem práce spolupracuje.

V případě hodnocení snahy o zvýšení příjmu vlastní prací je orgán pomoci v hmotné nouzi odkázán na informace a doklady poskytnuté posuzovanou osobou, na informace od úřadu práce, popřípadě od dalších organizací a institucí (dobrovolnická práce). Plnění povinností uchazeče o zaměstnání bude potvrzeno skutečností, že je osoba v evidenci uchazečů o zaměstnání u úřadu práce. Pokud osoba tyto povinnosti nebude plnit, bude vyřazena z evidence uchazečů o zaměstnání a pro orgán pomoci v hmotné nouzi přestane být osobou v hmotné nouzi. Obdobným způsobem bude orgán pomoci v hmotné nouzi informován, pokud osoba odmítne vykonávat veřejně prospěšnou práci nebo krátkodobé zaměstnání. Složitější prokazování snahy o zvýšení příjmu vlastní prací bude v souvislosti s prokazováním vlastních aktivit osoby mimo úřad práce. Zákon příkladmo uvádí způsoby prokazování této snahy, z nichž většina je závislá na sdělení osoby.

Zvýšení příjmu vlastní prací se dle § 11 odst. 3 zákona o pomoci v hmotné nouzi nepožaduje u osoby, která je

- starší 65 let,
- poživatelem starobního důchodu,
- plně invalidní,
- osobou pobírající peněžité dávky nemocenského pojištění z důvodu těhotenství a mateřství nebo rodičem celodenně, osobně a řádně pečujícím alespoň o 1 dítě

³⁴ § 11 odst. 2 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi

³⁵ § 12 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi

a z důvodu této péče pobírajícím rodičovský příspěvek, a to po dobu trvání nároku na rodičovský příspěvek a po této době takto pečujícím o dítě, které z vážných důvodů nemůže být umístěno v jeslích nebo v mateřské škole nebo obdobném zařízení,

- osobou osobně pečující o osobu závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II (středně těžká závislost), nebo ve stupni III (těžká závislost) anebo ve stupni IV (úplná závislost), a to za předpokladu, že v žádosti o příspěvek na péči pro osobu závislou na pomoci jiné fyzické osoby byla uvedena nebo po přiznání příspěvku na péči příslušnému orgánu ohlášena jako osoba poskytující pomoc a tato pomoc je vykonávána v rozsahu nejméně 80 % pracovní doby 40 hodin týdně;
- nezaopatřeným dítětem,
- uznána dočasně práce neschopnou.

Zvýšení příjmu řádným uplatněním nároků a pohledávek³⁶

Zákon o pomoci v hmotné nouzi vymezuje možnosti zvýšení příjmu řádným uplatněním nároků a pohledávek taxativním vymezením, s tím, že pod pojem „nároku z jiných pohledávek“ lze podřadit nároky a pohledávky, které nejsou přímo uvedeny v textu zákona o pomoci v hmotné nouzi. Je proto na orgánu pomoci v hmotné nouzi, aby zjistil, zda osoba nemá možnost takového nároku a pohledávky uplatnit. Důležité je, že pokud by uplatnění nároků a pohledávek nebylo úměrné zisku, který by z uplatnění vyplynul, potom se takového využití nepožaduje. Obdobně, a zde je prostor pro správní uvážení, se postupuje v případech, kdy se nepovažuje za možné takovéto uplatnění po osobě spravedlivě žádat. Lze předpokládat, že se bude jednat zejména o případy, kdy nebylo určeno otcovství, a proto není stanoveno ani výživné na dítě ze strany otce. Situace by měla být posuzována ve spolupráci s orgánem sociálně-právní ochrany dětí, aby byly vyloučeny neodůvodněné případy.

Zvýšení příjmu prodejem nebo jiným využitím majetku³⁷

Vymezení možností zvýšení příjmu prodejem nebo jiným využitím majetku je jednak omezeno výčtem majetku, jehož využití se nevyžaduje, jednak odkazem na občanský soudní řád, který vymezuje majetek, který nepodléhá výkonu rozhodnutí. Znamená to, že orgán pomoci v hmotné nouzi bere v úvahu pouze ten majetek, který nepatří mezi majetek spadající

³⁶ § 13 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi

³⁷ § 14 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi

do výše uvedených dvou skupin. Nově je stanoveno, že k uzavřenému penzijnímu připojištění se státním příspěvkem se při hodnocení majetku nepřihlíží. Naopak v případě možnosti stavebního spoření zákon o pomoci v hmotné nouzi jednoznačně stanovuje kdy, a za jakých podmínek se stavební spoření pro účely zvýšení příjmu využitím majetku požaduje. Zákon o pomoci v hmotné nouzi obsahuje posunutí doby hodnocení majetku pro účely zvýšení příjmu vlastním přičiněním minimálně o tři resp. šest kalendářních měsíců. Obdobně stanovuje situace, kdy se možnost zvýšení příjmu využitím majetku neposuzuje. Jde o dobu, kdy osoba pobírá podporu v nezaměstnanosti či při rekvalifikaci nebo dávky nemocenského pojištění. Obdobně jako u možnosti zvýšení příjmu řádným uplatněním nároků a pohledávek i v případě prodeje nebo jiného využití majetku může orgán pomoci v hmotné nouzi upustit od požadavku na prodej nebo jiné využití majetku, pokud by tento prodej byl neúměrný zisku nebo by nebylo možné takovéto využití či prodej po osobě spravedlivě požadovat.

Celkové sociální a majetkové poměry³⁸

Orgán pomoci v hmotné nouzi je povinen v rámci posuzování situace hmotné nouze osoby zjistit a ověřit celkové sociální a majetkové poměry. Zákon o pomoci v hmotné nouzi upravuje vymezení pojmu celkové sociální poměry s tím, že tyto poměry mohou mít vliv i na hodnocení majetkových poměrů osoby, žádající o dávku pomoci v hmotné nouzi. Jednoznačně se stanovuje, že v rámci hodnocení celkových sociálních poměrů se hodnotí podíl rodiny na trvání stavu hmotné nouze a využívání jiného majetku než osoby, žádající o pomoc. Stanovuje se, že jde o využívání majetku osob blízkých, přičemž za osobu blízkou jsou považovány pro účely zákona o pomoci v hmotné nouzi osoby vymezené v § 24 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o důchodovém pojištění“).

3.6. Rozhodné období

Rozhodným obdobím³⁹, za které se zjišťuje příjem pro účely posuzování vzniku nároku na příspěvek na živobytí a doplatek na bydlení, je období 3 kalendářních měsíců předcházejících měsíci, v němž byla uplatněna žádost o vyjmenované dávky. V případě, že

³⁸ § 15 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi

³⁹ § 10 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi

u osoby došlo k podstatnému poklesu příjmu, považuje se za rozhodné období kalendářní měsíc, v němž k podstatnému poklesu příjmu došlo. Zákon o pomoci v hmotné nouzi příkladmo uvádí situace, charakterizující podstatný pokles příjmu. Jde např. o ztrátu příjmu z výdělečné činnosti, ukončení výplaty podpory v nezaměstnanosti nebo podpory při rekvalifikaci a o ukončení výplaty rodičovského příspěvku. Znamená to, že za podstatný pokles příjmu nelze považovat nižší příjem z výdělečné činnosti v řádech stokorun. Orgán pomoci v hmotné nouzi však i v těchto případech je povinen příjem za předcházející tři kalendářní měsíce zjistit, a to v návaznosti na § 21, kdy nedoje k výplatě příspěvku na živobytí, protože měsíční průměrný příjem v těchto měsících byl vyšší než trojnásobek životního minima osoby nebo společně posuzovaných osob a umožňoval odložit jeho část na budoucí nepříznivou finanční situaci.

V případě mimořádné okamžité pomoci se příjem ve stanovených situacích posuzuje v rámci hodnocení celkových sociálních a majetkových poměrů osoby, a to skutečný příjem za měsíc, v němž je podávána žádost o okamžitou pomoc.

3.7. Aktivizační plán

Aktivizační plán je nástrojem k tomu, aby osoby v hmotné nouzi s pomocí orgánu hmotné nouze zmírnily nebo odstranily důvody, pro které se nacházejí v nepříznivé životní situaci. Aktivizační plán zpracovává kvalifikovaný zaměstnanec orgánu pomoci v hmotné nouzi ve spolupráci s osobou, pro kterou je sestavován, na základě zjištěných skutečností. Vždy musí být tento plán zpracován u osob, kterým je poskytován déle než 6 měsíců příspěvek na živobytí. Aktivizační plán však lze se souhlasem osoby v hmotné nouzi zpracovat i před uplynutím této lhůty. Na druhé straně aktivizační plán nemusí být v odůvodněných případech zpracován vůbec, je-li posuzovanou osobou osoba, u níž se nezkoumá možnost zvýšení příjmu vlastní prací.⁴⁰

⁴⁰ Břeská, N., Vránová, L. Dávky pomoci v hmotné nouzi, životní a existenční minimum a dávky sociální péče 2007, Anag, 2007, 1. vydání.

3.8. Dávky pomoci v hmotné nouzi

Dávky pomoci v hmotné nouzi dle zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi jsou:

- a) příspěvek na živobytí
- b) doplatek na bydlení
- c) mimořádná okamžitá pomoc.

Obecná podmínka pro nárok na dávky pomoci v hmotné nouzi je, že se osoba případně společně posuzované osoby nachází v hmotné nouzi. Další podmínky jsou již pro jednotlivé dávky specifické.

3.8.1. Příspěvek na živobytí⁴¹

Příspěvek na živobytí je základní dávkou pomoci v hmotné nouzi, která řeší nedostatečnou příjmovou situaci. Prostřednictvím příspěvku na živobytí jsou uspokojovány základní životní potřeby osoby na úrovni stanovené pro osobu její částkou živobytí. Osoba se nachází v hmotné nouzi, jestliže její příjem a příjem společně posuzovaných osob po odečtení přiměřených nákladů na bydlení nedosahuje částky živobytí.

Podmínky nároku na příspěvek na živobytí:

- příjem osoby (společně posuzovaných osob) snížený o přiměřené náklady na bydlení; za přiměřené náklady na bydlení se pro účely tohoto zákona považují skutečné náklady na bydlení, nejvýše však do výše 30 %, a v hlavním městě Praze do výše 35 % příjmu osoby nebo společně posuzovaných osob; nedosahuje částky živobytí osoby (společně posuzovaných osob)
- osoba si zvyšuje příjem vlastním přičiněním nebo si jej nemůže zvýšit vlastním přičiněním vzhledem ke svému věku, zdravotnímu stavu nebo jiných vážných důvodů
- je vážně ohroženo zabezpečení základních životních podmínek osoby (společně posuzovaných osob)

⁴¹ §§ 21 -32 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi

- příjem v rozhodném období (ve 3 předcházejících měsících) nesmí být vyšší než trojnásobek životního minima osoby (společně posuzovaných osob)

Jestliže podmínky nároku na příspěvek na živobytí splňuje více společně posuzovaných osob, stanovuje zákona jednoznačně, že příspěvek náleží pouze jednou, a to osobě, na které se společně posuzované osoby dohodnou. Pokud by se společně posuzované osoby nedohodly, určí příslušný orgán pomoci v hmotné nouzi, které osobě příspěvek na živobytí přizná.

Zákon zavádí možnost poskytnout příspěvek na živobytí v tzv. vratné formě. Účelem této formy příspěvku na živobytí je poskytnutí finanční pomoci osobě, která se ocitla v hmotné nouzi, a to většinou pouze přechodně, protože neobdržela očekávané peněžité prostředky, které by ji v potřebné míře zajistily její základní životní potřeby. Přitom je nezbytnou podmínkou, že očekávané peněžní prostředky budou poskytnuty zpětně a jejich výše v měsíčním vyjádření přesáhne výši poskytnutého příspěvku. Zákon o pomoci v hmotné nouzi pro uvedený účel vymezuje přechodný stav hmotné nouze osoby tak, že orgán pomoci v hmotné nouzi na základě zjištěných skutečností dojde k závěru, že osoba nabude v krátké době znovu soběstačnosti v uspokojování základních životních potřeb. Jakmile příjemce příspěvku na živobytí obdrží očekávaný příjem, je povinen vyplacený příspěvek vrátit, a to bezodkladně. Zákon o pomoci v hmotné nouzi připouští, aby osoba nemusela vyplacený příspěvek na živobytí vracet, a to v případě, kdy získaný příjem bude nižší než vyplacený příspěvek na živobytí, popřípadě kdy osoba předpokládaný příjem nezíská do tří let od uplatnění nároku nebo pohledávky.

Stanovení výše částky živobytí

Stanovení částky živobytí osoby a částky živobytí společně posuzovaných osob je nejdůležitějším úkonem v systému pomoci v hmotné nouzi, a to s ohledem na rozhodování o situaci hmotné nouze osoby a v návaznosti na to i při rozhodování o příspěvku na živobytí a doplatku na bydlení. Výše částky živobytí je u jednotlivých osob různá, a to v závislosti na hodnocení snahy osoby o zvýšení příjmu vlastním přičiněním i s ohledem na další okolnosti, které mohou částku živobytí zvyšovat. Ke stanovení částky živobytí je nezbytné znát životní minimum osoby a existenční minimum a závěry z hodnocení snahy o zvýšení příjmu vlastním přičiněním, a to ze všech tří možností tohoto zvýšení. Rovněž je pro uvedený účel nutné znát, zda osobě nepřísluší další zvýšení částka živobytí z důvodu potřeby nákladného dietního stravování, z důvodu zvýšených nákladů spojených s hledáním zaměstnání, popřípadě

z důvodu dlouhodobého setrvávání ve stavu hmotné nouze u osob, jimž je věnována zvýšená péče při hledání zaměstnání ze strany úřadu práce.

Výše příspěvku na živobytí

Zákon o pomoci v hmotné nouzi stanovuje výši příspěvku na živobytí pro jednotlivou osobu a pro společně posuzované osoby. Jde o rozdíl mezi částkou živobytí osoby a jejím příjmem v případě jednotlivé osoby a o rozdíl mezi částkou živobytí společně posuzovaných osob a příjmem společně posuzovaných osob.⁴²

3.8.2. Doplatek na bydlení⁴³

Zákon o pomoci v hmotné nouzi zavádí doplatek na bydlení řešící nedostatečný příjem v souvislosti s úhradou nákladů na bydlení. Doplatek na bydlení řeší situaci, kdy nedostatečné příjmy neumožňují osobě nebo společně posuzovaným osobám uhradit odůvodněné náklady na bydlení a to v případě, jestliže samotný příjem osoby nebo příjem spolu s příspěvkem na živobytí nepostačuje k zabezpečení odůvodněných nákladů na bydlení včetně služeb bezprostředně spojených s bydlením. Účelem této dávky je pomoc osobám v hmotné nouzi krýt odůvodněné náklady na bydlení.

Podmínky nároku na doplatek na bydlení

Podmínky nároku na doplatek na bydlení jsou:

- a) nárok na doplatek na bydlení má vlastník nebo nájemce bytu. Za nájemce se považuje i nájemce obytné místnosti v zařízeních určených k trvalému bydlení podle § 717 občanského zákoníku. Nájemce se musí prokázat platnou nájemní smlouvou uzavřenou mezi pronajímatelem a nájemcem. V případech hodných zvláštního zřetele může orgán pomoci v hmotné nouzi rozhodnout, že za nájemce považuje pro účely doplatku na bydlení i osobu dlouhodobě užívající jinou než nájemní formu bydlení, např. smlouvu o podnájmu, smlouvu o ubytování v ubytovacím zařízení apod.,
- b) osoba užívá byt jehož je vlastníkem nebo nájemcem, v obci, v níž je hlášena k pobytu. Osoba musí být v bytě přihlášena k pobytu a zároveň musí v bytě prokazatelně bydlet. Tím se vylučuje možnost, že vlastník nebo nájemce bytu

⁴² Blíže ke stanovení výše částky živobytí příloha č. 8

⁴³ §§ 33 - 35 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi

by žádal o doplatek na byt, ve kterém nebydlí a který může např. pronajímat a tím si zajistit zvýšení svého příjmu nebo možnost žádat o tuto dávku na dva či více bytů,

- c) příjem vlastníka či nájemce bytu nebo příjem společně posuzovaných osob je po úhradě odůvodněných nákladů na bydlení nižší než jejich částka živobytí. Pro účely doplatku na bydlení je okruh společně posuzovaných osob shodný jako u příspěvku na bydlení poskytovaného podle zákona o státní sociální podpoře,
- d) získání nároku na příspěvek na bydlení podle zákona o státní sociální podpoře a nároku na příspěvek na živobytí. Doplatek na bydlení lze přiznat, s přihlédnutím k celkovým sociálním a majetkovým poměrům, také osobě, které příspěvek na živobytí nebyl přiznán, ale příjem této osoby nebo společně posuzovaných osob nepřesáhl 1,3 násobek částky živobytí osoby nebo společně posuzovaných osob.

Nárok na doplatek na bydlení nevznikne, pokud osoba bez vážného důvodu odmítne možnost levnějšího přiměřeného bydlení nabídnutou nebo zprostředkovanou obcí, v níž má trvalý pobyt.

Nárok na doplatek na bydlení má bez splnění podmínek o příjmu a souběhu dávek (příspěvku na bydlení a příspěvku na živobytí) nezletilé nezaopatřené dítě, které je v plném přímém zaopatření ústavu (zařízení) pro péči o děti nebo mládež nebo které žije v náhradní rodinné péči, na které přešlo vlastnictví nebo nájem bytu a dítě nemá dostatečný příjem nebo majetek k úhradě odůvodněných nákladů na bydlení.

Odůvodněné náklady na bydlení

Do odůvodněných nákladů na bydlení se započítává nájemné, které osoba platí, maximálně však ve výši cílového nájemného, pravidelné úhrady za služby bezprostředně spojené s užíváním bytu, popřípadě obdobné náklady spojené s družstevní a vlastnickou formou bydlení, a úhrada prokazatelné nezbytné spotřeby energií.

Úhradou služeb bezprostředně spojených s užíváním bytu, případně obdobnou vlastnickou formou bydlení, se rozumí úhrada za ústřední (dálkové) vytápění a za dodávku teplé vody, za úklid společných prostor v domě, za užívání výtahu, za dodávku vody z vodovodů a vodáren, za odvádění odpadních vod kanalizacemi, za osvětlení společných prostor v domě, za odvoz tuhého komunálního odpadu, za vybavení bytu společnou televizní

a rozhlasovou anténou, popřípadě další prokazatelné a nezbytné služby související s bydlením.

Úhradou prokazatelné nezbytné spotřeby energií se rozumí úhrada dodávky a spotřeby elektrické energie, plynu, popřípadě výdaje na další druhy paliv, a to ve výši, která je v místě obvyklá. Výše úhrady za prokazatelnou nezbytnou spotřebu energií se stanoví jako průměrná cena za dodávku energií pro bytovou jednotku určité velikosti podle sdělení příslušných dodavatelů těchto energií.

V odůvodněných případech, zejména u osob dlouhodobě nemocných nebo osob zdravotně postižených, lze navýšit částky na nezbytné spotřeby energií až o 10 %. Obdobné navýšení až o 10 % lze učinit u těchto osob i u cílového nájemného. Jde o případy, kdy nájemné, které osoba platí je smluvním nájemným, které převyšuje hodnotu cílového nájemného. Za osobu dlouhodobě nemocnou bude považována osoba, jejíž nemoc bude delší než 90 kalendářních dnů. Za osoby těžce zdravotně postižené budou považovány osoby, jimž byly přiznány mimořádné výhody III. stupně (průkaz ZTP/P).

Cílové nájemné

Výše cílového nájemného se stanoví v období do 31. prosince 2010 jako součin podlahové plochy bytu a cílové hodnoty měsíčního nájemného platné pro daný kalendářní rok, stanovené podle zákona č. 107/2006 Sb., o jednostranném zvyšování nájemného z bytu. Ministerstvo pro místní rozvoj vyhlašuje a zveřejňuje formou sdělení ve Sbírce zákonů vždy s účinností od července kalendářního roku cílové hodnoty měsíčního nájemného za 1 m podlahové plochy bytu, a to v členění podle velikosti skupin obcí za jednotlivé kraje, v případě hlavního města Prahy a Brna v členění na části města.

Normativní náklady na bydlení

Normativní náklady na bydlení jsou průměrné náklady na bydlení, zahrnují náklady na nájem (resp. příspěvek do fondu oprav nebo náklady na údržbu a opravy), služby a energie, propočítané na počet osob v domácnosti a velikost obce a jsou uvedeny v zákoně o státní sociální podpoře.

Výše doplatku na bydlení

Výše doplatku na bydlení za kalendářní měsíc činí rozdíl mezi částkou odůvodněných nákladů na bydlení připadajících na kalendářní měsíc, sníženou o příspěvek na bydlení ze systému státní sociální podpory náležející za předchozí kalendářní měsíc, a částkou o kterou

příjem osoby, či osoby a společně posuzovaných osob, zvýšený o vyplacený příspěvek na živobytí převyšuje částku živobytí.

3.8.3. Mimořádná okamžitá pomoc⁴⁴

Zákon o pomoci v hmotné nouzi umožňuje poskytování mimořádné okamžité pomoci v pěti situacích. Dle těchto specifických situací jsou členěny i jednotlivé dávky mimořádné okamžité pomoci. Okruh oprávněných osob pro mimořádnou pomoc je širší než pro příspěvek na živobytí a doplatek na bydlení.

Podmínky nároku na mimořádnou okamžitou pomoc

Podmínky nároku jsou vázány na určitou sociální událost, případně dále omezeny výší příjmu nebo celkovými sociálními a majetkovými poměry.

Jednotlivé podmínky pro nárok na mimořádnou okamžitou pomoc:

- a) hrozba vážné újmy na zdraví z důvodu nedostatku finančních prostředků,
- b) postižení vážnou mimořádnou situací za současného zkoumání celkových sociálních a majetkových poměrů (např. živelní pohroma, požár nebo jiná destruktivní událost, ekologická nebo průmyslová havárie apod.),
- c) nezbytný jednorázový výdaj ve zvláštních situacích za současného považování osoby za osobu v hmotné nouzi (např. jednorázový výdaj spojený zejména se zaplacením správního poplatku při prokázané ztrátě osobních dokladů, při vydání duplikátu rodného listu nebo dokladů potřebných k přijetí do zaměstnání, s úhradou jízdného v případě ztráty peněžních prostředků, a v případě nezbytné potřeby s úhradou noclehu apod.),
- d) pořízení nezbytných základních předmětů dlouhodobé potřeby a na základní vybavení domácnosti nebo náklady související se vzděláním nebo zájmovou činností nezaopatřeného dítěte, současně orgán pomoci v hmotné nouzi posuzuje zda se jedná o sobu v hmotné nouzi,
- e) ohrožení sociálním vyloučením (propuštění z výkonu vazby nebo z výkonu trestu odnětí svobody, po ukončení léčby chorobných závislostí, propuštění ze školského zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, z pěstounské péče po dosažení zletilosti, osoba, jejích práva a zájmy jsou ohroženy trestnou

⁴⁴ §§ 36 - 37 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi

činností jiné osoby, v některých případech osoba bez přístřeší), orgán pomoci v hmotné nouzi zkoumá, zda se jedná o osobu v hmotné nouzi.

Výše mimořádné okamžité pomoci

Mimořádná okamžitá pomoc je dávka jednorázová, poskytovaná v peněžní nebo věcné formě, výše mimořádné okamžité pomoci je omezena s ohledem na vázání se k určité sociální situaci a to následovně:

- 1) maximálně ve výši existenčního minima u osoby, která není nezaopatřeným dítětem, u nezaopatřeného dítěte ve výši jeho životního minima
- 2) maximálně ve výši patnáctinásobku životního minima jednotlivce, tj. 46.890,- Kč
- 3) do výše jednorázového výdaje, není vyloučeno poskytnutí několikrát v roce
- 4) do výše konkrétního nákladu, součet dávek dle tohoto ustanovení nesmí v rámci kalendářního roku překročit desetinásobek životního minima jednotlivce, tj. 31.260,- Kč
- 5) do výše 1.000,- Kč, součet těchto dávek nesmí v rámci jednoho kalendářního roku překročit čtyřnásobek životního minima jednotlivce, tj. 12.504,- Kč.

3.9. Působnost orgánů veřejné správy

Ministerstvo práce a sociálních věcí

Ministerstvo práce a sociálních věcí je vrcholným koncepčním, kontrolním a metodickým orgánem pomoci v hmotné nouzi. Má za povinnost stanovit jednotné administrativní postupy tak, aby na celém území ČR bylo v otázkách hmotné nouze rozhodováno jednotně a bez průtahů. Kromě toho řídí a kontroluje výkon státní správy v oblasti pomoci v hmotné nouzi; zabezpečuje jednotný aplikační program automatizovaného zpracování údajů potřebný pro rozhodování o dávkách, jejich výplatu a jejich kontrolu, včetně jeho aktualizací, a poskytuje tento program bezplatně orgánům pomoci v hmotné nouzi; je správcem informačního systému o dávkách a jejich výši; vydává metodický pokyn určující optimální počty zaměstnanců vzhledem k počtu adresátů dávek.⁴⁵

Pověřený obecní úřad

Pověřené obecní úřady (na území hlavního města Prahy úřady městských částí) rozhodovaly o dávkách sociální péče podle zákona č. 482/1991 Sb., o sociální potřebnosti,

⁴⁵ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o pomoci v hmotné nouzi

ve znění pozdějších předpisů, a prováděly jejich výplatu. Tento systém se zachoval i v oblasti dávek pomoci v hmotné nouzi. Zároveň je pověřeným obecním úřadům uloženo kromě dávkové činnosti zabezpečovat také sociální práci jako jeden z prostředků řešení hmotné nouze a nalezení východiska z ní. Poskytování informací vedoucích k řešení hmotné nouze nebo jejímu předcházení je součástí sociálního poradenství, které je podrobně upraveno v zákoně o sociálních službách. Pověřené obecní úřady rozhodují o přiznání a výši příspěvku na živobytí, mimořádné okamžité pomoci a doplatku na bydlení a provádí jejich výplatu. Kromě dalších povinností rovněž posuzují, zda se osoba nestala neodůvodnitelnou zátěží systému.

Obecní úřad obce s rozšířenou působností⁴⁶

Obecní úřad obce s rozšířenou působností rozhoduje v samostatné působnosti o přiznání a výši mimořádné okamžité pomoci a provádí její výplatu osobě v hmotné nouzi, která, dle ustanovení § 2 odst. 6 zákona o pomoci v hmotné nouzi, v daném čase, s ohledem na neuspokojivé sociální zázemí a nedostatek finančních prostředků nemůže úspěšně řešit svoji situaci a je ohrožena sociálním vyloučením, jestliže zejména:

- je propuštěna z výkonu vazby nebo z výkonu trestu odnětí svobody, nebo
- je po ukončení léčby chorobných závislostí propuštěna ze zdravotnického zařízení, psychiatrické léčebny nebo léčebného zařízení pro chorobné závislosti, nebo
- je propuštěna ze školského zařízení pro výkon ústavní či ochranné výchovy nebo z pěstounské péče po dosažení zletilosti, resp. 19 letech, nebo
- nemá uspokojivě naplněny životně důležité potřeby vzhledem k tomu, že je osobou bez přístřeší, nebo
- je osobou, jejíž práva a zájmy jsou ohroženy trestnou činností jiné osoby.

3.10. Změny v zákoně č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi

V zákoně č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi došlo zákonem č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů s účinností od 1. 1. 2008 mimo jiné ke zpřesnění okruhu osob, které se nepovažují za osoby v hmotné nouzi. Osobou v hmotné nouzi není mj. osoba:

⁴⁶ § 62 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi

- která je vedena v evidenci uchazečů o zaměstnání a bez vážných důvodů odmítla vykonávat krátkodobé zaměstnání nebo se účastnit v cíleném programu k řešení zaměstnanosti, a to po dobu tří kalendářních měsíců následujících po měsíci, ve kterém došlo k odmítnutí,
- která je osobou, které nevznikl nárok na nemocenské proto, že si úmyslně přivodila dočasnou pracovní neschopnost, nebo jí vznikla dočasná pracovní neschopnost zaviněnou účastí na rvačce, bezprostředním následkem opilosti nebo užití omamných prostředků anebo při spáchání úmyslného trestného činu, a proto jí nemocenské nenáleží nebo náleží ve snížené výši.

Dále byla pro účely příspěvku na živobytí vymezena částka živobytí u osob, které jsou dlouhodobě nezaměstnané, tj. u osob, které nejsou zaměstnány nebo jinak výdělečně činné nepřetržitě po dobu delší než 12 měsíců. U těchto osob je částkou živobytí částka existenčního minima (tj. částka 2.020,- Kč měsíčně). Tato změna znamená zprísnění pro osoby, které pobírají příspěvek na živobytí jako dávku pomoci v hmotné nouzi a jejichž úsilí k získání příjmu vlastní prací je nízké nebo žádné (příspěvek na živobytí náleží ve výši rozdílu mezi částkou živobytí a příjmem, tj. v tomto případě nejvýše v částce 2.020,- Kč); jedná se zejména o osoby dlouhodobě vedené v evidenci úřadu práce. Uvedená změna se netýká osob, které dosáhly věku nejméně 55 let, osob se zdravotním postižením a rodiče pečujícího o dítě ve věku do 12 let.

Ustanovení § 31 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, podle něhož se částka živobytí zvyšovala o 600,-Kč u osoby, která je podle vyjádření úřadu práce osobou, která vyžaduje zvýšenou péči při zprostředkování zaměstnání, po roce nepřetržitého vedení v evidenci uchazečů o zaměstnání a po roce současného pobírání příspěvku na živobytí, bylo zrušeno. Toto ustanovení mělo demotivující charakter, neboť fakticky podporovalo setrvávání v evidenci uchazečů o zaměstnání po delší dobu.

4. PRÁVNÍ ÚPRAVA SOCIÁLNÍCH SLUŽEB

Sociální služby představují jeden ze základních nástrojů sociální pomoci společně s poradenstvím, prevencí sociálně patologických jevů, sociálně-právní ochranou a dávkami sociální pomoci (v peněžité i nepeněžité podobě). Řada z těchto forem má široký interdisciplinární charakter a zasahuje nejen do sociálního systému ale i do práva občanského, trestního, mezinárodního.⁴⁷

Pojem sociální služby je v odborné literatuře⁴⁸ používán ve dvou úrovních:

- jako forma sociální pomoci poskytované konáním státní, obecní nebo nestátní instituce ve prospěch jiné osoby,
- jako sociální práce ve prospěch lidí v sociální nouzi.

Historicky nejstarší vývojové formy sociálních služeb zahrnovaly útulky pro nemocné a staré občany, pro sirotky a pro chudinu. V moderních státech se vyvinula důležitá dichotomie státních a nestátních služeb, která umožňuje na nestátní bázi pomáhat i lidem, jejichž způsob života je odmítán širokou veřejností (alkoholici, drogově závislí). Tato pomoc není placena přímo všemi daňovými poplatníky, ale stát může smluvně tyto činnosti podporovat z daní nebo poskytnout obcím vlastní prostředky formou výnosů u poplatků a daní k financování těchto služeb.

Základní občanskou komunitou, která je občanu po rodině nejbližší, a která svými sociálními aktivitami může chránit jeho sociální zájmy je obec, jejíž role v sociální oblasti se zvyšuje souběžně se snižováním aktivit státu. Rizikové sociální jevy jsou, a i nadále budou, místně velmi výrazně diferencovány, obec a region je místem jejich řešení. Nezvládnutí takových jevů v místě, tj. v obci, může být zdrojem širší společenské destabilizace. Řešení mnoha sociálních problémů spočívá výhradně na obci. Stát a jeho orgány řešení těchto problémů mohou být pouze nápomocny, skutečné řešení však zabezpečit nemohou. Obec v zájmu občana vstupuje do kontaktu se státem, postupně vznikají nové vztahy mezi občanem a obcí, občanem a státem, ale také relativně nový vztah mezi obcí, hledající pomoc pro svého občana, a státem. Např. problém chudoby je možno řešit poskytnutím sociální dávky, ale

⁴⁷ Průša, L.: *Ekonomie sociálních služeb*, ASPI Publishing, Praha 2003

⁴⁸ Tomeš, I. *Sociální politika - teorie a mezinárodní zkušenost*. Praha: SOCIOKLUB, 2003

chudoba, to je především izolace, která vede k napětí a k postupné ztrátě schopnosti dostát běžným zvyklostem občanských kontaktů. Nikdo jiný než obec jako pospolitost občanů nemůže tento bludný kruh přerušit. Jasně definované vztahy se mohou stát dynamizujícím prvkem rozvoje celého systému sociální ochrany obyvatelstva.

Významné místo při poskytování sociálních služeb zaujímají nestátní organizace. Do této skupiny subjektů patří fyzické a právnické osoby podnikatelského nebo nepodnikatelského charakteru (sdružení, hnutí, spolky, nadace, zájmová sdružení, zaměstnavatelé, podnikatelé). Programy, které tyto subjekty organizují, lze rozdělit na programy sociálního a podnikatelského charakteru. Zatímco programy sociálního charakteru zpravidla organizují zaměstnavatelé pro své zaměstnance s cílem posílení jejich motivace a rozvoje jejich potenciálu, programy podnikatelského charakteru jsou určeny pro občany v sociální nouzi. V této souvislosti je nutno podtrhnout, že i při poskytování sociálních služeb lze dosahovat zisku, tedy podnikat. Podnikat totiž znamená organizovat službu, a to je v sociální oblasti vždy přínosné. Sociální podstata těchto činností spočívá v tom, aby byly přístupné i těm, kteří nemají dostatek prostředků k tomu, aby si tyto služby mohl koupit, tedy v zabezpečení jejich úhrady z jiných zdrojů. Občanská sdružení, církevní a zájmové organizace a nadace tyto programy organizují a realizují nikoli s cílem dosažení zisku, ale s cílem pomoci občanům v obtížné sociální situaci, kdy samotný zisk není hlavním cílem jejich aktivity.

Význam sociálních služeb jako jedné z forem sociální pomoci spočívá mj. v tom, že by měly být poskytovány především při řešení těch sociálních situací, kde poskytnutí finančních prostředků neuspokojí potřebu klienta, popř. v těch situacích, kdy klient finanční prostředky nepoužívá na ten účel, pro který jsou mu poskytnuty. Z tohoto pohledu jsou sociální služby poměrně mladým nástrojem sociální pomoci, a proto lze v jejich správě nalézt určitá specifika. V tomto smyslu se jedná především o tyto aspekty:

- sociální služby mohou být poskytovány rovněž soukromoprávními subjekty,
- sociální služby jsou zpravidla poskytovány za úhradu,
- soukromoprávními poskytovateli sociálních služeb jsou zpravidla ze strany státu či obce poskytovány účelové finanční prostředky,
- vzhledem k těmto skutečnostem stát musí stanovit podmínky, za kterých je možné

sociální služby poskytovat.⁴⁹

Sociální služby procházejí od počátku 90. let řadou významných změn. Jako jedno z prvních opatření v rámci sociální transformace bylo umožněno obcím a nestátním neziskovým organizacím zapojit se již od 1. července 1990 do poskytování sociálních služeb, v rámci rozsáhlého restitučního programu byla řada nevyhovujících objektů nahrazena novými moderními zařízeními, do života byly zavedeny nové moderní formy sociálních služeb a došlo ke kvantitativnímu nárůstu objemu do té doby poskytovaných služeb. V současné době využívá tyto služby v České republice téměř půl milionu osob, asi 100 tisíc z nich by bez této možnosti bylo vážně ohroženo na zdraví a životě. Poskytovatelé sociálních služeb jsou navíc významnými zaměstnavateli. V sociálních službách pracuje téměř 70 tisíc osob.⁵⁰

Sociální službou se rozumí činnost nebo souhrn činností v nepříznivé sociální situaci, tzn. pomoc osobám při ztrátě jejich soběstačnosti a ochranu před sociálním vyloučením s cílem umožnit jim v nejvyšší možné míře zapojení do běžného života společnosti a využívat obvyklým způsobem jiných systémů (např. bydlení, školství, služby zaměstnanosti atd.). Sociální služba je službou ve veřejném zájmu. Rozsah a forma pomoci musí zachovávat lidskou důstojnost, musí působit na osoby aktivně a motivovat je k činnostem, které neprodlužují nebo nezhoršují jejich nepříznivou sociální situaci, a musí zabránit jejich sociálnímu vyloučení. Základními činnostmi při poskytování sociálních služeb jsou pomoc při zvládání běžných úkonů péče o vlastní osobu, pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, poskytnutí ubytování nebo pomoc při zajištění bydlení, pomoc při zajištění chodu domácnosti, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, poradenství, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách rozeznává v §§ 45 – 68 zejména tato zařízení sociálních služeb: centra denních služeb, denní stacionáře, týdenní stacionáře, domovy pro osoby se zdravotním postižením, domovy pro seniory, domovy se zvláštním režimem, chráněné bydlení, azylové domy, domy na půl cesty, zařízení pro krizovou pomoc, nízkoprahová denní centra, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, noclehárny, terapeutické

⁴⁹ Tomeš, I. Sociální politika - teorie a mezinárodní zkušenost. Praha: SOCIOKLUB, 2003

komunity.

Nepříznivou sociální situací se rozumí taková situace, ve které osoba pro ztrátu soběstačnosti z důvodu věku, zdravotního stavu, pro krizovou sociální situaci, životní návyky, sociálně znevýhodňující prostředí, ohrožení práv a zájmů trestnou činností jiné osoby nebo z jiných závažných důvodů, nebo jestliže její způsob života vede ke konfliktu se společností, není schopna dostatečně zabezpečovat a uspokojovat své životní potřeby a tyto potřeby nejsou ani jinak dostatečně zabezpečeny.

4.1. Legislativní úprava sociálních služeb v České republice

Snaha zajistit lidská práva pro všechny bez rozdílu se projevuje od 90. let v celé naší společnosti, od místních iniciativ v původně ústavních zařízeních až po vznik nové legislativy. Zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb., účinný od 1. ledna 2007, je prvním zákonem dodržujícím lidskoprávní princip svobodné volby formy pomoci a typu služby na základě specifických potřeb uživatele. Stát na financování těchto služeb nepřispívá pouze formou dotací, ale dává do rukou uživatele finanční prostředky na úhradu sociální služby v podobě příspěvku na péči.

Implementace zákona o sociálních službách nutně směřuje k tomu, aby sociální služby volili lidé, kteří je opravdu potřebují a v takové míře, ve které je potřebují a aby poskytované služby odpovídaly normám kvalitní služby podle mezinárodních trendů a vědeckých poznatků. Nástrojem k tomuto směřování, vyplývajícím ze zákona o sociálních službách, je příspěvek na péči a standardy kvality sociálních služeb.

Příspěvek na péči, adresovaný potenciálnímu uživateli služby, dá informovanému uživateli možnost vybrat si takovou službu, kterou skutečně potřebuje a která umožní jeho sociální začlenění do přirozené komunity. Tento příspěvek bude přiznáván podle nutné míry podpory individuálně odlišné pro každého uživatele. Dopady vycházející z příspěvku na péči budou směřovat k tomu, že uživatelé pobytových sociálních služeb, jejichž míra závislosti neodpovídá rozsahu jimi žádaných služeb, budou směřovat k vyhledání služeb, které odpovídají jejich potřebám a jsou schopni je mimo jiné v rámci poskytnuté výše příspěvku na

⁵⁰ Dostupné z: <http://denik.obce.cz/go/clanek.asp?id=6216252>

péči uhradit. Je tedy nezbytně nutné vytvořit takovou nabídku služeb, které umožní všem lidem plnohodnotný život v komunitě.

Oblast sociálních služeb je v současné době legislativně upravena zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

Nová právní úprava se významně dotýká také pomoci osobám, které bývalá právní úprava označovala jako osoby tzv. společensky nepřizpůsobené. Nynější právní úprava tuto skupinu osob označuje jako osoby ohrožené sociálním vyloučením nebo osoby sociálně vyloučené a používá konkrétní výčet těchto osob (který se ovšem zcela neshoduje s výčtem dle bývalé právní úpravy) anebo odkaz na jiné ustanovení zákona. Výše uvedené zákony spolu s některými dalšími právními předpisy (zákon č. 109/2006 Sb. a zákon č. 112/2006 Sb.), způsobily mj. to, že byly některé dosavadní právní předpisy buď zcela zrušeny, anebo alespoň výrazně okleštěny či změněny.

Od 1. 1. 2007 tak oblast **sociální pomoci** upravují především tyto právní předpisy:

- zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení,
- vyhláška č. 149/1988 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení,
- zákon č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení,
- vyhláška č. 182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení,
- zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů,
- vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách,
- zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi,
- vyhláška č. 504/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi,
- zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu.

Naopak **zcela byly zrušeny** mimo jiné tyto právní předpisy:

- zákon č. 482/1991 Sb., o sociální potřebnosti, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 463/1991 Sb., o životním minimu, ve znění pozdějších předpisů,

- vyhláška ministerstva práce a sociálních věcí č. 82/1993 Sb., o úhradách za pobyt v zařízeních sociální péče, ve znění pozdějších předpisů,
- vyhláška ministerstva práce a sociálních věcí č. 83/1993 Sb., o stravování v zařízeních sociální péče, vyhláška MPSV ČR č. 310/1993 Sb., o úhradě za poskytování sociální péče ve zdravotnických zařízeních.

Dále je oblast sociálních služeb částečně reflektována i dalšími zákony, a to:

- zákonem č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení), ve znění pozdějších předpisů,
- zákonem č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů,
- zákonem č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze, ve znění pozdějších předpisů,
- zákonem č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje, ve znění pozdějších předpisů,
- zákonem č. 290/2002 Sb., o přechodu některých dalších věcí, práv a závazků České republiky na kraje a obce, občanská sdružení působící v oblasti tělovýchovy a sportu a o souvisejících změnách a o změně zákona č. 157/2000 Sb., o přechodu některých věcí, práv a závazků z majetku České republiky do majetku krajů, ve znění zákona č.10/2001 Sb., a zákona č.20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů,
- zákonem č.320/2002 Sb., o změně a zrušení některých zákonů v souvislosti s ukončením okresních úřadů, kterým byla mimo jiné provedena změna zákona č. 100/1988 Sb. a zákona č. 114/1988 Sb.

4.2. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Od 1. ledna 2007 se naplnilo očekávání uživatelů sociálních služeb a jejich poskytovatelů, neboť zákon o sociálních službách⁵¹ se stal realitou a každodenní součástí života lidí, kteří jsou buď závislí na sociálních službách, nebo sociální služby poskytují. Hlavním důvodem k vypracování nové právní normy byla potřeba změnit systém sociálních služeb, který fungoval na základě nevyhovující právní úpravy z konce osmdesátých let

⁵¹ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

minulého století a z hlediska požadavků dnešní doby je už překonaný. Nejenže nebral v úvahu výrazné společenské změny, ale také dostatečně nezohledňoval proces sociálního začleňování jako základní myšlenku moderní sociální politiky.

Základním cílem nové právní normy je zajistit lidem, kteří se ocitli v nepříznivé sociální situaci, pomoc a podporu prostřednictvím nabídky široké škály sociálních služeb, stanovit pravidla pro jejich poskytování a v neposlední řadě zavést příspěvek na péči. Nový zákon zaručuje každému nárok na poskytnutí sociálního poradenství a nárok na posouzení jeho nepříznivé sociální situace.

Kontrolu poskytování sociálních služeb zabezpečuje inspekce sociálních služeb, a to především z hlediska kvality. Součástí zákona je úprava předpokladů pro výkon povolání v sociálních službách a pro výkon povolání sociálního pracovníka. Kvalita sociálních služeb a efektivita sociální práce je založena zejména na odbornosti jednotlivých pracovníků.

V oblasti zajištění dostupnosti sociálních služeb hrají rozhodující úlohu obce a kraje. Zákon zavádí povinnost obcí a krajů podporovat potřebnou síť sociálních služeb na svém území. Charakter a rozsah této sítě bude regulován v procesu plánování sociálních služeb v jednotlivých obcích a krajích, do kterého se zapojí i zástupci poskytovatelů sociálních služeb a osob, které tyto služby využívají. Finanční zajištění poskytovaných sociálních služeb bude stát podporovat formou dotací. Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV) předpokládá, že na zajištění systému sociálních služeb včetně příspěvku na péči bude potřeba 13 až 14 miliard Kč ročně. Celkové náklady na realizaci systému pak dosahují až 22 miliard Kč ročně (úhrady uživatelů služeb cca 4 mld. Kč a výdaje obcí a krajů z vlastních prostředků cca 4 mld. Kč).⁵²

4.2.1. Typologie sociálních služeb

Rozdělit sociální služby je možné z řady hledisek. Podle charakteru činnosti mohou být služby členěny na služby sociální péče, sociální intervence a služby sociálních aktivit. V závislosti na délce trvání rozlišujeme služby dlouhodobé, střednědobé a krátkodobé, z hlediska místa poskytování jsou to služby spojené s bydlením v zařízení (alternativně pobytové), služby spojené s návštěvou zařízení (alternativně ambulantní) a služby spojené s návštěvou uživatele (alternativně terénní).

⁵² Dostupné z: <http://denik.obce.cz/go/clanek.asp?id=6216252&hledej=soci%E1ln%C3%ED+slu%C3%9Bby>

V zásadě je možné sociální služby rozdělit do dvou základních skupin⁵³:

- služby státní a obecní,
- služby nestátní.

Podle zákona o sociálních službách⁵⁴ sociální služby zahrnují:

- sociální poradenství,
- služby sociální péče,
- služby sociální prevence.

Sociální poradenství rozdělujeme na základní a odborné. **Základní sociální poradenství** poskytuje osobám potřebné informace přispívající k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Sociální poradenství je základní činností při poskytování všech druhů sociálních služeb; poskytovatelé sociálních služeb jsou vždy povinni tuto činnost zajistit. **Odborné sociální poradenství** je poskytováno se zaměřením na potřeby jednotlivých okruhů sociálních skupin osob v občanských poradnách, manželských a rodinných poradnách, poradnách pro seniory, poradnách pro osoby se zdravotním postižením, poradnách pro oběti trestných činů a domácího násilí; zahrnuje též sociální práci s osobami, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností. Součástí odborného poradenství je i půjčování kompenzačních pomůcek.

Služba tohoto typu obsahuje následující základní činnosti :

- zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- sociálně terapeutické činnosti,
- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

Služby sociální péče napomáhají osobám zajistit jejich fyzickou a psychickou soběstačnost, s cílem umožnit jim v nejvyšší možné míře zapojení do běžného života společnosti, a v případech, kdy toto vylučuje jejich stav, zajistit jim důstojné prostředí a zacházení.⁵⁵

⁵³ Rektořík, J. a kolektiv: *Ekonomika a řízení odvětví veřejného sektoru*, Ekopress, Praha 2002

⁵⁴ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

⁵⁵ Více v příloze č. 9

Služby sociální prevence napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou tímto ohroženy pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí a ohrožení práv a oprávněných zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby. Cílem služeb sociální prevence je napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů.

Sociální služby se poskytují jako služby pobytové, ambulantní nebo terénní. Pobytovými službami se rozumí služby spojené s ubytováním v zařízeních sociálních služeb. Ambulantními službami se rozumí služby, za kterými osoba dochází nebo je doprovázena nebo dopravována do zařízení sociálních služeb a součástí služby není ubytování. Terénními službami se rozumí služby, které jsou osobě poskytovány v jejím přirozeném sociálním prostředí.⁵⁶

4.3. Příspěvek na péči⁵⁷

Příspěvek na péči – obsažený v zákoně o sociálních službách – představuje zcela nový nástroj financování sociálních služeb, který výrazně přispěje k potřebným, žádoucím a očekávaným změnám v této oblasti. Je poskytován těm osobám, které kvůli dlouhodobě nepříznivému zdravotnímu stavu jsou závislé na pomoci jiné osoby.

Výše příspěvku je odvislá od žadatelova věku (vyšší do osmnácti let, v prvním roce života na něj nárok není) a míry jeho závislosti na pomoci jiné osoby (minimální, lehká, středně těžká, těžká). Příspěvek na péči nahrazuje dosavadní dávky.

Tab. 1 : Výše příspěvku na péči (Kč měsíčně) dle stupně závislosti .

	mladší 18 let	starší 18 let
I. lehká	3.000,-Kč	2.000,- Kč
II. středně těžká	5.000,- Kč	4.000,- Kč
III. těžká	9.000,- Kč	8.000,- Kč
IV. úplná	11.000,- Kč	11.000,-Kč

Zdroj : Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách - § 11

⁵⁶ Popis jednotlivých služeb v příloze č. 10
⁵⁷ §§ 7 – 30 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Při posuzování soběstačnosti (resp. závislosti na péči jiné osoby) se hodnotí úkony péče o domácnost (obstarávání potravin a běžných předmětů, mytí nádobí, úklid, péče o prádlo, péče o lůžko, obsluha domácích spotřebičů a manipulace s kohouty a vypínači) a základní sociální aktivity (schopnost komunikace, vyřizování osobních věcí a nakládání s penězi, účast na volnočasových a pracovních aktivitách a vzdělávání). O udělení příspěvku na péči rozhoduje obecní úřad obce s rozšířenou působností, případné odvolání vyřizuje krajský úřad. Řízení o udělení příspěvku se skládá ze dvou částí – posouzení zdravotního stavu žadatele a sociálního šetření.

Sociální šetření, jímž se zjišťuje žadatelova schopnost samostatného života v přirozeném sociálním prostředí z hlediska péče o vlastní osobu, soběstačnosti a životních a sociálních podmínek, provádí sociální pracovník obecního úřadu. Výsledek sociálního šetření odešle obecní úřad obce s rozšířenou působností úřadu práce, který prozkoumá zdravotní stav žadatele a určí stupeň jeho závislosti na péči jiné osoby. Příjemce příspěvku jej musí využít na zajištění potřebné pomoci. Musí také do patnácti dnů od přidělení příspěvku úřadu obce s rozšířenou působností písemně oznámit, kdo a jakým způsobem mu pomoc poskytuje.

4.4. Subjekty sociálních služeb⁵⁸

Sociální služby poskytují především tyto subjekty:

- a) **Občan** - může poskytovat sociální služby, a to jednak jako projev dobročinnosti ve formě občanské výpomoci, sousedské pomoci, ale také poskytovat sociální služby nebo jejich poskytování organizovat ve větším rozsahu. V zásadě tak může poskytovat služby na neziskové bázi nebo poskytovat sociální služby s cílem získat zisk.
- b) **Rodina** – je jako nejmenší sociální a ekonomická jednotka společnosti místem, kde se realizují elementární sociální služby v jejich přirozené podobě jako je péče o děti, péče o staré členy rodiny pomoc v nemoci, apod. Dochází ke směně služeb mezi generacemi.

⁵⁸ Rektořík, J. a kolektiv: Ekonomika a řízení odvětví veřejného sektoru, Ekopress, Praha 2002

- c) **Zájmové občanské sdružení** - je to občanské sdružení svépomocného typu „pro sebe“. Taková organizace sdružuje občany se společným sociálním zájmem či potřebou (sluchově postižení, vozíčkáři, nevidomí). Tato organizace působí zpravidla v celostátním měřítku, vydává specializované časopisy a publikace, pořádá odborné konference apod.
- d) **Dobročinné občanské sdružení** - dobrovolná organizace vytvořená k organizaci pomoci – sociální služby pro jiné. Jde o typ organizace, která zpravidla nesdružuje ty, jichž se poskytovaná pomoc týká, nýbrž ty, kteří z různých důvodů chtějí ostatním pomáhat. Příkladem této organizace je Česká katolická charita, Diakonie, Naděje apod.
- e) **Mezinárodní humanitární organizace** - jejich činnost přesahuje hranice států a zpravidla mají mezinárodně uznávaný statut a jsou respektovány jako neutrální, což jim dává možnost pomáhat při válečných konfliktech a řešení jejich sociálních důsledků. Příkladem mohou být Mezinárodní červený kříž, Červený půlměsíc, Armáda spásy apod.
- f) **Obec** - má povinnost zabezpečit neelementární faktickou pomoc občanům, tj. vytvořit reálné podmínky pro to, aby potřebnému občanu mohla poskytnout střechu nad hlavou, stravu, věcnou pomoc. Obec by v zásadě s ohledem na svou velikost měla disponovat určitým standardem vybavení sociálními službami. Měla by mít schopnost pokrýt takové sociální potřeby občanů, které se běžně vyskytují.
- g) **Stát** - v rámci své sociální politiky nese odpovědnost za existenci sociálních služeb a realizuje ji tím, že vytváří pro jejich existenci právní, organizační a ekonomické podmínky a případně tyto služby organizuje sám. Stanovení právních podmínek znamená vytvoření právního rámce, úpravu vzájemných vztahů subjektů sociálních služeb a jejich klientů. Ekonomické předpoklady jsou dány stanovením pravidel pro financování těchto služeb a jejich eventuálním financováním, nebo přispíváním na organizování služeb jinými subjekty ze státního rozpočtu. Organizační podmínky jsou zajištěny vytvořením vlastní sítě zařízení poskytujících sociální služby a zejména příslušnou regulací činností státních a samosprávných orgánů regionálních nebo obecních orgánů, kterým je zpravidla právní normou uloženo určité služby a sociální aktivity vůbec konat a organizovat.

4.5. Zdroje financování sociálních služeb

Při financování služeb sociální péče se postupuje podle zákona č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla), ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 243/2000 Sb., o rozpočtovém určení výnosů některých daní územním samosprávným celkům a některým státním fondům (zákon o rozpočtovém určení daní), ve znění pozdějších předpisů. Celý systém využívá vícezdrojové financování.

Jednotlivé zdroje jsou tyto⁵⁹:

a) Úhrada od občana

Prvním zdrojem financování je úhrada od občana, jemuž je služba poskytnuta. Pokud občan nemá prostředky na úhradu sociální služby, nese náklady na poskytnutí služby obec nebo stát, případně oba.

b) Úhrada státem

Stát zabezpečuje specifické činnosti, které mohou nahrazovat nesoběstačnost člověka při zabezpečování jeho základních potřeb, nebo jejich užívání může usnadnit způsob života. V prvním případě se může jednat o poskytnutí komplexní péče starému člověku v domově důchodců, v druhém případě poskytnutí ubytování v penzionu pro staré lidi.

c) Úhrada od obcí

Obec jako součást státu je povinna garantovat určitý základní standard (sortiment a kvalitu) sociálních služeb v rozsahu daném politikou státu v této oblasti. Na tento základní standard stát přispívá, nebo jej kryje ze státního rozpočtu. K tomu účelu je možné koncipovat normativy vybavenosti územních celků sociálními službami, a to jako věcné (např. počet míst v domovech důchodců na 1000 obyvatel) nebo jako finanční (např. určitý objem prostředků na občana staršího 65 let apod.).

d) Úhrada od nestátního subjektu

Nestátní subjekt, např. dobrovolnická organizace, financuje svoji činnost z vlastních prostředků. Jimi jsou členské příspěvky, dary a výtěžky ze sbírek a dále příjmy od sponzorů. Sponzor, který část svého zisku věnuje na humanitární účely, je zpravidla

⁵⁹ Rektořík, J. a kolektiv: *Ekonomika a řízení odvětví veřejného sektoru*, Ekopress, Praha 2002

částečně zvýhodněn při placení daní, takže část prostředků, které věnuje, je vlastně daň státu. Proto je rozsah možného sponzorství zpravidla státem regulován.

e) Soukromý občan poskytující sociální služby

Sociální služby může organizovat i soukromý občan. Buď osobně vykonává tyto činnosti, nebo je organizuje. Dělicím kritériem je ekonomická stránka takové činnosti a její právní povaha.

f) Dary

V případě darů nejde jen o fenomén veřejných sbírek peněz, šatstva nebo potravin. Nejde tedy jen o finanční přínos nebo získání hmotných statků, ale pro dárce také o možnost osobní angažovanosti, osobní spoluúčasti, o projev občanské a lidské sounáležitosti vyjádřený faktickým aktem darování.

Podle nového zákona⁶⁰ se stávají významným zdrojem příjmů pro poskytovatele služeb úhrady od klientů, kteří pro tento účel pobírají **příspěvek na péči**.

V této oblasti ovšem došlo k závažným disproporcím. Podle údajů MPSV se na výplatu příspěvku na péči vyplátilo o více než 16 mld. Kč než se předpokládalo. Významná část jejich příjemců je totiž pochopila jako posílení svých příjmů a tyto prostředky dále nedošly do financování sociálních služeb. K této situaci došlo zřejmě proto, že nárok velkého počtu příjemců vznikl překlopením někdejšího „zvýšení důchodu pro bezmocnost“, který byl ovšem koncipován na základě jiných – volnějších podmínek a dále proto, že nebyla provedena odpovídající analýza možného chování příjemců (behaviorální analýza) ani analýza skutečných potřeb sociálních služeb.

4.6. Působnost orgánů veřejné správy v sociálních službách

Státní správu v sociálních službách podle nového zákona vykonávají Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností a úřady práce. Obecní úřady obcí s rozšířenou působností a krajské úřady vykonávají přenesenou působnost. Obce a kraje, v samostatné působnosti, vytvářejí podmínky pro poskytování sociálních služeb.

⁶⁰ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Stát i nadále určuje podmínky pro poskytování sociálních služeb, není však poskytovatelem sociálních služeb, s výjimkou 5 zařízení sociálních služeb, které v současné době spravuje Ministerstvo práce a sociálních věcí. Situace, kdy byl stát majoritním poskytovatelem sociálních služeb, skončila se zánikem okresních úřadů. Úlohou státu nyní je podporovat regionální a místní samosprávy v tom, aby byly schopny hodnotit souhrn potřeb jejich obyvatel a na tomto základě vytvářet typově a územně dostupné sítě služeb. Stát bude stanovovat své priority v oblasti dostupnosti a kvality sociálních služeb ve formě střednědobé strategie.

Kraje a obce vytváří ve své samostatné působnosti podmínky pro poskytování sociálních služeb na svém území a ve vzájemné spolupráci stanovují střednědobé plány poskytování sociálních služeb. Na této úrovni je možné zajišťovat propojování sociálních a zdravotních služeb. Regionální nebo místní podmínky pro uspokojování potřeb lidí mohou být rozdílné, ovšem vždy odpovídající potřebám a možnostem v daném území.

Kraje mají zásadní vliv na charakter a rozsah sítě sociálních služeb také z toho důvodu, že je jim svěřována působnost v oblasti registrace poskytovatelů sociálních služeb a kontroly, a to v přenesené působnosti.

Kraje a obce mají nadále možnost poskytovat sociální služby nebo pro tyto účely zřizovat právnické osoby.

4.6.1. Působnost MPSV

Podle zákona o sociálních službách ministerstvo práce a sociálních věcí⁶¹ řídí a kontroluje výkon státní správy v oblasti sociálních služeb a zpracovává střednědobý národní plán rozvoje sociálních služeb za účasti zástupců poskytovatelů a uživatelů.

V následujících oblastech MPSV:

- poskytuje dotace na provoz sociálních služeb a na rozvojové činnosti v sociálních službách (plánování, standardy kvality apod.),
- spravuje informační systém k příspěvku na péči, určuje tiskopis žádosti o příspěvek,
- v odvolacím řízení posuzuje stupeň závislosti žadatele o příspěvek,
- spravuje a zveřejňuje celostátní registr poskytovatelů sociální péče,

⁶¹ § 96 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

- . za účasti zástupců poskytovatelů a uživatelů stanoví standardy kvality sociálních služeb,
- . rozhoduje o akreditacích k provádění inspekci kvality sociálních služeb, podílí se na úhradě nákladů inspekce a rozhoduje o námitkách proti jejím výsledkům,
- . zřizuje akreditační komisi, poradní orgán pro přidělování akreditací ke vzdělávání.

4.6.2. Krajské úřady a kraje

Krajské úřady⁶² vykonávají státní správu v přenesené působnosti. Rozhodují v odvolacím řízení o přidělení příspěvku na péči, o registraci poskytovatelů sociálních služeb, vedou krajský registr poskytovatelů.

Krajský úřad zajišťuje poskytnutí sociálních služeb v případě, kdy poskytovatel sociálních služeb ukončil poskytování sociálních služeb z důvodu zrušení jeho registrace, pozbytí její platnosti, popřípadě z jiného důvodu, a osoby, kterým tento poskytovatel dosud poskytoval sociální služby, se nacházejí v bezprostředním ohrožení jejich práv a zájmů a nejsou schopny samy si zajistit pokračující poskytování sociálních služeb. Dále kontroluje dodržování povinností poskytovatelů sociálních služeb a vede řízení o správních deliktech poskytovatelů sociálních služeb.

Kraj⁶³ v samostatné působnosti:

- . zjišťuje potřeby poskytování sociálních služeb,
- . zajišťuje dostupnost informací o sociálních službách,
- . spolupracuje s obcemi, s dalšími kraji a s poskytovateli sociálních služeb při zprostředkování pomoci,
- . zpracovává střednědobý plán rozvoje sociálních služeb ve spolupráci s obcemi, poskytovateli a uživateli,
- . sleduje a vyhodnocuje jeho plnění a informuje o tom ministerstvo.

Kraj poskytuje dotace na provoz registrovaných poskytovatelů služeb.

⁶² § 93 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

⁶³ § 95 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

4.6.3. Úřad obce s rozšířenou působností a obec

Úřad obce s rozšířenou působností⁶⁴ vykonává státní správu v přenesené působnosti. Rozhoduje o přidělení příspěvku na péči, vykonává k tomu potřebné sociální šetření a příspěvek vyplácí. Stanoví úhradu za stravu a péči, je-li dítě umístěno do zařízení sociálních služeb na základě rozhodnutí soudu o nařízení ústavní nebo ochranné výchovy. Zajišťuje poskytnutí sociální služby osobě, které není poskytována sociální služba, a neposkytnutí okamžité pomoci by ohrozilo její život nebo zdraví.

Obec⁶⁵ v samostatné působnosti:

- . zjišťuje potřeby poskytování sociálních služeb na svém území,
- . zajišťuje dostupnost informací o sociálních službách,
- . spolupracuje s obcemi, kraji a s poskytovateli při zprostředkování pomoci, popřípadě zprostředkování kontaktu mezi poskytovatelem a uživatelem,
- . zpracovává střednědobý plán rozvoje sociálních služeb ve spolupráci s krajem, poskytovateli a uživateli,
- . sleduje a vyhodnocuje jeho plnění a informuje o tom kraj.

Obec poskytuje dotace registrovaným poskytovatelům sociálních služeb.

4.6.4. Úřady práce

Úřady práce provádí vyšetření zdravotního stavu k určení stupně závislosti a určují stupeň závislosti žadatele o příspěvek na péči. Výsledek sdělují obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností.

4.7. Poskytování sociálních služeb

Zásadní změnou, kterou nový zákon⁶⁶ přinesl proti původnímu stavu, je registrační povinnost⁶⁷ pro poskytovatele sociálních služeb. Zavedení registru poskytovatelů sociálních služeb⁶⁸ je základním předpokladem k získání přehledu o rozsahu a charakteru sítě sociálních

⁶⁴ § 92 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

⁶⁵ § 94 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

⁶⁶ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

⁶⁷ §§ 78 - 84 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

⁶⁸ §§ 85 - 87 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

služeb. Pro poskytovatele je zařazení do registru podmínkou k poskytování sociálních služeb a jedním z předpokladů pro čerpání finančních prostředků z veřejných rozpočtů.

Oprávnění k poskytování služeb vydává (a registr poskytovatelů vede) krajský úřad. Pro získání oprávnění bude třeba splnit následující podmínky:

- písemná žádost,
- bezúhonnost a odborná způsobilost poskytovatele,
- bezúhonnost a odborná způsobilost všech fyzických osob přímo poskytujících sociální služby,
- zajištění hygienických podmínek pro poskytování služeb,
- vlastnické nebo užívací právo k objektu nebo prostorám, kde budou služby poskytovány,
- zajištění materiálních a technických podmínek.

Registr poskytovatelů je veřejně přístupný, což zajistí ministerstvo práce a sociálních věcí. Údaje z registru poskytovatelů současně umožní vytvoření veřejného informačního systému, který bude sloužit k lepší orientaci v systému sociálních služeb. Roční náklady na vedení krajských registrů se odhadují na deset miliónů korun, předpokládá se přitom jeden pracovník v každém kraji.⁶⁹

Poskytovatelé sociálních služeb mají mít bez ohledu na jejich právní formu stejná práva a povinnosti. Reaguje se tak na dlouhodobě neřešené nerovné postavení poskytovatelů sociálních služeb, kteří nejsou zřizováni orgány veřejné správy.

Vztah mezi klientem a poskytovatelem se převádí dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, na smluvní, tedy obchodní bázi. Tato skutečnost narazila u části klientů na nepochopení ("dosud se za službu nemuselo platit skoro nic"), ale překvapivě také u některých poskytovatelů, zejména z řad nestátních neziskových organizací. Většina těchto subjektů vznikla jako dobrovolnické sdružení, hlavním motivem byla snaha pomáhat potřebným. Proto je pro některé pracovníky velmi nepříjemné "říkat si o peníze", zvláště narazí-li na negativní reakci u klientů. Odstranění takovýchto mentálních bariér bude vyžadovat určitý čas. Smluvní princip staví člověka v nepříznivé sociální situaci do aktivní role, jeho objektivizované potřeby a projev vůle by měly být určující pro zvolení formy pomoci.

⁶⁹ <http://socialnirevue.cz/item/poskytovani-socialnich-sluzeb-registrace-poskytovatelu-a-inspekce-kvality/category/socialni-prace>

4.8. Zařízení sociální péče

Více jak 85% pobytových zařízení sociální péče v České republice (domovy důchodců (DD), domovy penziony pro důchodce (DPD) a ústavy sociální péče – (ÚSP)) je zřizována kraji nebo obcemi. Nestátní neziskové organizace poskytují zejména terénní a ambulantní sociální služby.

4.8.1. Kraje

Kraje na provoz zařízení sociálních služeb, která zřizují a provozují, dostávají ze státního rozpočtu finanční prostředky určené na výkon svých zřizovatelských funkcí k zařízením sociálních služeb. Finanční prostředky jsou v tomto případě převáděny na kraje v rámci souhrnného finančního vztahu z úrovně Ministerstva financí z kapitoly Všeobecná pokladní správa státního rozpočtu. O rozdělení těchto prostředků na jednotlivá zařízení sociálních služeb rozhodují kraje v samostatné působnosti a je plně v kompetenci kraje, jakým způsobem tyto prostředky rozdělí. Jedná se o účelovou dotaci ze státního rozpočtu, která nepodléhá finančnímu vypořádání za příslušný rok se státním rozpočtem. Dotace je krajům poskytována od roku 2003, kdy byly na základě zákona č. 290/2002 Sb., na kraje převedeny z okresních úřadů zřizovatelské funkce k zařízením sociálních služeb, a to v souvislosti s II. fází reformy veřejné správy.

4.8.2. Obce

Obce zřizují především rezidenční služby (domovy důchodců, domovy – penziony pro důchodce, ústavy sociální péče) a terénní služby, z nich pak poskytují zejména pečovatelskou službu. Orientace služeb v obcích je zaměřena převážně na cílovou skupinu seniorů. Rezidenční zařízení zřizovaná obcemi jsou financována zčásti formou státní účelové dotace na lůžko, zbývající část nákladů hradí obce z vlastního rozpočtu a z příjmu klientů za poskytované služby. Pečovatelskou službu a ostatní služby na svém území hradí obce z vlastního rozpočtu. Obce z vlastních zdrojů dále dofinancovávají jednak provoz vlastních zařízení (vlastní příspěvkové organizace, popřípadě organizační složky) a také v menší míře podporují činnost nestátních neziskových organizací poskytujících sociální služby.

4.8.3. Nestátní neziskové organizace

Nestátní neziskové organizace jsou přímými poskytovateli sociálních služeb. Finanční prostředky získávají z části z veřejných zdrojů (provozní příspěvky a rozvojové programy), částečně z vlastních zdrojů u služeb, jejichž charakter to umožňuje (úhrady klientů za služby, prodej vlastních výrobků) a částečně ze soukromých zdrojů (nadace, podniková sféra apod.). Financování je však ve srovnání s ostatními nejméně stabilní, především s ohledem k tomu, že dotace ze státního rozpočtu i z jiných veřejných rozpočtů jsou nenárokové a poskytovatelé služeb musí každoročně obhajovat potřebu služeb v rámci každoročních dotačních řízení i u služeb, které jsou dlouhodobě zavedené a ověřené, a které v mnoha případech neposkytuje stát, kraj ani obec.

4.9. Rozvoj lidských zdrojů

Nový zákon⁷⁰ zohledňuje oblast, která doposud nebyla upravena žádným právním předpisem zákonné povahy, a to postavení pracovníků v sociálních službách. V zákoně jsou proto upraveny nejen jednotlivé činnosti, které pracovníci v sociálních službách vykonávají, ale také podmínky jejich odborné způsobilosti.

Chyběla zejména právní úprava pozice sociálního pracovníka a systému celoživotního vzdělávání sociálních pracovníků. Nová právní úprava umožňuje kontrolu kvality vzdělávacích programů sociálních pracovníků, posiluje přiměřenost jejich obsahu a tím plní očekávání, která pro sociální práci plynou ze standardů veřejných služeb obvyklých v Evropské unii. Činnost sociálních pracovníků směřuje k předcházení sociálnímu vyloučení a k začleňování znevýhodněných a zranitelných skupin obyvatel do společnosti.

Zákon říká, že sociální pracovník vykonává sociální šetření, zabezpečuje sociální agendy včetně řešení sociálně právních problémů v zařízeních poskytujících služby sociální péče, sociálně právní poradenství, analytickou, metodickou a koncepční činnost v sociální oblasti, odborné činnosti v zařízeních poskytujících služby sociální prevence, depistážní činnost, poskytování krizové pomoci, sociální poradenství a sociální rehabilitace.⁷¹

Pokud někdo pracuje jako sociální pracovník a nemá požadovanou kvalifikaci, s účinností tohoto zákona si ji musí doplnit: do pěti let, není-li absolvent střední školy v oboru

⁷⁰ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

sociálně právním; do deseti let, je-li absolvent střední školy v oboru sociálně právním. Toto neplatí pro zaměstnance starší padesáti, respektive pět a padesáti let, u nichž se kvalifikační požadavek považuje za splněný. Další vzdělávání se uskutečňuje na základě akreditace vzdělávacích zařízení a vzdělávacích programů udělené ministerstvem na vysokých školách, vyšších odborných školách a ve vzdělávacích zařízeních právnických a fyzických osob.

Formy dalšího vzdělávání jsou:

specializační vzdělávání zajišťované vysokými školami a vyššími odbornými školami navazující na získanou odbornou způsobilost k výkonu povolání sociálního pracovníka,

účast v akreditovaných kurzech,

odborné stáže v zařízeních sociálních služeb,

účast na školicích akcích.

4.10. Změny v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

V zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách byly v souvislosti se zákonem o stabilizaci veřejných rozpočtů č. 261/2007 Sb. u příspěvku na péči zrušena pravidla pro automatické zvyšování příspěvku v pravidelném termínu od 1. ledna, pokud růst indexu spotřebitelských cen dosáhl alespoň 5 %; částky příspěvku je nadále možné zvyšovat jen změnou zákona o sociálních službách, nikoli již nařízením vlády.

Dalším opatřením v zákoně č. 108/2006 Sb. je odstranění duplicitního zabezpečení v případě, že poživatel příspěvku na péči je zabezpečován ještě z jiných systémů. Od roku 2008 se příspěvek nevyplácí, jestliže oprávněná osoba je po celý kalendářní měsíc v ústavní péči zdravotnického zařízení (nejde-li o poskytování sociálních služeb ve zdravotnických zařízeních ústavní péče), ve školském zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy (s výjimkou dětského domova) nebo je ve výkonu vazby nebo trestu odnětí svobody; výplata příspěvku se zastaví od prvního dne kalendářního měsíce následujícího po kalendářním měsíci, ve kterém některá z těchto skutečností nastala, pokud k tomuto dni trvá.

U příspěvku na péči dochází též k prohloubení kontroly využívání příspěvku, neboť příjemce příspěvku je nyní povinen písemně ohlásit příslušnému obecnímu úřadu, který příspěvek vyplácí, kdo osobě závislé na péči jiné osoby poskytuje pomoc a jakým způsobem,

⁷¹ § 109 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

a to do osmi dnů od právní moci rozhodnutí o příspěvku, pokud tato skutečnost již nebyla uvedena v žádosti o příspěvek. Při nesplnění této povinnosti se výplata příspěvku zastavuje.

5. ZHODNOCENÍ PLATNÉ PRÁVNÍ ÚPRAVY

5.1. STÁTNÍ SOCIÁLNÍ PODPORA

Systém státní sociální podpory je rozsáhlá oblast veřejné správy, jejímž hlavním úkolem je zajištění určitého minimálního standardu každého občana. Prioritní skupinou v celém systému jsou rodiny s dětmi, i když se v průběhu času okruh osob oprávněných čerpat dávky státní sociální podpory rozšiřoval, zůstávají rodiny s dětmi hlavní cílovou skupinou. Celý systém státní sociální podpory je hrazen z prostředků státního rozpočtu.

Základy systému byly položeny počátkem devadesátých let spolu se zahájením transformace československé ekonomiky a sociální politiky. Přijetí zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře bylo významným krokem v celém procesu sociálního zabezpečení. Nový zákon vytvořil komplexní systém dávek a specifikoval podmínky k přiznání dávek. V následujících letech byl zákon několikrát novelizován, měnily se výše dávek, podmínky pro jejich přiznání, upravovala se organizace systému a v souvislosti se zánikem okresních úřadů došlo i ke změnám v orgánech, které zajišťují provádění státní sociální podpory. Systém prochází řadou změn, v rámci reformy veřejných financí byly navrženy změny rovněž v této oblasti.

Jedním z cílů, které se realizují prostřednictvím státu je zvyšování porodnosti za účelem zajištění dostatku ekonomicky aktivních občanů v budoucnu. Jak již bylo zmíněno dávky státní sociální podpory jsou převážně poskytovány rodinám s dětmi. Proto bychom systém státní sociální podpory mohli zařadit do vládního programu na podporu porodnosti. Stát v současnosti tímto systémem stabilizuje sociální situaci párů, kteří se chystají založit rodinu. Úprava výše porodného od 1. 1. 2008, změna v poskytování rodičovského příspěvku od 1. 1. 2008 a nová koncepce příspěvku na bydlení od 1. 1. 2007 zajišťují určitou sociální stabilitu rodiny zajištěnou sociální péčí státu. Páry se již nemusejí obávat markantního snížení příjmů v době tzv. mateřské dovolené, kdy pokles příjmů jednoho z pečujících rodičů byl výrazným ohrožením celkového rodinného rozpočtu. Současně koncipovaný rodičovský příspěvek není již závislý na životním minimu, ale na průměrné mzdě v národním hospodářství, čímž je nepřímo určeno, že rodičovský příspěvek je spíše než sociální dávkou

tak mzdou za péči a výchovu dítěte, čímž systém zároveň podporuje výchovu dítěte v domácím prostředí vlastními rodiči.

Nová koncepce příspěvku na bydlení již v současnosti stanovuje, že z příjmu rodiny by maximálně 30% příjmu (35% v Praze) mělo být využito na bydlení. Zbytek do výše skutečných nákladů nebo normativních nákladů (jsou-li nižší) příspěvek refunduje. Jak ukazují dosavadní zkušenosti s poskytováním této dávky dostatečnost koncepce zatím pokulhává za realitou, kdy mnoho rodin má na bydlení zřízenou hypotéku, kterou musí ze svého rozpočtu splácet a výše této částky se v dávce zohledňuje pouze na úrovni předpokládané výše nájmu v obdobném bydlení.

Celkově se však dá říci, že v souvislosti s další státní podporou, která však není vázána na systém státní sociální podpory, se tato motivace k vyšší porodnosti a zakládání manželství i nadále zvyšuje. Mezi tato opatření spadají především daňové bonusy na děti, společné zdanění manželů, převážná koncepce obcí k sociálnímu bydlení, možnosti čerpání nemocenských dávek (péče o člena rodiny), zatímní zkrácení doby pro odchod do starobního důchodu v souvislosti s počtem vychovaných dětí apod. Pozitivní vliv státní motivace k vyšší porodnosti lze vysledovat i z údajů Českého statistického úřadu podle nichž se v průběhu ledna až března roku 2008 **živě narodilo** 28.500 dětí, což je o 1.500 více než ve stejném období roku 2007, meziroční změna však nebyla tak výrazná jako na počátku roku 2007.⁷² Počet **živě narozených** v roce 2007 byl o 8.800 vyšší než v roce 2006, dosáhl 114.600. Tento počet byl nejvyšší od roku 1993, kdy začal rychlý propad počtu narozených až na hladinu devadesáti tisíc. Nárůst počtu narozených lze interpretovat jako sekundární populační vlnu dětí žen narozených během sedmdesátých let dvacátého století. Polovinu nárůstu přitom tvoří děti druhého pořadí, které se nejčastěji rodí ženám ve věku 29-32 let. Hodnota ukazatele úhrnné plodnosti výrazně stoupla z 1,33 živě narozených dětí na jednu ženu v roce 2006 na hodnotu 1,44.⁷³

5.1.1. Pozitiva státní sociální podpory

Přestože je přes mnoho změn v systému státní sociální podpory i nadále možné z něj odčerpávat prostředky i v případě, že vlastní příjmy jsou vyšší, považují za pozitivní změnu v systému státní sociální podpory:

⁷² Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/coby061208.doc>

⁷³ Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/coby032008.doc>

- umožnění „legalizace“ příjmů v období letních prázdnin v rámci podpory mládeže a jejího vztahu k práci. Tyto příjmy se pro jednotlivé dávky nezapočítávají (bez ohledu jaké výše tyto příjmy dosáhnou)
- zrušení omezení výdělku (příjmu) či případná nemožnost souběhu zaměstnání a podnikání u rodiče čerpajícího rodičovský příspěvek. V současnosti tak rodič může mít neomezené příjmy za předpokladu, že je zajištěna péče o dítě (omezení v zákoně zůstala). Což v důsledku znamená odvod do státního rozpočtu v závislosti na výkonnosti jednotlivých poživatelů dávky
- u osob, které současně vykonávají závislou práci přesahující příjmem minimální mzdu (nebo vykonávají podnikatelskou činnost jako vedlejší dle zákona o důchodovém pojištění⁷⁴ - pobírají důchod nebo jsou poživateli rodičovského příspěvku) a samostatně výdělečnou činnost, je započítáván pouze skutečný výdělek z podnikání (nikoliv stanovená fiktivní částka). Dříve tyto osoby byly nepřímo nuceny k ukončování málo výdělečné podnikatelské činnosti, čímž se samozřejmě, byť nepatrně, snižoval příjem nejen státního rozpočtu, ale i samotné rodiny.

V oblasti pěstounských dávek je systém státní sociální podpory koncipován jako výrazně motivační pro náhradní rodinnou péči, která je tímto upřednostňována před ústavní péčí.

Systém poskytování rodičovského příspěvku bych rovněž zařadila mezi celkově pozitivně působící dávky. Koncepce nastavených parametrů při péči o dítě, kterou je nutné zajistit, aby nárok na příspěvek zůstal zachován, umožňuje výraznou podporu výchovy dítěte rodiči v jeho nejcitlivějším období (tj. do tří let). Zároveň však respektuje zvýšenou potřebu dítěte být účastno v dětském kolektivu, která se objevuje kolem třetího roku věku a současnou výraznou potřebu péče samotného rodiče, kterému je umožněno dítě krátkodobě umístit do školských nebo zdravotnických zařízení.⁷⁵

Systém zohlednění zdravotního stavu občana a dítěte při poskytování sociálního příplatku svým způsobem také motivuje k přednostní domácí péči o postižené dítě, ale bohužel ani zdaleka nenahrazuje a nekryje oprávněné zdravotní nároky takovýchto postižených rodin. K efektivnějšímu zajištění těchto potřeb však byl s účinností od 1. 1. 2007

⁷⁴ § 9 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění

⁷⁵ § 30 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

v současné legislativě zakomponován tzv. příspěvek na péči⁷⁶, jehož účelovost se ukáže až v delším časovém horizontu.

5.1.2. Negativa státní sociální podpory

Jako většina systémů je bohužel i systém státní sociální podpory zneužíván a obcházen. V mnohých případech zde schází tzv. „zpětná vazba“, kdy by stát zjišťoval, jakým způsobem se rodiny čerpající dávky zapojují do pracovního procesu a jakým způsobem získané dávky zužitkovávají.

Ustanovení § 1 zákona o státní sociální podpoře zní: *„Státní sociální podporou se stát podílí na krytí nákladů na výživu a ostatní základní osobní potřeby dětí a rodin a poskytuje ji i při některých dalších sociálních situacích. Státní sociální podpora se ve stanovených případech poskytuje v závislosti na výši příjmu.“*

Bohužel však tato základní definice není v mnoha případech naplňována tak, jak by mohla být. Při poskytování dávek není zohledňováno a zkoumáno:

- zda příjem ze systému státní sociální podpory není jediným příjmem (případně příjmem společným s dávkami podle zákona o hmotné nouzi)
- zda nejsou celé rodiny dlouhodobě vedené na úradech práce
- zda oprávněná osoba a s ní společně posuzované osoby mají nějaký (či přiměřený) příjem, který si zajišťují vlastní prací
- osoby pracující tzv. „na černo“ nedokladující žádné příjmy
- osoby pracující za minimální mzdu, přijímající však vyšší finanční hotovost
- podnikající osoby vykazující několik let po sobě účetní ztrátu (podnikání však má být za účelem zisku)
- zda se přednostně uplatňují zákonné nároky na živitelích než uplatnění nároku na dávky
- rodič nevyžadující plnění vyživovací povinnosti druhého z rodičů
- zletilý student mající trvalý pobyt odlišný od rodičů nevyžadující náležité výživné od těchto rodičů
- exekuční vymáhání dlužného výživného
- řádná školní docházka nezaopatřených dětí
- trestná činnost jednotlivých příjemců (oprávněných osob) dávek

⁷⁶ zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Většina výše jmenovaných nesledovaných problematických oblastí je již zakomponována v zákoně o hmotné nouzi, ale v zákoně o státní sociální podpoře stále chybí. Tento legislativní nedostatek umožňuje odčerpávání finančních prostředků ze státního rozpočtu bez zjevné zpětné vazby, kdy by stát měl zkoumat účelovost poskytnuté podpory. Zároveň tímto způsobem poskytnuté dávky (především dávky poskytované v závislosti na výši příjmu) zvýhodňují rodiny, které buď nemají příjmy nebo si je vlastním přičiněním ani nesnaží zajistit.

Podle názoru Ministerstva práce a sociální věci ČR⁷⁷ je systém sociálních dávek po schválení zákona č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů, od 1. 1. 2008 adresnější a efektivnější, zaměřen především na každého, kdo chce pracovat. Změna je v tom, že většina dávek je odvozována od životního minima, které má ochraňovat ty, kteří pomoc skutečně potřebují, aniž by sloužilo jako základ pro výpočet dalších dávek. Tím je odstraněna každoroční automatická valorizace všech dávek kromě důchodů. Dávky jsou lidem kompenzovány nižšími daněmi a daňovými slevami. Tyto a další změny v sociální oblasti přinesou státnímu rozpočtu roční úspory ve výši 8,5 mld. Kč. Tento závěr plyne i z šetření provedeného na Úřadu práce v Táboře, kdy je z tabulek uvedených v příloze⁷⁸, které obsahují údaje o počtech a celkové výši dávek státní sociální podpory za každé 1. pololetí let 2006 – 2008, patrná skutečnost, že ačkoliv došlo k faktickému snížení potřebných finančních prostředků v této oblasti, vzrostla naopak administrativa s tím spojená. Dochází k nárůstu počtu žádostí především v souvislosti s možností volby formy rodičovské dovolené. Dalším důvodem je snížení koeficientu pro přiznání nároku na přídavek na dítě, kdy byla velkému množství (přibližně 1/3) rodin s dětmi dávka odebrána. Odebrání přídavků na děti je rodinám kompenzováno zvýšením daňových slev na dítě z 500,- Kč na 890,- Kč měsíčně. Nový systém zvýhodňuje především ty rodiny, kde alespoň jeden z rodičů pracuje.

5.2. POMOC V HMOTNÉ NOUZI

Nová právní úprava obsažená v zákoně o pomoci v hmotné nouzi klade větší důraz na sociální práci s osobami, jejichž základní životní potřeby nejsou zajištěny, s cílem pomoci jim řešit nejen nedostatek finančních prostředků, ale především odstranit důvody nepříznivé sociální situace aktivizací postižených osob. Nástrojem pomoci je zejména akční plán zavazující k výkonu určitých pevně stanovených úkolů. Základní a hlavní skupinou osob, na které je zákon o pomoci v hmotné nouzi zaměřen, jsou osoby s nedostatečnými příjmy.

⁷⁷ Zdroj: MPSV, *Adresné dávky, nižší daně*. Dostupné z <http://www.mpsv.cz/cs/4642>

U osob v produktivním věku bez vážných zdravotních problémů jde především o zapojení těchto osob do výdělečné činnosti, popřípadě o zvýšení jejich pracovní aktivity. U osob, které nemohou být výdělečně činné, nebo u nichž není reálná možnost zvýšení příjmů výdělečnou činností, se stejně jako u všech ostatních osob zkoumá možnost využití majetku, dále je důsledněji dbáno na uplatnění zákonných nároků a pohledávek.⁷⁹

Systém pomoci v hmotné nouzi přinesl rovněž nové nároky na práci sociálního pracovníka. Velký důraz v nové právní úpravě je kladen na sociální poradenství, které se stává zákonnou povinností. Nová právní úprava přináší více prostoru a důrazu na sociální práci. Sociální pracovník je zapojen do řešení tíživé sociální situace občana, kdy pomáhá občana aktivizovat a snaží se předcházet jeho případnému sociálnímu vyloučení, což je mnohdy obtížné s ohledem na personální obsazení sociálních pracovníků k počtu klientů. Toto téma je také velmi diskutované, poslední stanoviska se ustálila na tom, že optimální počet klientů na sociálního pracovníka činí 50 – 150 klientů.⁸⁰

5.2.1. Pozitiva pomoci v hmotné nouzi

Efektivnost nové právní úpravy, naplnění zamýšlených smyslů a cílů ukáže až dlouhodobější praxe. Již na počátku se v praxi narazilo na některá úskalí a nedostatky nové právní úpravy, ať již formální nebo věcné. Zatím však s ohledem na krátkou dobu nelze spravedlivě hodnotit. Můžeme však konstatovat, že k určitému posunu v hodnocení situace hmotné nouze občana a následném rozhodování o dávkách pomoci v hmotné nouzi jistě došlo. Do systému pomoci v hmotné nouzi byly zapojeny motivační faktory, které by měly vést občana k aktivním krokům při snaze o zvýšení příjmu vlastním přičiněním.

5.2.2. Negativa pomoci v hmotné nouzi

V zákoně o pomoci v hmotné nouzi se vyskytují některé formální nedostatky, které budou snad v nejbližší době odstraněny. Poskytovatelé, tedy pověřené obce vykonávající přenesenou působnost státu, zejména pak pracovníci Odboru sociálních věcí Městského úřadu Tábor, v praxi naráží například i na procesní problém týkající se nároku na mimořádnou

⁷⁸ Viz přílohy č. 15 - 17

⁷⁹ Břeská, N., Vránová, L. Dávky pomoci v hmotné nouzi, životní a existenční minimum a dávky sociální péče 2007, Anag, 2007, 1. vydání, str. 14 - 15

⁸⁰ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o pomoci v hmotné nouzi. Dostupná z <http://www.psp.cz/sqw/text/text.sqw?C=3368&T=K2002PSP4T&q=hmotn%e1%20nouze&lem=1&j=1&d1=1&X=t>

okamžitou pomoc, kdy nárok na dávku vzniká dnem nabytí právní moci rozhodnutí příslušného orgánu pomoci v hmotné nouzi a zároveň zákon o pomoci v hmotné nouzi říká, kdy se vydává rozhodnutí, což případ přiznání dávky není, v těchto případech se vydává pouze oznámení o dávce. Tím se dostáváme k řešení situace, jak mimořádnou okamžitou pomoc vyplatit občanovi bezodkladně, aby byl naplněn její smysl.

Dalším problémem je praktické řešení situace občana, u kterého došlo k podstatnému poklesu příjmu. Momentální verze programu si s touto situací neumí zcela správně poradit. Také narážíme na problematiku řešení situace občana s krátkodobým zaměstnáním, kdy má občan časově omezené příjmy (např. po dobu tří měsíců), většinou ve výši minimální mzdy a tyto příjmy se v nároku na výplatu dávky odráží ještě v následujících měsících. Takový občan není schopen z nevelkých příjmů vytvořit finanční rezervy a nový systém pomoci v hmotné nouzi pro něho přestává být adresný ve chvíli, kdy je zcela bez příjmů a v dávce hmotné nouze je mu tento příjem zohledňován. Domnívám se, že se zde přijmutí krátkodobého zaměstnání stává zcela nemotivační.

Také řešení postihu rodičů za neplnění povinností zákonného zástupce spojených s řádným plněním povinné školní docházky se jeví jako neadresné, neboť tento postih v podobě ztráty dávek hmotné nouze přichází s ohledem na zákonné podmínky až s velkým časovým zpožděním. Zde je na místě vyjádřit vážnou pochybnost o smyslu takového ustanovení v předpisu, který má za úkol stanovit podmínky pomoci státu lidem ocitnuvším se ve hmotné nouzi. Případnou reakcí na prokázané neplnění povinností vyplývajících z rodičovské zodpovědnosti by bylo adekvátnější využití prostředků zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, případně zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona. Je třeba zdůraznit i to, že přestupek i trestný čin je třeba řádně projednat v zákonem předvídaném řízení, v němž má rodič určitá zákonem daná práva, především právo na obhajobu, zároveň mu musí být dokázán úmysl či nedbalost. Lze úspěšně pochybovat o tom, že by tato otázka měla být obdobně řešena i v řízení o přiznání dávky sociální potřebnosti. Sama skutečnost řádného neplnění povinné školní docházky ještě neznamená protiprávní jednání rodičů. Nemusí být (a nebývá) vždy způsobeno vědomým jednáním rodičů spočívajícím v neodeslání dětí do školy. Praxe by proto měla podle mého názoru spočívat v maximální snaze úřadu objasnit pravou příčinu zanedbávání školní docházky, a to v úzké spolupráci se školou, pedagogicko-psychologickou poradnou, dotčenou rodinou, orgánem sociálně-právní ochrany dětí apod. (není bez důvodu, že je péče o tyto děti svěřena kurátorům pro děti a mládež – pracovníkům orgánu sociálně-právní ochrany dětí, jejichž úkolem je právě řešení případů záškoláctví ve spolupráci s rodiči a školou), kdy

jediným efektivním opatřením může být cílená sociální práce.

Některé klienty překvapily zásadní změny zejména zohledňování okruhu společně posuzovaných osob, kdy nově jsou zletilé děti užívající byt společně s rodiči (pokud nejsou společně posuzovány s jinými osobami) posuzovány společně. Toto se dotklo řady klientů a někteří na větší odraz vzájemné vyživovací povinnosti v této právní úpravě reagovali překvapeně, zaskočeně mnohdy i negativně. Někteří toto vyřešili odchodem ze společného bytu, v řadě případů došlo k odejmutí dávky sociální péče.

Vzhledem k tomu, že v předcházejícím systému docházelo ke vzniku neodůvodnitelných rozdílů v posuzování, považují za vhodné zavedení jednotného informačního systému, jednotného programu, tiskopisů apod. Ani nová právní úprava pomoci v hmotné nouzi nemůže riziko rozdílného posuzování zcela vyloučit. Na druhou stranu nedostatečná příprava tohoto jednotného informačního systému, přinesla v praxi řadu problémů. V současné době není program zcela funkční, některé funkce jsou neustále doplňovány a měněny. Určitě je vhodné využití jednotných předepsaných tiskopisů na celém území České republiky, ale i zde narážíme na problém, kdy jejich vyplňování činí obtíž velkému množství klientů z důvodu složitosti, a dále na nedostatek, kdy tyto tiskopisy neobsahují možnost zaznamenání některých důležitých údajů, týkajících se sociální situace klienta..

5.3. SOCIÁLNÍ SLUŽBY

Nový systém sociálních služeb dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách je zaměřen na komunitní plánování, zajištění kvality a inspekci poskytovaných služeb a v neposlední řadě také na vzdělávání pracovníků, kteří ve službách pracují. Přesto má stále své nedostatky, které bude postupem času potřeba vyřešit. Uživatelé sociálních služeb mají sice možnost výběru poskytovatele a formy poskytovaných služeb sociální péče, kdy si sami klienti rozhodují o jejich způsobu poskytnutí a formě. Ale i toto řešení naráží na jistá úskalí, např. často se stává, že klienti považují příspěvek na péči pouze jako zvýšení peněžního obnosu a ne jako částku, za kterou by si měli zaplatit sociální službu. Klienti tyto prostředky často využívají k možnosti, kdy jim sociální službu poskytuje příbuzný nebo osoba jemu blízká. V tomto případě se může stát, že pečující osoba neposkytne klientovi péči v dostatečné kvalitě a kvantitě.

Nároky na kvalitu, a také na sortiment a dostupnost poskytovaných služeb se neustále zvyšují. Příkladem toho mohou být např. zaváděné standardy kvality sociálních služeb do činností zařízení, která je poskytují. Nově se zavádí inspekce kvality sociálních služeb. Inspekci kvality poskytování sociálních služeb se rozumí systematické ověřování a hodnocení postupů a metod užívaných při poskytování sociálních služeb. Postupy, metody a jejich výsledky jsou při inspekci srovnávány se standardy kvality sociálních služeb jako obecně uznávanými postupy a metodami při poskytování sociálních služeb s přihlédnutím k ekonomickým možnostem. Kontrola poskytování sociálních služeb je vykonávána v režimu státní kontroly a provádí ji krajské úřady vůči subjektům, které registrovaly a MPSV vůči subjektům, které jsou zřízeny nebo založeny kraji. Standardy kvality sociálních služeb stanoví ministerstvo za účasti zástupců poskytovatelů a uživatelů. Průměrné náklady jedné inspekce se odhadují na třicet tisíc korun. Záleží na druhu poskytované služby a době inspekce (1 až 3 dny). Předpokládá se provedení tři set padesáti inspekci ročně. Celkové náklady inspekci jsou odhadovány ve výši deset a půl miliónu korun ročně, o něž se dělí poskytovatelé a ministerstvo. Slabou stránkou kontroly v sociálních službách je nedostatek kvalifikovaných inspektorů s praxí, kteří kontrolují kvalitu služeb, registraci poskytovatelů, využívání finančních prostředků apod. O této skutečnosti svědčí fakt, že ještě v červenci letošního roku mělo Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR k dispozici pouze 49 vyškolených a registrovaných inspektorů, kteří jsou zapsáni v seznamu specializovaných odborníků na kvalitu sociálních služeb a získali od MPSV Osvědčení o absolvovaném vzdělávání inspektorů kvality sociálních služeb.⁸¹ Pro inspektory působící v této oblasti není stanovena jednotná metodika, jak má samotná kontrola probíhat. Kontrolní výstup inspektorů je tedy nebo by mohl být značně subjektivní.

5.3.1. Problematika příspěvku na péči

Úhrady od klientů by měly být pro poskytovatele služeb významným zdrojem příjmů. Uživatelé je příspěvek na péči poskytovan ve výši odpovídající zjištěné míře jeho závislosti na péči jiné osoby. Příspěvek na péči je poskytovan všem oprávněným osobám bez ohledu na to, zda je jim pomoc zajišťována s využitím přirozených zdrojů, zejména rodiny, nebo poskytovatelem sociálních služeb. Použití příspěvku na péči umožní uživateli hradit většinou část nákladů poskytované služby. Tento model financování sociálních služeb

⁸¹ Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/3009/Seznam2.pdf>

předpokládá dofinancování celkových nákladů poskytované služby ze státního rozpočtu a rozpočtů obcí a krajů. Veřejným rozpočtům se tak umožní flexibilnější financování potřebné sítě sociálních služeb než doposud.

Vztah mezi klientem a poskytovatelem se převádí na smluvní, tedy obchodní bázi. I tato skutečnost narazila u části klientů na nepochopení ("dosud se za službu nemuselo platit skoro nic"), ale překvapivě také u některých poskytovatelů, zejména z řad nestátních neziskových organizací. Většina těchto subjektů vznikla jako dobrovolnické sdružení, hlavním motivem byla snaha pomáhat potřebným. Proto je pro některé pracovníky velmi nepříjemné "říkat si o peníze", zvláště narazí-li na negativní reakci u klientů. Odstranění těchto mentálních bariér bude vyžadovat určitý čas. Další výdaje jsou spojené také s profesionalizací poskytovatelů, vyššími nároky na kvalitu péče a vzdělání zaměstnanců.

Hlavní riziko spočívá v tom, že ne vždy skončí tyto prostředky právě u poskytovatelů. Řadě rodin nový systém zcela jistě pomáhá řešit nelehkou situaci v péči o handicapovaného člena (u velmi těžce postižených vyžadujících celodenní péči příspěvek na úhradu všech potřebných služeb nestačí), někteří uživatelé však tuto ryze účelovou sociální dávku pochopili jako dobrou příležitost ke zvýšení životního standardu. U osob s nižší mírou závislosti jsou navíc tyto "úniky" prakticky nezjistitelné. Jistým řešením tohoto problému by mohlo přinést zavedení poukázek na poskytnutí sociální služby, které by nahradily alespoň částečně finanční hotovost.

Problémem pro klienty sociálních služeb je rovněž posuzování míry závislosti. Dle původní právní úpravy měly např. děti, které vyžadovaly dietní stravování nebo byly postiženy úplnou hluchotou, nárok na příspěvek na péči o osobu blízkou až do 18 let věku dítěte a rodičům se doba péče započítávala do doby pojištění pro posouzení nároku na důchod a zdravotní pojištění za ně platil stát. Nová právní úprava však umožňuje zápočet let a úhradu pojistného jen u osob pečujících o děti od II. stupně závislosti. To znamená, že pokud bude dítě zařazeno do I. stupně míry závislosti, bude muset pečující rodič řešit problematiku zdravotního a sociálního pojištění, když tento problém je aktuální např. u rodičů dětí s diabetem, které do určitého věku celodenní péči bezesporu potřebují. Kritéria pro posuzování míry závislosti jsou nešťastně nastavena především u dětí do 3 let věku, u nichž se zkoumají pouze některé úkony a dítě je tak zařazeno pouze do I. stupně závislosti.⁸²

Samotné nastavení příspěvku na péči se jeví jako problematické; stanovená kritéria jsou předmětem odborných diskusí, neboť dochází k diskriminaci některých klientských

⁸² Dostupné z: <http://www.nrzp.cz/userfiles/file/skok01-2007.pdf>

skupin (například lidé se zrakovým postižením nebo lidé s duševním onemocněním). Je otázkou, do jaké míry je tato plošná dávka se čtyřmi skokovými kategoriemi schopná flexibilně reflektovat skutečné potřeby uživatelů a možnosti společnosti.⁸³

5.3.2. Financování zařízení sociální péče

Pozornost si zasluhuje systém financování sociálních služeb. Financování sociální péče je vícezdrojové, finanční prostředky na jednotlivé formy sociální péče jsou čerpány ze státního rozpočtu, z rozpočtů krajů, měst, obcí a neziskových organizací. Na financování se také podílejí občané jako příjemci dávek a sociálních služeb nebo jejich rodinní příslušníci, kdy výše úhrady je stanovena vyhláškou MPSV a dále vlastní prostředky samospráv a popřípadě další zdroje (např. sponzorské dary).

V rámci sociální péče lze rozlišovat financování sociálních služeb a financování dávek sociální péče. U sociálních služeb můžeme rozlišovat dvě základní metody financování – dotace „na lůžko“ a dotace „na hlavu“. Dotací „na lůžko“ je dotována služba (dotován je takto každý, kdo službu využívá), dotací „na hlavu“ je dotován občan, tj. občan obdrží sociální dávku, aby si sám mohl koupit sociální službu, kterou potřebuje. U dávek sociální péče jde převážně o financování ze státního rozpočtu.

Ústavní zařízení reprezentují v České republice poměrně stabilní systém. Tato stabilita byla dána především trvalou poptávkou po tomto typu služeb a předem stanovenými zdroji financování. Objem prostředků byl tak relativně stálý a ústavy z roku na rok věděly, jak vysokou částkou mohou disponovat. Podle modelu financování platného do 31. 12. 2006 kraje obdržely v rámci celkové dotace ze státního rozpočtu finanční prostředky a tyto prostředky pak samy rozdělovaly jednotlivým ústavům, jichž byly zřizovateli. Na provoz ústavů sociální péče a domovů důchodců, jejichž zřizovatelem a provozovatelem je obec, byla poskytována dotace na lůžko. Jednalo se o účelovou dotaci vyplácenou obcím Ministerstvem financí z kapitoly Všeobecná pokladní správa státního rozpočtu v rámci souhrnného finančního vztahu státního rozpočtu k rozpočtům obcí. Tato dotace podléhala finančnímu vypořádání za příslušný rok.

Jak bylo řečeno prostředky pro poskytovatele sociálních služeb jsou obcím, krajům i nestátním neziskovým subjektům poskytovány různými způsoby. To může vést k znevýhodňování některých subjektů. Proto by měl být vytvořen jednotný systém poskytování finančních prostředků jednotlivým institucím sociálního zabezpečení.

⁸³ Dostupné z: http://www.skok.biz/_download/projekty/zakon-o-socialnich-sluzbach-analyza-2007-05.pdf

5.3.3. Dotace⁸⁴

„V současné době jsou veřejné dotace stále velmi významným faktorem pro udržení sítě služeb. Zákon přenesl centrální rozhodování na Ministerstvo práce a sociálních věcí. Administraci převážně dělají kraje, ale několik pracovníků ministerstva musí posoudit přes 4000 žádostí o dotaci.“ V praxi to znamená, že celý proces přerozdělování financí se výrazně zpomalí a dochází k situacím, kdy poskytovatelé služeb obdrží finanční prostředky zpětně až v průběhu roku.

„Státní rozpočet vyčlenil pro rok 2007 na dotace 6,97 mld. Kč, celkový objem požadavků přesáhl 10 mld. Kč. Nově o dotace žádaly i obecní a krajská rezidenční zařízení, dosud financovaná především tzv. dotacemi na lůžko. Ve zprávě, kterou ministerstvo připravilo pro sněmovní výbor pro sociální politiku bylo konstatováno, že řada žádostí obsahovala nedostatky, zejména nedostatečný popis poskytované služby (např. u pečovatelských služeb), podhodnocené úhrady ze strany uživatelů, nebo naopak nadhodnocené výdaje (v řadě případů činil meziroční nárůst nákladů i více než 100 %).“

V dotační politice je problém s nadhodnocením žádostí, kdy žadatelé doufají alespoň v částečné přiznání dotace. Dalším problémem jsou neodborně zpracované žádosti s formálními nedostatky, což vede většinou k vyřazení žádosti.

„Problémy s náběhem úhrad od klientů a třetina nepodpořených žádostí (dotace na služby sociální péče se meziročně snížila o 22 %, celkově o více než 1,5 mld. Kč) vyvolaly ze strany poskytovatelů velký tlak na okamžité posílení dotací. Ministerstvo se proto rozhodlo pro rok 2007 urychleně rozpustit rezervu ve výši 211 mil. Kč. Vlastními prostředky posílí dotace také řada krajů.“ Došlo k již výše zmiňovanému problému, kdy se poskytovatelé dočasně ocitli bez prostředků a začali požadovat finance po zřizovateli.⁸⁵

Rozhodnutí o charakteru a rozsahu místní či regionální sítě sociálních služeb bude vycházet ze zpracovaných střednědobých plánů rozvoje sociálních služeb. Jak vyplývá ze statistik, kapacita ústavní péče v ČR neustále roste.⁸⁶

Z přehledu uvedeného v příloze č. 16 je jasný převis poptávky nad nabídkou. Vysoká poptávka ovšem neukazuje zájem způsobený kvalitou nabízené služby, ale spíše neexistencí odpovídajících alternativních služeb umožňujících život v přirozeném prostředí. Převis

⁸⁴ Macela, M.: První zkušenosti z nového systému financování sociální péče. Obec & finance, 2007, č.2, s.27

⁸⁵ Blíže k výdajům na služby příloha č. 13

⁸⁶ Blíže k počtu zařízení sociální péče příloha č. 14

poptávky je také navýšen díky podávání žádostí takzvaně „pro jistotu“ ve snaze si do budoucna zajistit nedostatkovou službu bez ohledu na stávající i budoucí skutečné potřeby. Doprovodným jevem je také nedostatečná informovanost o alternativních sociálních službách.

S nabytím účinnosti zákona o sociálních službách je zájemce o službu přijímán poskytovatelem služby na základě žádosti o uzavření smlouvy o poskytnutí sociální služby. Pokud zájemce o službu bude odpovídat cílové skupině, kterou zařízení uvede jako svou cílovou skupinu při registraci a poskytovatel bude mít volnou kapacitu, bude uzavřena smlouva o poskytování sociálních služeb. Jedinou výjimkou je situace, kdy bude zájemce o službu kontraindikován k poskytování sociálních služeb podle prováděcího předpisu k zákonu o sociálních službách, tzn. dle vyhlášky č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách. Jedním z možných důsledků povinnosti poskytovatelů specifikovat svou cílovou skupinu bude velmi detailní specializace jednotlivých zařízení sociálních služeb. Naopak ale dostává zájemce o službu možnost svobodně si volit zařízení, které odpovídá jeho potřebám a výběru může jasná specifikace významně pomoci.

Zachování dobrovolného nenárokového dotačního principu jako jednoho ze dvou hlavních zdrojů financování nese určitá rizika. Neexistují kritéria, při jejichž splnění by mohl poskytovatel předpokládat, že dotaci obdrží. Výše dotací se u jednotlivých poskytovatelů každoročně významně mění a jsou nejisté. Jak se navíc ukázalo, v mnoha případech poskytovatelé služeb nedostali dotaci na provoz v dostatečné výši a byli tak nuceni omezit svůj provoz, propouštět zaměstnance či dokonce ukončit činnost. Situace, kdy poskytovatelé musí každý rok žádat o dotace na krytí výdajů své běžné činnosti, vede k existenční nejistotě poskytovatelů. Současně tento způsob financování znamená administrativní zátěž poskytovatelů spojenou s vypracováním obsáhlých žádostí o poskytnutí dotace.

V rozdělení dotací chybí systém. Nevhodné a netransparentní je také přidělování dotací z centrální úrovně. Tento systém byl současně poznamenán nejednotností hodnocení projektů ze strany krajů, chybějící metodikou a kritérii hodnocení. Přestože kraje neměly možnost přímého vstupu do vlastního rozhodnutí o poskytnutí dotací ze státního rozpočtu, zaměstnanci krajských úřadů se podíleli na hodnocení žádostí o dotaci a stanovování návrhu výše dotace, a to včetně žádostí podaných zařízeními krajů. V procesu hodnocení nebyli využiti externí odborníci, docházelo tak k jasnému střetu zájmů. Poskytovatelé nedostali jednoznačné vysvětlení a neví, proč se tak razantně snížily dotace od státu, proč případně neobdrželi dotaci vůbec, nebo čím se výše přidělené dotace řídila. Systém financování služeb se tak stal neprůhledným a nevyváženým. Příležitostí je propojení systému financování služeb

s procesem komunitního plánování; ten ovšem nebyl ještě plně spuštěn a stávající dotační politika se tak o reálné potřeby zjištěné v místě neopírá.

5.4. STÁTNÍ SOCIÁLNÍ ÚŘAD

S pohledu financování všech výše uvedených oblastí je současná situace taková, že stát vyplácí svými orgány, konkrétně Úřady práce, dávky státní sociální podpory. Všechny dávky sociální péče, tedy dávky pomoci v hmotné nouzi a příspěvek na péči jsou rovněž financovány ze státního rozpočtu, obcím jsou na ně poskytovány zúčtovatelné dotace, kdy obce v přenesené působnosti vykonávají výplatu těchto sociálních dávek.

Obce by měly v rámci samostatné působnosti vykonávat pro své občany tu část sociální ochrany, která vyžaduje místní znalost poměrů a umožňuje obci, na základě zjištěných skutečností poskytnout svému občanovi účinnou pomoc, tedy např. poskytování sociálních služeb. Tam, kde se jedná o státem garantovanou ochranu, ze zákona nárokovou pro každého občana za splnění podmínek nároku, tam by měl stát vlastními silami a prostředky tuto působnost vykonávat. Institut přenesené působnosti státní správy na obce je sice teoreticky propracovaná myšlenka, avšak v praxi stále naráží na značné problémy. Zejména na rozsah působnosti, financování výkonu přenesené působnosti a státní garance. Stát může ovlivňovat kvalitu, celostátní jednotnost a počet pracovníků pouze metodicky. Jak je ale patrné z důvodové zprávy k vládnímu návrhu na vydání zákona o hmotné nouzi⁸⁷ bylo původně navrhováno zákonné zmocnění ministerstva práce a sociálních věcí k vydání celkového normativu personálního zajištění agendy, kdy by si stát zajistil kontrolu nad počtem zaměstnanců a rozvržením agendy. To by mělo za následek lepší koordinaci správy nepojistných dávek, přehled nad personálním zajištěním a tedy i výši příspěvků na výkon státní správy podle počtu zaměstnanců.

Stejně tak bylo součástí jak věcného návrhu na vydání zákona o sociálních službách,⁸⁸ tak i na vydání zákona o hmotné nouzi, aby i tyto dávky přešly na úřady práce. Toto řešení by do budoucna přineslo možnost konečné synchronizace a optimalizace všech nepojistných dávek.

Problémem synchronizace a optimalizace nepojistných dávek se vláda České republiky zabývá již několik let. Výsledkem těchto aktivit byl návrh na vytvoření Národního

⁸⁷ Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=1063&CT1=0>

úřadu pro zaměstnanost a sociální správu.⁸⁹ V současné době by bylo vhodné se této myšlenky specializované státní správy vrátit. Návrh na vytvoření jednotného systému státního sociálního úřadu byl na MPSV připraven již v rámci přípravy na realizaci II. etapy reformy veřejné správy a opakovaně v roce 2007, nikdy však nebyl akceptován. Posledním pokusem, který je rovněž uváděn na internetových stránkách MPSV⁹⁰, je vytvoření Národního úřadu pro zaměstnanost a sociální správu s datem navrhované realizace od 1. 1. 2009. Podle posledních informací však bylo i od tohoto návrhu upuštěno.

Smyslem vytvoření specializované státní správy je napravit dosavadní roztříštěnou strukturu institucí (státních i samosprávných) jedním specializovaným správním úřadem. Systém Národního úřadu pro zaměstnanost a sociální správu by rovněž bylo vytvoření nových možností a umožnění převzetí od pověřených obcí určitou roli v hmotné sociální ochraně (např. garanci existenčního, popř. životního minima). K tomu by bylo možno využít informačního systému a existujících cca 380 kontaktních pracovišť. Dosavadní systém kontaktních míst zatím (bude-li zachován) zaručuje maximální přiblížení občanovi a jeho pohodlí. Státní sociální úřad by převzal od obcí ty agendy, které svojí povahou přesahují rámec obce. Došlo by ke sjednocení výkonu administrace nepojistných sociálních dávek, působení dávek by se synchronizovalo tak, aby nepůsobily proti sobě a byly příznivé pro hledání zaměstnání. Vyloučilo by se tím především působení místních vlivů a zájmů tam, kde jde o systémy, které vyžadují z principu jednotné provádění na území celého státu jako jsou rodinné dávky. Předpokládá se rovněž zvýšení hospodárnosti, efektivnosti, adresnosti a účinnosti výplaty dávek a zjednodušení přístupu občanů k nim

Vytvoření tohoto systému by tedy umožnilo rekonstrukci celého dávkového systému a vyžádalo by si minimální náklady. Nevznikly by žádné nové právní instituce, činnosti potřebné k realizaci jsou kodifikovány a vykonávány, jednalo by se pouze o převod pracovníků a financí. Tímto řešením by se posílil vliv státu na výplatu prostředků, které představují celostátní finanční transfery (a vyžadují jednotné provádění) a stát by tak získal kontrolu nad vývojem těchto výdajů. Pro kontrolu vývoje výdajů není bez významu, že o aktuální výplatě dávek státní sociální podpory jsou informace k dispozici za každý uplynulý měsíc, zatímco o dávkách sociální potřebnosti, vyplacených za celý uplynulý rok, jsou informace k dispozici v polovině následujícího roku. Jedním z důsledků vytvoření národních

⁸⁸ Dostupné z <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=1102&CT1=0>

⁸⁹ Materiál pro 18. operativní poradu vedení MPSV konanou dne 17. května 2007, Č.j.: 2007 / 32027 – 2 – 4, ze dne 14. května 2007

sociálních úřadů by dle mého názoru mělo být i zajištění odborné úrovně pracovníků, která v současné době není v mnoha případech, k újmě klientů, příliš vysoká. Hlavní důvod spatřuji ve stále se měnícím systému dávek státní sociální podpory a souvisejících předpisů, kdy sledování jednotlivých změn je mnohdy problém pro odborného pracovníka, tím více pro klienta.

⁹⁰ Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/4788>

ZÁVĚR

Základním posláním fungování státu je vytvářet podmínky pro stabilitu a regulovat sociální klima, tlumit sociální napětí a rozvojem sociálních činností stabilizovat poměry ve společnosti tak, aby se sociální subjekty mohly plně rozvíjet, působit a realizovat vlastními silami své cíle. Tyto role se v transformačním procesu promítají ve vytváření podmínek pro zabezpečení sociální průchodnosti ekonomické reformy, tedy ve vytvoření mechanismů pro absorpci jejich důsledků tak, aby došlo k její akceptaci obyvatelstvem. K zabezpečení tohoto úkolu má stát k dispozici soustavu nástrojů právní, institucionální a finanční povahy. Cílem této diplomové práce bylo celkové zhodnocení platné právní úpravy zabezpečení lidí, kteří se ocitnou v sociálně nepříznivé životní situaci a dopadá na ně působnost zákonů č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, a č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi. Při hodnocení praktických problémů s realizací těchto systémů v praxi bylo vycházeno ze zkušeností zaměstnanců Úřadu práce v Táboře a Odboru sociálních věcí a zdravotnictví Krajského úřadu Jihočeského kraje.

Státní sociální podpora je nedílnou součástí sociální politiky státu. Dávky státní sociální podpory představují ucelený systém, který je převážně určen rodinám s nezaopatřenými dětmi a k řešení některých dalších, v této práci blíže specifikovaných, sociálních situacích. Dávkový systém státní sociální podpory je svým matematickým uspořádáním, plným využitím výpočetní techniky a moderních informačních technologií jedním z nejmodernějších systémů. Celý systém zaměstnává pouze cca 2500 osob, jeho efektivita je vysoká a chybovost bezvýznamná.

Vytvoření zákona o pomoci v hmotné nouzi vycházelo z kritického hodnocení původního stavu. Bylo poukazováno na to, že existují rozdíly v poskytování pomoci sociálně potřebným občanům mezi jednotlivými regiony na straně jedné, a že obce nic nenutí chovat se v sociální oblasti racionálně na straně druhé, tj. starat se o své chudé a potřebné osoby. Změny tak mají směřovat i k zabezpečení ekonomické zainteresovanosti obcí, a to na úseku zabezpečení odpovídajícího bydlení pro občany v hmotné nouzi.

V rámci řešení situace hmotné nouze občana byl nově zaveden příspěvek na živobytí, poskytovaný pověřeným obecním úřadem v přenesené působnosti k zabezpečení základních

životních potřeb osoby. Rovněž je nově poskytována mimořádná okamžitá pomoc osobám v pěti různých mimořádných situacích. Dále byl zaveden doplatek na bydlení poskytovaný obcím v samostatné působnosti. Řešení problematiky bydlení je mimo zákon o pomoci v hmotné nouzi řešeno i v rámci systému státní sociální podpory, kde byl nově koncipován příspěvek na bydlení, který je poskytován nejen s přihlédnutím k výši příjmů, ale i s přihlédnutím k nákladům na bydlení.

Jedním z cílů zákona o pomoci v hmotné nouzi je zabránění zneužívání dávkového systému hmotné nouze. V současné době je zákon v platnosti jeden a půl roku, je tedy ještě příliš brzo dát odpověď na otázku, zda je tento cíl naplňován.

Nároky na kvalitu, dostupnost a šíři poskytovaných a nabízených sociálních služeb se neustále zvyšují. Přijetím zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách byla tedy umožněna dlouho očekávaná změna celého systému sociálních služeb. Cílem nového zákona je vytvoření a postupné zavedení systému, který má respektovat důstojnost uživatelů a podporovat jejich nezávislost a ekonomickou spoluúčast. Samotné financování sociálních služeb je tak ponecháno na rozhodnutí samotných příjemců služeb, které je jim umožněno zavedením příspěvku na péči a je na svobodném rozhodnutí uživatelů, kdo jim službu poskytne. I tato svoboda s sebou ale přináší svá rizika v možném zneužívání. Schopnost flexibility dávky na konkrétní potřeby uživatelů a možnosti společnosti, stejně tak jako efektivita nastavení financování sociálních služeb prostřednictvím dotací z veřejných rozpočtů a celkový přínos nové koncepce sociálních služeb ukáže až dlouhodobější praxe.

Vzhledem k tomu, že každý z výše uvedených systémů má svá pozitiva i negativa, když nejméně jich spatřuji v systému dávek státní sociální podpory, neboť za třináct let účinnosti předmětného zákona byl vytvořen fungující aparát státní správy, přikláním se k myšlence vytvoření státní specializované správy. Koncentrace těchto tří systémů sociální ochrany (podpora v nezaměstnanosti, státní sociální podpora a pomoc v hmotné nouzi, včetně dávek sociální péče) do rukou jednoho státního orgánu, by přineslo efektivní optimalizaci a synchronizaci. Došlo by k jednoznačnému oddělení role státu a samosprávy, zásadně by se tím zjednodušil přístup občanů ke všem dávkám, které jim stát poskytuje a stát by získal větší kontrolu nad náklady a jejich využíváním v této oblasti.

RESUME

The basic mission of the state is to create the conditions for the stability and to regulate the social climate, to absorb the social tension and by the development of social activities to stabilise the situation in the society in order to enable the social subjects fully develop, affect and realise their targets by their own forces. These efforts intend to establish the conditions for the social defensibility of the social reform and/or minimize its impacts. In order to assure this target, the state disposes by the wide system of legal, financial and institutional instruments.

The aim of this thesis is the global evaluation of the actual legislation on the security of the people in socially indisposed situation; this people enters under the application of the Act No 117/1995 Coll., on social state aid, Act No 108/2006, on social services, Act. No 110/2006 Coll. about the existential minimum and Act No 111/2006 Coll. on aid in material necessity. When I evaluated the practical problems with the realisation of these systems I have resulted from the experience of the employees of the Employment office in Tábor and of the Department of social affairs and public health of the Office of region South Bohemia.

The state social aid is the integral part of the social state policy. The benefits of the state social aid form the integrated system, which is mostly assigned for the families with the unprovided children and for solution of some others social situations, described in this thesis. By the mathematics organisation, usage of the computer and informatics technology, the system of the state social aid benefits (allowances) represents one of the most modern social systems. There are 2500 persons employees in whole system; his effectiveness is high and the error rate irrelevant.

The act on the aid in the material necessity resulted from the critical evaluation of the initial state. There were the differences in granting of the social aid between the regions and the municipalities were not motivated to be rational, i.e. to take care about their poor persons and about the persons in material necessity. The act modification aims to interest the municipalities economically, i.e. to ensure the corresponding habitation for the citizens in the material necessity.

Newly, the allowance for the subsistence (*“příspěvek na živobytí”*), granted by the mandated municipal office in transferred competence in order to ensure the basic living needs, was introduced. It introduces newly the exceptional immediate aid to the persons in five different exceptional situations. Further, the supplementary charge on the habitation granted by the municipality in the independent competence was created. Excepting the act on the aid

material necessity, the problematic of the habitation is dealt with by the system of the state social aid, as the allowance to the habitation granted with regard on the amount of the income and to the charges on habitation.

The act intends to prevent the social system abuse. As the act is in force one year and half, the evaluation of the effectiveness is premature.

The requirements to the quality, accessibility and the scope of the proposed social services increase. The adoption of the Act No 108/2006 Coll., on social services enables the expected modification of the social services system. The new act intends to create and progressively implement the system which respect the dignity of beneficiaries (users) and support their independence and economical participation. By the implementation of the allowance on the care, the beneficiaries can decide who will grant them the service. But this freedom can bring the risk of abuse of allowance. A longer-term practice will examine the flexibility of the allowance with regard to the individual needs of users and the possibilities of the society, effectiveness of the social services financing by grants from the public budget and the contribution of the new social services conception.

As all above mentioned systems have positive and negative aspects I prefer the idea of the specialised state administration. The concentration of these three systems of social security (the unemployment grant, state social aid and the aid in the material necessity, including the allowances of the social care) under one state authority can bring the effective optimisation. The role of the state and of the self-government shall be separated. It can simplify the access of the citizens to all the allowances, which the state grants them and the state control over the charges in this scope.

SEZNAM POUŽITÉ A CITOVANÉ LITERATURY:

Břeská, N., Vránová, L. Dávky pomoci v hmotné nouzi, životní a existenční minimum a dávky sociální péče 2007, Anag, 2007, 1. vydání.

Krebs V., Durdisová J., Poláková O., Žižková J.: Sociální politika. Praha: Codex 1997

Macela, M.: První zkušenosti z nového systému financování sociální péče. Obec & finance, 2007, č.2,

Materiál pro 18. operativní poradu vedení MPSV konanou dne 17. května 2007, Č.j.: 2007 / 32027 – 2 – 4, ze dne 14. května 2007

Materiál MPSV pro jednání vlády České republiky č. j. 2004/50637-21 ze dne 30. 11. 2004

Průša, L.: Ekonomie sociálních služeb, ASPI Publishing, Praha 2003

Rektořík, J. a kolektiv: Ekonomika a řízení odvětví veřejného sektoru, Ekopress, Praha 2002

Tomeš, I. Sociální politika - teorie a mezinárodní zkušenost. Praha: SOCIOKLUB, 2003

Zákony a právní předpisy:

zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

zákon č. 463/1991 Sb., o životním minimu

zákon č. 482/1991 Sb., o sociální potřebnosti

zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů

zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění

zákon č. 115/1997 Sb., o státní sociální podpoře

zákon č. 118/2000 Sb., o ochraně zaměstnanců při platební neschopnosti zaměstnavatele

zákon č. 128/2000 Sb., o obcích

zákon č. 129/2000 Sb., o krajích

zákon č. 500/2004 Sb., správní řád

zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu

zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi

zákon č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů

usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku ČR

Internetové zdroje:

<http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/kapitola/10n1-07-2007-2400>

<http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/kapitola/10n1-07-2007-2400>

<http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/coby061208.doc>

<http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/coby032008.doc>

<http://denik.obce.cz/go/clanek.asp?id=6216252>

<http://denik.obce.cz/go/clanek.asp?id=6216252&hledej=soci%El1n%ED+slu%9Eby>

<http://www.mpsv.cz/cs/4788>

<http://www.mpsv.cz/cs/2>

<http://www.mpsv.cz/cs/4642>

http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/občané/pestounska_pece

<http://www.mpsv.cz/files/clanky/3009/Seznam2.pdf>

<http://www.nrzp.cz/userfiles/file/skok01-2007.pdf>

<http://www.psp.cz/sqw/text/text.sqw?C=3368&T=K2002PSP4T&q=hmotn%e1%20nouze&lem=1&j=1&d1=1&X=t>

<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=1063&CT1=0>

<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=1102&CT1=0>

<http://www.psp.cz/sqw/text/text.sqw?C=3368&T=K2002PSP4T&q=hmotn%e1%20nouze&le>

<http://socialnirevue.cz/item/poskytovani-socialnich-sluzeb-registrace-poskytovatel-u-a-inspekce-kvality/category/socialni-prace>

http://www.skok.biz/_download/projekty/zakon-o-socialnich-sluzbach-analyza-2007-05.pdf

<http://www.zmenyprobudoucnost.cz/prectete-si/socialni-politika/socialni-sluzby.aspx>
m=1&j=1&d1=1&X=t

PŘÍLOHY

Seznam příloh:

Příloha č. 1 - Vývoj částek životního minima

Příloha č. 2 - Životní minimum od 1. 1. 2007

Příloha č. 3 - Vývoj výše přídatku na dítě

Příloha č. 4 - Výše soc. příplatku úplné rodiny (oba rodiče) v násobcích životního minima a věku dítěte od 1. 1. 2007 měsíčně v Kč

Příloha č. 5 - Normativní náklady na bydlení

Příloha č. 6 - Vývoj porodného

Příloha č. 7 - Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte měsíčně v Kč

Příloha č. 8 - Hmotná nouze

Příloha č. 9 - Služby sociální péče dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Příloha č. 10 - Služby sociální prevence dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Příloha č. 11 - Náplň činnosti odboru sociálních věcí a zdravotnictví Krajského úřadu Jihočeského kraj v přenesené působnosti (výkon státní správy)

Příloha č. 12 - Náplň činnosti odboru sociálních věcí a zdravotnictví Krajského úřadu Jihočeského kraje v samostatné působnosti kraje

Příloha č. 13 - Výdaje na služby sociální péče (v tis. Kč)

Příloha č. 14 - Počet zařízení sociální péče (stav k 31. 12. 2007)

Příloha č. 15 – Statistiky výkonů odboru státní sociální podpory Úřadu práce v Táboře v období od 1. 1. 2006 do 30. 6. 2006

Příloha č. 16 – Statistiky výkonů odboru státní sociální podpory Úřadu práce v Táboře v období od 1. 1. 2006 do 30. 6. 2006

Příloha č. 17 – Statistiky výkonů odboru státní sociální podpory Úřadu práce v Táboře v období od 1. 1. 2006 do 30. 6. 2006

Příloha č. 1 - Vývoj částek životního minima

Účinnost od	28.11. 1991	1.3. 1993	1.2. 1994	1.1. 1995	1.1. 1996	1.10. 1996	1.7. 1997	1.4. 1998	1.4. 2000	1.10. 2001	1.1. 2005	1.1. 2006
Částka k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb (v Kč)												
Dítě do 6 let	900	1.020	1.120	1.230	1.320	1.410	1.480	1.560	1.600	1.690	1.720	1.750
dítě od 6 do 10 let	1.000	1.130	1.240	1.360	1.460	1.560	1.640	1.730	1.780	1.890	1.920	1.950
dítě od 10 do 15 let	1.200	1.360	1.500	1.620	1.730	1.850	1.940	2.050	2.110	2.230	2.270	2.310
dítě od 15 do 26 let	1.300	1.470	1.620	1.780	1.900	2.030	2.130	2.250	2.310	2.450	2.490	2.530
Ostatní občané	1.200	1.360	1.500	1.680	1.800	1.920	2.020	2.130	2.190	2.320	2.360	2.400
Částka k zajištění nezbytných nákladů na domácnost (v Kč)												
Domácnost												
1 osoba	500	600	660	760	860	970	1.020	1.300	1.580	1.780	1.940	2.020
2 osoby	650	780	860	1.000	1.130	1.270	1.330	1.700	2.060	2.320	2.530	2.630
3 nebo 4 osoby	800	960	1.060	1.240	1.400	1.570	1.650	2.110	2.560	2.880	3.140	3.260
5 a více osob	950	1.140	1.260	1.400	1.580	1.770	1.860	2.370	2.870	3.230	3.520	3.660

zdroj: zákon č. 463/1991 Sb., o životním minimu, ve znění pozdějších předpisů

Příloha č. 2 - Životní minimum od 1.1.2007

Částka životního minima osoby (v Kč), která je posuzována jako první v pořadí	2.880
Částka životního minima osoby (v Kč), která je posuzována jako druhá nebo další v pořadí	
u osoby od 15 let věku, která není nezaopatřeným dítětem	2.600
u nezaopatřeného dítěte od 15 do 26 let věku	2.250
u nezaopatřeného dítěte od 6 do 15 let věku	1.960
u nezaopatřeného dítěte do 6 let věku	1.600

zdroj: zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu

Příloha č. 3 - Vývoj výše přídavku na dítě

období platnosti výše dávky	výše rozhodných příjmů v násobku ŽM	výše přídavku v Kč			
		nezaopatřené dítě ve věku od – do			
		do 6 let	6 - 10	10 - 15	15 - 26
1.10.1997 – 31.3.1998	do 1,8	400,-	443,-	524,-	576,-
	od 1,8 do 2,2	208,-	230,-	272,-	299,-
1.4.1998 – 31.12.1998	do 1,8	422,-	468,-	554,-	608,-
	od 1,8 do 2,2	219,-	243,-	287,-	315,-
1.1.1999 – 31.3.2000	od 1,1	500,-	554,-	656,-	720,-
	od 1,1 do 1,8	437,-	485,-	574,-	630,-
	od 1,8 do 3	219,-	243,-	287,-	315,-
1.4.2000 – 30.9.2001	od 1,1	512,-	570,-	676,-	740,-
	od 1,1 do 1,8	448,-	499,-	591,-	647,-
	od 1,8 do 3	224,-	250,-	296,-	324,-
1.10.2001 – 31.12.2004	od 1,1	541,-	605,-	714,-	784,-
	od 1,1 do 1,8	474,-	530,-	625,-	686,-
	od 1,8 do 3	237,-	265,-	313,-	343,-
1.1.2005 - 31.12.2005	od 1,1	551,-	615,-	727,-	797,-
	od 1,1 do 1,8	482,-	538,-	636,-	698,-
	od 1,8 do 3	241,-	269,-	318,-	349,-
1.1.2006 – 31.12.2006	od 1,1	560,-	624,-	740,-	810,-
	od 1,1 do 1,8	190,-	546,-	647,-	709,-
	od 1,8 do 3	245,-	273,-	324,-	355,-
od 1.1.2007 změna výpočtu životního minima, věkových hranic stanovení nároku na dávky					
od 1.1.2007 do 31.12.2007	do 1,5	576,-	706,-		810,-
	od 1,5 do 2,4	496,-	608,-		698,-
	od 2,4 do 4	256,-	314,-		360,-
od 1.1.2008 – dosud	do 2,4	500,-	610,-		700,-

Příloha č. 4 - Výše soc. příplatku úplné rodiny (oba rodiče) v násobcích životního minima a věku dítěte od 1. 1. 2007 měsíčně v Kč

Věk nezaopatřeného dítěte v rodině	Sociální příplatek při příjmu rodiny v předchozím kalendářním čtvrtletí		
	1,0 ŽM	1,6 ŽM	2,0 ŽM
do 6 let*	873	437	146
od 6 do 15 let	1.070	535	179
od 15 do 26 let	1.228	614	205

Pozn.: * rodina bez nároku na rodičovský příspěvek zdroj: http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/soc_priplatek

Příloha č. 5 - Normativní náklady

Výše částek normativních nákladů na bydlení podle § 26 odst. 1 písm. a) a b) zákona č. 115/1998 Sb. pro období od 1. ledna 2008 do 31. prosince 2008 pro

a. bydlení v bytech užívaných na základě nájemní smlouvy

Normativní náklady na bydlení pro nájemní byty platné od 1. 1. 2008 do 31. 12. 2008					
Počet osob v rodině	Počet obyvatel obce				
	Praha	nad 100 tis. obyvatel	50 000 - 99 999 obyvatel	10 000 - 49 999 obyvatel	do 9 999 obyvatel
1	4 182	3 383	3 155	2 895	2 747
2	6 091	4 998	4 686	4 331	4 128
3	8 401	6 971	6 563	6 099	5 834
4 a více	10 549	8 824	8 332	7 772	7 453

b. v družstevních bytech a bytech vlastníků

Normativní náklady na bydlení pro družstevní byty a byty vlastníků platné od 1. 1. 2008 do 31. 12. 2008					
Počet osob v rodině	Počet obyvatel obce				
	Praha	nad 100 tis. obyvatel	50 000 - 99 999 obyvatel	10 000 - 49 999 obyvatel	do 9 999 obyvatel
1	2 653	2 653	2 653	2 653	2 653
2	4 055	4 055	4 055	4 055	4 055
3	5 763	5 763	5 763	5 763	5 763
4 a více	7 385	7 385	7 385	7 385	7 385

Příloha č. 6 - Vývoj porodného

období platnosti výše dávky	1 dítě		dvojčata		trojčata		čtyřčata	
	koefic.	výše v Kč	koefic.	výše v Kč	koefic.	výše v Kč	koefic.	výše v Kč
1.10.1996 – 30.6.1997	4	5.640,-	5	14.100,-	9	38.070,-	9	50.760,-
1.7.1997- 31.3.1998	4	5.920,-	5	14.800,-	9	39.960,-	9	53.280,-
1.4.1998- 31.3.2000	4	6.240,-	5	15.600,-	9	42.120,-	9	56.160,-
1.4.2000- 30.9.2001	4	6.400,-	5	16.000,-	9	43.200,-	9	57.600,-
1.10.2001- 31.12.2004	5	8.450,-	6	20.280,-	10	50.700,-	10	67.600,-
1.1.2005- 31.12.2005	5	8.600,-	6	20.640,-	10	51.600,-	10	68.800,-
1.1.2006- 31.3.2006	5	8.750,-	6	21.000,-	10	52.500,-	10	70.000,-
1.4.2006- 31.12.2006	10	17.500,-	115	52.500,-	15	78.750,-	15	105.000,-
1.1.2007- 31.12.2007	11,1	17.760,-	16,6	53.120,-	16,6	79.680,-	16,6	106.240,-
1.1.2008-dosud		13.000,-		26.000,-		39.000,-		52.000,-

Zdroj: zákony č. 463/1991 Sb., o životním minimu, č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře a č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu

Příloha č. 7 - Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte měsíčně v Kč

nezaopatřené dítě ve věku	zdravé dítě	dlouhodobě nemocné	dlouhodobě zdravotně postižené	dlouhodobě těžce zdrav. postižené
	koeficient 2,30	koeficient 2,35	koeficient 2,90	koeficient 3,10
do 6 let	3.680,-	3.760,-	4.640,-	4.960,-
od 6 do 15 let	4.508,-	4.606,-	5.684,-	6.0765,-
od 15 do 26 let	5.175,-	5.288,-	6.525,-	6.975,-
u zaopatřeného dítěte ve věku od 15 do 18 let (zdravého)			koeficient 1,40	3.640,-

Zdroj: http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/občané/pestounska_pece

Příloha č. 8 – Hmotná nouze

Stanovení výše částky živobytí u různých druhů osob:

- a) nezaopatřené děti – stanovena ve výši životního minima nezaopatřeného dítěte,
(životní minimum nezaopatřeného dítěte je odstupňováno dle věku dítěte a činí:
u nezaopatřeného dítěte do 6 let věku1600 Kč
u nezaopatřeného dítěte od 6 do 15 let věku1960 Kč
u nezaopatřeného dítěte od 15 do 26 let věku2250 Kč)
popřípadě zvýšeného o částky stanovené prováděcím předpisem, pokud zdravotní stav
dítěte vyžaduje zvýšené náklady na dietní stravování
- b) osoby, u kterých se nezkoumá snaha zvýšit si příjem vlastní prací – existenční minimum
zvýšené o polovina rozdílu mezi životním minimem osoby a existenčním minimem,
popřípadě zvýšenou z důvodu
- hodnocení možnosti využití majetku – navýšení o 30 % rozdílu mezi životním
minimem osoby a existenčním minimem
 - hodnocení možnosti uplatnění nároků a pohledávek – navýšení o 20 % rozdílu mezi
životním minimem osoby a existenčním minimem
 - dietního stravování
 - zvýšení částky živobytí osoby hledající zaměstnání
 - zvýšení částky živobytí osoby při dlouhodobém setrvání ve stavu hmotné nouze
- c) ostatní osoby – částka existenčního minima,
popřípadě zvýšená z důvodu hodnocení snahy zvýšení příjmu vlastní prací
- c1) osoba pracující – navýšení o polovinu rozdílu mezi životním minimem osoby a
existenčním minimem
 - c2) uchazeč o zaměstnání – navýšení o 30 % rozdílu mezi životním minimem osoby a
existenčním minimem, je-li v evidenci uchazečů o zaměstnání
 - navýšení o 20 % rozdílu mezi životním minimem osoby a
existenčním minimem, snaží-li se prokazatelně využít další možnosti zvýšení
příjmu vlastní prací – aktivní snaha uchazeče o zaměstnání

a dále popřípadě zvýšená z důvodu:

- hodnocení možnosti využití majetku – navýšení o 30 % rozdílu mezi životním minimem osoby a existenčním minimem
- hodnocení možnosti uplatnění nároků a pohledávek – navýšení o 20 % rozdílu mezi životním minimem osoby a existenčním minimem
- dietního stravování
- zvýšení částky živobytí osoby hledající zaměstnání
- zvýšení částky živobytí osoby při dlouhodobém setrvání ve stavu hmotné nouze

Příloha č. 9 – Služby sociální péče dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

- *Osobní asistence* – poskytuje se v přirozeném sociálním prostředí osobám se zdravotním postižením a seniorům, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné osoby, a to v předem dohodnutém rozsahu a čase. Služba obsahuje pomoc při zvládání běžných úkonů péče o vlastní osobu, pomoc při osobní hygieně, pomoc při zajištění chodu domácnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím a pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje za úplatu.
- *Pečovatelská služba* - poskytuje se dětem, osobám se zdravotním postižením a seniorům, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné osoby, a to v přirozeném prostředí i ve specializovaných zařízeních. Služba obsahuje pomoc při zvládání běžných úkonů péče o vlastní osobu, pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, pomoc při zajištění chodu domácnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím a pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje za úplatu. Bezúplatně se poskytuje rodinám s nezaopatřenými dětmi v hmotné nouzi, rodinám, ve kterých se narodily současně tři nebo více dětí, účastníkům odboje a pozůstalým manželům (manželkám) po účastnících odboje starším 70 let.
- *Průvodcovská, předčitatelská a tlumočnická služba* – poskytuje se osobám se zdravotním postižením a seniorům, jejichž schopnosti jsou sníženy v oblasti orientace nebo komunikace, a napomáhá jim osobně si vyřídit vlastní záležitosti. Služba obsahuje zprostředkování kontaktu se společenským prostředím a pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje za úplatu.
- *Podporované samostatné bydlení* - sociální služba poskytovaná osobám se zdravotním postižením, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné osoby; služba se poskytuje v domácnosti osob. Služba obsahuje pomoc při zajištění chodu domácnosti, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje za úplatu.

- *Odlehčovací služby* - ambulantní nebo pobytové služby poskytované osobám se zdravotním postižením a seniorům, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné osoby, o které jinak pečuje osoba blízká v domácnosti; cílem služby je umožnit pečující osobě nezbytný odpočinek. Služba obsahuje pomoc při zvládání běžných úkonů péče o vlastní osobu, pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, poskytnutí ubytování, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje za úplatu.
- *Centra denních služeb* - poskytují ambulantní služby ve specializovaném zařízení s cílem posílit samostatnost a soběstačnost osob se zdravotním postižením a seniorů v nepříznivé sociální situaci, která může vést k sociálnímu vyloučení. Služba obsahuje pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje za úplatu.
- *Stacionáře denní a týdenní* – denní stacionáře poskytují ambulantní služby ve specializovaném zařízení seniorům, osobám se zdravotním postižením a osobám ohroženým užíváním návykových látek, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné osoby. Stacionáře týdenní poskytují pobytové služby ve specializovaném zařízení seniorům, osobám se zdravotním postižením a osobám ohroženým užíváním návykových látek, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné osoby. Služba se poskytuje za úplatu.
- *Domovy pro osoby se zdravotním postižením* - poskytují dlouhodobé pobytové služby osobám se zdravotním postižením, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné osoby. Služba obsahuje pomoc při zvládání běžných úkonů péče o vlastní osobu, pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, poskytnutí stravy, poskytnutí ubytování, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti, pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje za úplatu.
- *Domovy pro seniory* - poskytují dlouhodobé pobytové služby seniorům, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné osoby. Služba obsahuje pomoc při zvládání běžných

úkonů péče o vlastní osobu, pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, poskytnutí stravy, poskytnutí ubytování, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, aktivizační činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje za úplatu.

Příloha č. 10 - Služby sociální prevence dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

- *Služby rané péče* – poskytují se rodičům dítěte ve věku do 7 let, které je osobou se zdravotním postižením nebo jehož vývoj je ohrožen v důsledku nepříznivého sociálního prostředí. Služba je zaměřena na podporu rodiny a podporu vývoje dítěte s ohledem na jeho specifické potřeby. Služba je poskytována především v domácnosti. Služba obsahuje výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje bezúplatně.
- *Azylové domy* - poskytují pobytové služby na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení. Služba obsahuje poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, poskytnutí ubytování nebo pomoc při zajištění bydlení, pomoc při prosazování práv a zájmů, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti. Služba se poskytuje za úplatu.
- *Domy na půl cesty* - poskytují pobytové služby na přechodnou dobu pro osoby do 26 let věku, které po dosažení zletilosti opouštějí školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, popřípadě pro osoby z jiných zařízení pro péči o děti a mládež. Služba obsahuje tyto činnosti:, poskytnutí ubytování, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje za úplatu.
- *Chráněné bydlení* - dlouhodobá pobytová služba poskytovaná osobám se zdravotním postižením, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné osoby. Chráněné bydlení má formu individuálního nebo skupinového bydlení; osobě se poskytuje podle potřeby podpora osobního asistenta. Služba obsahuje poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, poskytnutí ubytování, pomoc při zajištění chodu domácnosti, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti, pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje za úplatu.
- *Kontaktní centra* - nízkoprahová zařízení navazující kontakt s osobami ohroženými závislostí na návykových látkách. Cílem služby je minimalizovat

sociální a zdravotní rizika spojená se zneužíváním návykových látek. Služba obsahuje terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje bezúplatně.

- *Telefonická krizová intervence* - soubor metod a technik krizové práce s klientem v situaci, kterou osobně prožívá jako zátěžovou, nepříznivou a ohrožující, založený na jednorázovém nebo opakovaném telefonickém kontaktu tohoto klienta s pracovištěm telefonické krizové intervence.
- *Krizová pomoc* - ambulantní nebo pobytová služba na přechodnou dobu poskytovaná osobám, které se nacházejí v situaci ohrožení zdraví nebo života, kdy přechodně nemohou řešit svojí nepříznivou situaci vlastními silami. Služba obsahuje poskytnutí ubytování, poskytnutí stravy (nebo pomoc při zajištění stravy), terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje bezúplatně.
- *Nízkoprahová denní centra* - poskytují ambulantní služby pro osoby bez přístřeší. Služba obsahuje pomoc při osobní hygieně (nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu) poskytnutí stravy (nebo pomoc při zajištění stravy). Služba se poskytuje bezúplatně.
- *Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež* - poskytují ambulantní služby dětem a mládeži ohroženým sociálním vyloučením. Služba je určena rizikovým, neorganizovaným dětem a mládeži, kteří jsou ohroženi sociálně - patologickými jevy nebo mají vyhraněný životní styl neakceptovaný většinovou společností. Základním prostředkem pro navázání kontaktu s cílovou skupinou je nabídka volnočasových aktivit. Cílem je zlepšit kvalitu života cílové skupiny předcházením, snížením sociálních a zdravotních rizik souvisejících s jejich způsobem života, umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky, aby v případě zájmu mohli řešit svoji nepříznivou sociální situaci. Služba obsahuje výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím a pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje bezúplatně.
- *Noclehárny* - poskytují ambulantní služby osobám bez přístřeší, které mají zájem o využití hygienického zařízení a přenocování. Služba obsahuje pomoc při osobní

hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, poskytnutí stravy, poskytnutí ubytování, poskytnutí nebo zprostředkování informací. Služba se poskytuje za úplaty stanovenou poskytovatelem.

- *Služby následné péče* - ambulantní služby poskytující následnou péči osobám s chronickou psychickou poruchou a osobám závislým na návykových látkách, které absolvovaly ambulantní nebo ústavní léčbu ve zdravotnickém zařízení nebo které abstinují. Služba obsahuje terapeutické činnosti, pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje bezúplatně.
- *Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi* - ambulantní služby poskytované rodině s dítětem, u kterého existují rizika ohrožení jeho vývoje nebo je jeho vývoj ohrožen v důsledku dopadů dlouhodobě obtížné sociální situace, kterou rodiče nedokáží sami bez pomoci překonat. Služba obsahuje výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje bezúplatně.
- *Terapeutické komunity* - poskytují pobytové služby na přechodnou dobu pro osoby závislé na návykových látkách nebo osoby s chronickou psychickou poruchou, které mají zájem o začlenění do běžného života. Služba obsahuje tyto činnosti: poskytnutí stravy, poskytnutí ubytování, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje za úplatu.
- *Terénní programy* - služby poskytované osobám, které vedou nebo jsou ohroženy rizikovým způsobem života. Služba je určena pro problémové skupiny dětí a mládeže, uživatele drog, osoby bez přístřeší, osoby žijící v sociálně vyloučených komunitách a jiné sociálně ohrožené skupiny. Cílem služby je tyto osoby vyhledávat a minimalizovat rizika jejich způsobu života. Služba obsahuje zprostředkování kontaktu se společenským prostředím a pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje bezúplatně.
- *Sociální rehabilitace* - soubor specifických činností zaměřených na nácvik potřebných dovedností osoby se zdravotním postižením směřujících k dosažení samostatnosti a soběstačnosti v nejvyšší možné míře s ohledem na její dlouhodobě

nepříznivý zdravotní stav. Cílem je dosáhnout nalezení vhodného pracovního uplatnění. Proces sociální rehabilitace je integrální součástí poskytování sociálních služeb.

Příloha č. 11 - Náplň činnosti odboru sociálních věcí a zdravotnictví Krajského úřadu Jihočeského kraje v přenesené působnosti (výkon státní správy)

Oddělení sociálních věcí

- rozhoduje o registracích poskytovatelů sociálních služeb působících na území Jihočeského kraje, vede registr těchto poskytovatelů a na stránkách kraje uveřejňuje přehled poskytovatelů sociálních služeb (Zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb.)
- provádí inspekce kvality sociálních služeb na území Jihočeského kraje kromě sociálních služeb poskytovaných organizacemi zřizovanými Jihočeským krajem
- rozhoduje v odvolacím řízení na úseku dávek sociální péče (příspěvek na sociální služby dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách), na úseku dávek zdravotně postiženým (dle vyhl. 182/1991 Sb.) a na úseku dávek pomoci v hmotné nouzi (dle zák. č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi)
- vykonává funkci nadřízeného orgánu v sociální péči pro obecní úřady obcí s rozšířenou působností a pro pověřené obecní úřady - řídí a kontroluje výkon státní správy v této oblasti na území kraje
- podává stanoviska k právním předpisům v oblasti sociálních služeb a dávek sociální péče, vykonává metodickou, konzultační a poradenskou činnost v této oblasti a organizuje pracovní porady pro zaměstnance obcí, obecních úřadů obcí s rozšířenou působností a pověřených obecních úřadů
- vytváří, aktualizuje a vede střednědobý plán rozvoje sociálních služeb na území kraje
- průběžně vyhodnocuje aplikaci právních předpisů v praxi, signalizuje možné problémy a upozorňuje na ně MPSV ČR, přenáší podněty z jednotlivých obecních úřadů na MPSV ČR a spolupracuje na analytických činnostech MPSV ČR v sociální oblasti
- připravuje podklady pro rozhodnutí ministra o odstranění tvrdosti zákona, pokud by se vyskytla při provádění sociální péče
- zpracovává podklady k odvolacímu a mimoodvolacímu řízení pro MPSV ČR
- odborně zpracovává zvláště složité a sporné případy v oblasti dávek sociální péče a vede ke správnému posouzení jednotlivých případů
- vyřizuje stížnosti, oznámení a podněty obcí, obecních úřadů obcí s rozšířenou působností, pověřených obecních úřadů a občanů v oblasti dávek sociální péče
- zpracovává postupy kontrolní činnosti a zajišťuje kontrolní činnost v oblasti dávek sociální péče s cílem zabezpečit jednotný postup výkonu státní správy, včetně návrhů na opatření
- podílí se na tvorbě a posuzování návrhů koncepcí a právních předpisů v oblasti dávek sociální péče a sociálních služeb, dává podněty k úpravám a opatřením v této oblasti, v rámci připomínkového řízení posuzuje rovněž návrhy dalších právních předpisů z hlediska dopadu na sociální služby a dávky sociální péče

- podílí se na odborné způsobilosti zaměstnanců obcí, obecních úřadů obcí s rozšířenou působností a pověřených obecních úřadů na úseku sociálních služeb a dávek sociální péče a dále se podílí na jejich průběžném vzdělávání
- plní úkoly vyplývající z předpisů EU a mezinárodních smluv v sociální oblasti
- spolupracuje s MPSV ČR při dotační politice vůči poskytovatelům sociálních služeb na území kraje

Oddělení státní sociální podpory

- rozhoduje v odvolacím řízení na úseku dávek státní sociální podpory (dále jen SSP), přezkoumává rozhodnutí úřadů práce v agendě SSP mimo odvolací řízení, odpovídá za správné posouzení jednotlivých případů
- vykonává působnost nadřízeného orgánu v oblasti SSP pro úřady práce, - řídí a kontroluje výkon státní správy v této oblasti na území kraje
- podává stanoviska k právním předpisům v oblasti dávek SSP, vykonává metodickou, konzultační a poradenskou činnost v této oblasti a organizuje pracovní porady a konzultace pro zaměstnance úřadů práce
- shromažďuje podklady pro rozhodnutí a rozhoduje o prominutí podmínky trvalého pobytu na území ČR pro účely dávek SSP
- připravuje podklady pro soudní řízení vedená krajským soudem proti rozhodnutí orgánu kraje a spolupracuje s MPSV ČR při přípravě podkladů pro soudní řízení vedená proti ministerstvu ve věcech dávek SSP
- zpracovává podklady k odvolacímu a mimoodvolacímu řízení pro MPSV ČR v oblasti SSP
- odborně zpracovává zvláště složité a sporné případy v oblasti dávek SSP a vede ke správnému posouzení jednotlivých případů
- vyřizuje stížnosti, oznámení a podněty obcí a občanů v oblasti dávek SSP
- zpracovává postupy kontrolní činnosti a zajišťuje kontrolní činnost v oblasti dávek SSP s cílem zabezpečit jednotný postup výkonu státní správy, včetně návrhů na opatření
- podílí se na tvorbě a posuzování návrhů koncepcí a právních předpisů v oblasti dávek SSP, dává podněty k úpravám a opatřením v této oblasti, v rámci připomínkového řízení posuzuje rovněž návrhy dalších právních předpisů z hlediska dopadu na dávky sociální péče a dávky SSP
- spolupracuje s dalšími orgány, organizacemi a odborníky při realizaci dávek státní sociální podpory v kraji.
- poskytuje konzultace občanům na úseku dávek státní sociální podpory.
- plní úkoly vyplývající z předpisů EU a mezinárodních smluv.

Příloha č. 12 - Náplň činnosti odboru sociálních věcí a zdravotnictví Krajského úřadu Jihočeského kraje v samostatné působnosti kraje

Oddělení organizační a kontrolní

- organizuje jednání související s činností odboru
- koordinuje činnost odboru mezi odděleními odboru
- koordinuje a zajišťuje potřeby vnitřního auditu KÚ na odboru
- zajišťuje přípravu a zpracování podkladů pro sdělovací prostředky za odbor
- zpracovává a zajišťuje databázi údajů potřebných pro činnost odboru
- zajišťuje podklady a záznamy z jednání na odboru
- zajišťuje archivaci materiálů vlastního oddělení
- vede evidenci připomínek, námětů, stížností a realizuje jejich přenesení adresátům
- zajišťuje spisovou službu
- koordinuje a dohlíží nad implementací zákona o informacích
- připravuje podklady pro řešení personálních otázek odboru, zpracovává příslušné materiály
- řeší otázky související s utajovanými skutečnostmi
- zabezpečuje další vzdělávání pracovníků
- vede evidenci technického a majetkového vybavení odboru
- vede příruční knihovnu s odbornou literaturou
- koordinuje otázky související s projektovým řízením a grantovou politikou
- spolupracuje s oddělením krizového řízení a je koordinátorem při mimořádných situacích
- koordinuje spolupráci s ČSÚ
- koordinuje spolupráci s městy a obcemi
- sleduje a vyhodnocuje docházkový systém
- koordinuje případnou činnost pracovních skupin pro spolupráci se zahraničím
- zpracovává koncepční materiály k činnosti odboru
- zpracovává a zajišťuje plán kontrol přes jednotlivá odborná oddělení
- provádí kontrolu zřizovaných příspěvkových organizací ve spolupráci s ostatními odděleními
- zabývá se koncepční a analytickou činností odboru

- spolupracuje s ostatními odděleními při zajištění předběžné, průběžné a následné finanční kontroly u poskytnutých finančních podpor odborů
- spolupracuje na koordinaci systému sociálních služeb v kraji
- koordinuje přípravu podkladů a vyhodnocuje materiály RK a ZK
- připravuje rozpočet odboru v součinnosti s ostatními odděleními

Oddělení sociálních věcí

- pro rozhodování orgánů kraje zabezpečuje úkoly se zřizováním a řízením zařízení sociálních služeb zřizovaných krajem
- spolupracuje s majetkovým odborem na řešení majetkové problematiky týkající se krajem zřizovaných zařízení v sociální oblasti
- provádí metodickou a řídicí činnost vůči organizacím v oblasti sociálních služeb zřizovaných Jihočeským krajem, s výjimkou problematiky týkající se ekonomiky, majetku, personalistiky, investičních činností včetně výběrových řízení a evropské integrace a podílí se na komplexní kontrolní činnosti v těchto organizacích
- vyhlašuje a administruje grantová a dotační řízení financovaná z rozpočtu Jihočeského kraje
- zajišťuje průběžné a následné finanční kontroly u poskytnutých finančních podpor
- vyřizuje stížnosti, oznámení a podněty občanů a klientů krajských sociálních zařízení na poskytované služby v zařízeních zřizovaných Jihočeským krajem

Příloha č. 13 - Výdaje na služby sociální péče (v tis. Kč)

Ukazatel	2000	2003	2004	2005	2006
Péče o staré občany a občany se zdravotním postižením a občany těžce postižené na zdraví	3.212.743	4.503.954	4.800.487	5.309.294	6.798.178
Pečovatelská služba	840.632	1.027.022	1.149.504	1.176.461	1.622.191
Ustavní sociální péče	6.566.372	8.315.030	8.583.457	9.693.092	10.274.389

Zdroj: statistická ročenka ČSU, dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/kapitola/10n1-07-2007-2400>

Příloha č. 14 - Počet zařízení sociální péče (stav k 31. 12. 2007)

Ukazatel	2000	2003	2004	2005	2006
Zařízení sociální péče celkem					
Zařízení	957	1.068	1.071	1.110	1.214
Místa	74.450	77.254	78.576	78.931	80.352
Obyvatelé (svěřenci)	67.450	75.024	76.524	77.665	79.187
Využití míst (%)	90,6	97,1	97,4	98,4	98,6
z toho:					
Domovy důchodců a domovy-penziony pro důchodce					
Zařízení	491	522	535	543	541
Místa	48.791	50.818	50.740	50.889	51.049
Využití míst (%)	94,4	94,3	96,3	96,8	96,7
Ústavy sociální péče pro postižené dospělé občany					
Zařízení	81	98	109	122	131
Místa	7.022	7.744	8.913	10.273	11.111
Využití míst (%)	96,7	91,2	80,2	71,4	65,9
Ústavy sociální péče pro postiženou mládež					
Zařízení	182	173	170	160	151
Místa	13.119	12.056	11.984	10.762	10.051
Využití míst (%)	97,4	98,3	99,0	96,5	99,0

Zdroj: statistická ročenka ČSU, dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/kapitola/10n1-07-2007-2400>

SSP - statistiky výkonů v období od 1.1.2006 do 30.6.2006

Úřad práce v Táboře

Celý okres	Žádosti					Rozhodnutí				Odsouhlasení	
	podané	přistěho- vané	vyřízené	z toho zamítnuté	prodlou- žené	odejmutí dávky	přerušeni řízení	zastavení výplaty	vrácení přeplatku	pode- psané	bez podpisu
Název dávky											
Přídavek na dítě	1001	73	1287	122	506	390	41	28	69	3618	907
Sociální příplatek	956	25	896	228	5086	524	19	15	62	5260	868
Rodičovský příspěvek	522	19	561	6	0	456	3	3	31	952	277
Příspěvek na bydlení	777	0	686	148	3796	453	11	15	38	3769	723
Zaopatřovací příspěvek	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Příspěvek na úhradu potřeb dítěte	2	1	3	0	0	4	0	0	0	8	0
Odměna pěstouna	3	1	4	0	0	5	0	0	0	8	0
Příspěvek při převzetí dítěte	3	0	3	0	0	0	0	0	0	3	0
Příspěvek na zakoupení motorového vozidla	1	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0
Příspěvek na dopravu	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0
Porodné	525	0	530	3	0	0	1	0	0	440	104
Pohřebné	537	0	550	2	0	0	0	0	0	456	104
Příspěvek na péči o dítě v zařízení...	4	0	4	2	0	2	0	0	0	2	2
Příspěvek na školní pomůcky	154	0	63	0	0	0	0	0	0	55	8
Sociální příspěvek k vyrovnaní zvýšení cen tepelné energie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sociální příspěvek k vyrovnaní zvýšení nájemného	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Příspěvek dítěti									1		
Celkem	4486	119	4588	511	9388	1834	75	61	203	14572	2993

SSP - statistiky výkonů v období od 1.1.2007 do 30.6.2007

Úřad práce v Táboře

Celý okres	Žádosti					Rozhodnutí				Odsouhlasení	
Název dávky	podané	přistěho- vané	vyřízené	z toho zamítnuté	prodlou- žené	odejmutí dávky	přerušeni řízení	zastavení výplaty	vrácení přeplatku	pode- psané	bez podpisu
Přídavek na dítě	967	105	1206	97	1024	580	13	14	106	3815	259
Sociální příplatek	586	27	592	118	4096	481	3	9	48	4402	377
Rodičovský příspěvek	624	37	678	7	0	410	2	0	15	1457	106
Příspěvek na bydlení	1709	0	1706	615	677	175	25	2	33	1847	103
Zaopatřovací příspěvek	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Příspěvek na úhradu potřeb dítěte	4	2	6	0	0	1	0	0	0	12	0
Odměna pěstouna	5	1	6	1	0	1	0	0	0	17	0
Příspěvek při převzetí dítěte	5	0	5	0	0	0	0	0	0	5	0
Příspěvek na zakoupení motorového vozidla	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Příspěvek na dopravu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Porodné	514	0	523	0	0	0	0	0	0	496	31
Pohřebné	559	0	567	0	0	0	0	0	0	538	36
Příspěvek na péči o dítě v zařízení...	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Příspěvek na školní pomůcky	181	0	153	2	0	0	0	0	0	152	1
Sociální příspěvek k vyrovnaní zvýšení cen tepelné energie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sociální příspěvek k vyrovnaní zvýšení nájemného	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Příspěvek dítěti									1		
Celkem	5154	172	5442	840	5797	1648	43	25	203	12741	913

SSP - statistiky výkonů v období od 1.1.2008 do 30.6.2008

Úřad práce v Táboře

Celý okres	Žádosti					Rozhodnutí				Odsouhlasení	
Název dávky	podané	přistěho- vané	vyřízené	z toho zamítnuté	prodlou- žené	odejmutí dávky	přerušení řízení	zastavení výplaty	vrácení přeplatku	pode- psané	bez podpisu
Přídavek na dítě	792	120	1115	163	236	8496	16	17	59	3081	182
Sociální příplatek	814	30	847	337	2801	633	6	8	21	3111	172
Rodičovský příspěvek	3912	24	3909	33	0	510	6	1	47	6500	370
Příspěvek na bydlení	577	0	585	231	1208	226	5	1	76	1607	67
Volba rodičovského příspěvku	1344	0	1321	71	0	0	6	0	0	1187	77
Zaopatřovací příspěvek	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Příspěvek na úhradu potřeb dítěte	13	2	14	0	0	4	0	0	0	24	1
Odměna pěstouna	11	1	11	0	0	1	0	0	0	21	0
Příspěvek při převzetí dítěte	13	0	12	0	0	0	0	0	0	12	0
Příspěvek na zakoupení motorového vozidla	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Příspěvek na dopravu	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Porodné	536	0	526	3	0	0	1	0	0	510	26
Pohřebné	74	0	98	1	0	0	0	0	0	93	7
Příspěvek na péči o dítě v zařízení...	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Příspěvek na školní pomůcky	2	0	7	0	0	0	0	0	0	6	1
Sociální příspěvek k vyrovnání zvýšení cen tepelné energie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Sociální příspěvek k vyrovnání zvýšení nájemného	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Příspěvek dítěti									0		
Celkem	8088	177	8445	839	4245	9870	40	27	203	16152	903